

**VILNIAUS UNIVERSITETO
KAUNO HUMANITARINIO FAKULTETO**

FINANSŲ IR APSKAITOS KATEDRA

Apskaitos, finansų ir bankininkystės studijų programa
Kodas 62404S102

VESTA GELAŽIŪTĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

FINANSINIŲ KRIZIŲ POVEIKIS EKONOMIKAI

Kaunas 2011

**VILNIAUS UNIVERSITETO
KAUNO HUMANITARINIO FAKULTETO**

FINANSŲ IR APSKAITOS KATEDRA

VESTA GELAŽIŪTĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

FINANSINIŲ KRIZIŲ POVEIKIS EKONOMIKAI

Darbo vadovas _____
(parašas)

Doc.dr. Deimantė Teresienė

(darbo vadovo mokslo laipsnis,
mokslo pedagoginis vardas,
vardas ir pavardė)

Magistrantas _____
(parašas)

Darbo įteikimo data _____

Registracijos Nr. _____

Kaunas 2011

TURINYS

TURINYS	3
SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	5
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	6
LENTELIŲ SĄRAŠAS	6
1. SVARBIAUSIOS FINANSINĖS KRIZĖS 1636-2009 METAIS	10
1.1. Finansinių krizių priežastys ir jų įtaka ekonomikai.....	10
1.1.1. Finansinių krizių seka nuo 1636 metų.....	10
1.1.2. Krizės, prasidėjusios akcijų rinkų nuopuoliais.....	13
1.1.3. Perteklinės gamybos ir pokarinių padarinių sąlygotos pasaulio finansinės krizės ...	18
1.1.4. Finansinės krizės kaip komercinių bankų netinkamo valdymo ir privatizavimo padarinys.....	21
1.1.5. Specialiai sukurtų prekybos apribojimų ir šalies prasiskolinimų sąlygotos finansinės krizės.....	24
1.2. 2008-2009 metų krizė.....	26
1.2.1. 2008-2009 metų krizės priežastys.....	26
1.2.2. 2008-2009 metų finansinės krizės poveikis.....	29
2. FINANSINIŲ KRIZIŲ VALDYMO PRIEMONĖS IR JŲ ĮTAKA EKONOMIKAI	32
3. EKONOMIKOS ATSIGAVIMO PO 2008-2009 METŲ FINANSINĖS KRIZĖS PROGNOZĖ LIETUVOJE IR PALYGINIMAS SU PASAULIO ATSIGAVIMU	36
3.1. Ekonomikos atsigavimo po finansinės krizės prognozavimo apribojimai ir metodika.....	36
3.2. Lietuvos ekonomikos atsigavimo po 2008-2009 metų finansinės krizės prognozė.....	37
3.2.1. Lietuvos BVP pokyčių įtaka Lietuvos ekonomikai finansinės krizės ir pokriziniu laikotarpiu.....	37
3.2.2. Lietuvos infliacijos prognozavimas ir vertinimas po 2008-2009 metų finansinės krizės.....	38
3.2.3. Lietuvos bazinių palūkanų normų keitimo įtaka Lietuvos ekonomikos atsigavimui po krizės.....	40
3.3. Lietuvos ekonomikos atsigavimo po finansinės krizės ženklai ir jų vertinimas.....	41
3.4. Skirtingų pasaulio šalių pakilimo po 2008-2009 metų finansinės krizės analizė.....	43
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	48
SANTRAUKA	50
SUMMARY	51
LITERATŪRA	52

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos

NYSE (angl. New York Stock Exchange) – Niujorko vertybinių popierių birža

DIJA (Dow Jones Industrial Average) – Dow Jones pramonės vidurkis

OPEC (angl. the Organization of Petroleum Exporting Countries) – Naftą eksportančių šalių organizacija

BVP – bendrasis vidaus produktas

FDIC (Federal Deposit Insurance Company) – Federalinė depozitų draudimo kompanija

EU – Europos Sąjunga

PPP (public-private partnership) – neoficialus visuomenės dalyvavimas

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Finansinės krizės nuo 1636 metų.....	11
2 pav. Akcijų rinkų griūties poveikis	14
3 pav. McAdoo strategija.....	15
4 pav. 1933 metų nedarbingumo lygis šalyje.....	16
5 pav. „Tulpių karštligės“ scenarijus.....	18
6 pav. Kliūtys vieningos bankų sistemos tikslui įgyvendinti.....	21
7 pav. 2008-2009 metų finansinės krizės priežastys	27
8 pav. 2008-2009 metų finansinės krizės poveikis	30
9 pav. Lietuvos BVP pokyčių prognozė 2009-2011 metams, %	41
10 pav. Infliacijos Lietuvoje prognozė 2009-2011 metams, %	42
11 pav. Bazinių palūkanų normų Lietuvoje prognozė 2009-2011 metams, %	43
12 pav. BVP pokyčiai skirtingose šalyse 2005-2010 metais.....	44
13 pav. Infliacija skirtingose šalyse 2005-2010 metais.....	45
14 pav. Bazinės palūkanų normos skirtingose šalyse 2005-2010 metais.....	46

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė Lietuvos BVP rodiklio pokyčiai skirti prognozavimui	37
2 lentelė Prognozuojami Lietuvos BVP rodiklio pokyčiai 2009-2011 metais	38
3 lentelė Infliacijos Lietuvoje pokyčiai skirti prognozavimui.....	39
4 lentelė Prognozuojama infliacija Lietuvoje 2009-2011 metais	39
5 lentelė Bazinių palūkanų normų Lietuvoje pokyčiai skirti prognozavimui	40
6 lentelė Prognozuojama bazinė palūkanų norma Lietuvoje 2009-2011 metais	40

ĮVADAS

Temos aktualumas. Pasaulio ekonomika vyksta ekonomikos ciklais, po kiekvieno pakilimo seka nuosmukis, o po nuosmukio – pakilimas. Keičiantis ekonominio ciklo fazėms, skiriasi šalių priimami sprendimai, vyriausybių vykdomos politikos, priemonės, tikslai. Tačiau dažniausiai prasidėjus ekonominiam nuosmukiui, komerciniai bankai mažina kreditavimą ir pakelia palūkanų normą. Kai prarandamas skolinimosi šaltinis, tada nemažai įmonių susiduria su finansinėmis problemomis, o tai sukelia įmonių bankrotų virtinę. Bet kai kurios įmonės, norėdamos išlikti rinkoje stengiasi kuo efektyviau vykdyti savo veiklą. Imamasi peržiūrėti turimų filialų veiklą, jų nauda įmonei, perskirstomi darbai, atsisakant kai kurių darbo vietų. Susiklosčiusi situacija neigiamai paveikia darbo rinką, tačiau skatina kurtis tvaresnius, ekonomiškai galingesnius, konkurencingus verslus. Nors daug žmonių lieka be darbo, bet stipri valstybė turėtų būti pasiruošus tokiai ekonominio ciklo fazei ir aprūpinti savo gyventojus bedarbio pašalpomis. Daug sunkiau nuosmukį išgyventi žmonėms, turintiems finansinių išpareigojimų, kuriuos turi vykdyti nepriklausomai nuo susiklosčiusios ekonominės situacijos šalyje. Negalėdami išmokėti skolų, žmonės yra priversti parduoti savo turtą ir atsiskaityti su kreditoriais.

Nors įvairių pasaulyje vykusių krizių priežastys skyrėsi, bet poveikis beveik toks pat, skiriasi tik jų paplitimo bei sudėtingumo lygiai. Nors ir anksčiau buvo kuriami įvairūs modeliai, kurie padėtų išvengti ekonominių nuosmukių, tačiau natūralus ekonomikos vystymasis su pakilimais ir kritimais yra neišvengiamas. Gali skirtis tik išėjimo iš krizės kelias, priemonės ir laikas, kuris reikalingas šaliai atsigauti. Nors teoriškai yra nesunku suvokti atitinkamas priemones, kurių reikėtų imtis užklupus ekonominiam nuosmukiui, tačiau tos pačios priemonės skirtingai reaguoja atitinkamomis aplinkybėmis ir atskirais laikotarpiais, todėl gali neduoti laukiamų ar tikėtinų rezultatų.

Problemos ištyrimo lygis. Daug įvairių straipsnių finansinių krizių tema yra parašę mokslininkai. Juose yra nagrinėjamos krizių priežastys, jų poveikis ekonomikai. M. Ramesh tyrinėjo socialinį poveikį ir stengėsi sukurti strategiją, ateityje padėsiančią išvengti tokių rezultatų. Roy E. Allen, Donald Snyder nagrinėjo besitęsiančią krizę jau buvusiųjų atžvilgiu. Manuel B. Aalbers tyrė finansinių krizių prielaidas, kurios yra klaidingos, nes neteisingai suprantama jų reikšmė ekonomikoje. Schich Sebastian savo darbe nagrinėjo valstybės daromą įtaką bankams ir jų vykdomų politikų poveikį šalių ekonomikoms. James Crotty analizavo struktūrinius trūkumus finansinėje sistemoje, Ray Barrell ir Philip E. Davis diskutuoja apie tai, kaip reikėtų pasiruošti krizėms. Ilene Grabel nagrinėjo Azijos krizės priežastis ir diskutavo apie neoliberalią finansinę strategiją. Gabriel X. Martinez straipsnyje ėmėsi neįprastų ekonominių hipotezių tyrimo žingsnių interviu būdu su pagrindiniais ekonominiais atstovais. Tai kryptingai juda prie 1999 Ekvadoro

bankininkystės griūties priežasčių. Nelaimingi atsitikimai ar politikos klaidos gali būti vidinės finansinės krizės priežastys, kurioms panaikinti skiriama parama.

Tyrimo objektas – finansinių krizių poveikis ekonomikai.

Darbo tikslas – išanalizuoti finansinių krizių poveikį ekonomikai ir sukurti ekonomikos atsigavimo po krizės prognozavimo sistemą.

Darbo uždaviniai:

1. Ištirti pagrindines priežastis, dėl kurių kilo pasaulinės krizės.
2. Išanalizuoti pagrindines priemones, kurių buvo imtasi, norint sumažinti finansinių krizių poveikį ekonomikai.
3. Išnagrinėti ir apibendrinti užsienyje atliktų tyrimų apie finansines krizes rezultatus.
4. Atlikti ekonomikos atsigavimo po finansinės krizės prognozę Lietuvoje ir palyginti su pasaulio atsigavimu po pasaulinės finansinės krizės.

Dėl svarbaus finansinių krizių vaidmens šalies ekonomikoje keliama tokia **hipotezė**: prognozuojamas šalies ekonomikos atsigavimas po finansinės krizės sutampa su pasaulio atsigavimu po krizės.

Darbo struktūra. Pirmoje dalyje „SVARBIAUSIOS FINANSINĖS KRIZĖS 1636-2009 METAIS“ nagrinėjamos finansinės krizės nuo 1636 metais, prasidėjusios „Tulpių karštligė“, pateikiamos finansinių krizių priežastys, poveikis bei priemonės, kuriomis šalių valdžios kovojo su ekonominiais nuosmukiais.

Antroje dalyje „FINANSINIŲ KRIZIŲ VALDYMO PRIEMONĖS IR JŲ ĮTAKA EKONOMIKAI“ aprašomi ir analizuojami atliktų tyrimų rezultatai, kokią įtaką jie turėjo ekonomikai ir kaip ilgai jie veikė šalies ekonominius rodiklius.

Trečioje dalyje „EKONOMIKOS ATSIGAVIMO PO 2008-2009 METŲ FINANSINĖS KRIZĖS PROGNOZĖ LIETUVOJE IR PALYGINIMAS SU PASAULIO ATSIGAVIMU“ nagrinėjami, analizuojami ir apibendrinami pagrindiniai rodikliai, jų pokyčiai bei prognozuojamos ateities reikšmės, jos lyginamos su faktinėmis reikšmėmis, tiriami pagrindiniai skirtingų pasaulio šalių rodikliai 2005-2010 metais, siekiant išsiaiškinti ar Lietuva ir pasaulis atsigauna po krizės vienodu tempu.

Tyrimo metodai. Analizuojant teorines ekonominių nuosmukių priežastis, darbe buvo naudojama lyginamoji mokslinės literatūros analizė, sintezė, abstrahavimas, indukcija, dedukcija, atliekant tyrimą buvo naudojamas duomenų sisteminimas, klasifikavimas, atliekami rodiklių skaičiavimai.

Naudota literatūra. Teorinėje darbo dalyje daugiausia naudotasi užsienio autorių moksliniais darbais, empiriniais tyrimais. Praktiniams vertinimams ir jų naujumo pagrindimui

panaudota straipsniuose pateikiama bei statistinė informacija. Empirinio tyrimo duomenų šaltinis yra įvairių šalių vyriausybių, centrinių bankų, statistikos teikiamos ataskaitos.

Teorinė darbo reikšmė. Atlikta įvairių autorių ekonominių nuosmukių interpretacijų analizė, kuri leido suformuluoti apibendrinantį krizių priežasčių, poveikio ir priemonių, tam poveikiui sumažinti, derinį. Įvertinus moksliniuose šaltiniuose pateikiamą informaciją, susistemintos ir išskirtos pasaulį apėmusios krizės.

Praktinė darbo reikšmė. Atlikta 2009-2011 metų Lietuvos pagrindinių rodiklių prognozė, kuri rodo bendrą šalies pakilimą po krizės, šis atsigavimas sutampa su pasaulio atsigavimu. Prognozė su nedideliais nukrypimais atitiko faktus, bendrą ekonominę situaciją, atsigavimą po 2008-2009 metų krizės.

Darbo apribojimai ir sunkumai. Ekonominiai nuosmukiai pasaulyje prasidėjo nuo ekonomikos atsiradimo, tačiau darbe bus nagrinėjamos krizės tik nuo 1636 metų iki 2009 metų. Ši analizė nepateiks neabejotamų rezultatų, atsiribojama nuo politinių sprendimų ir kitų įvykių (tokių kaip stichinės nelaimės, karai), nagrinėjami BVP augimo, infliacijos ir bazinių palūkanų normų rodiklių pokyčiai po 1997-1998 metų finansinės krizės ir pagal tai prognozuojami ekonomikos atsigavimo po 2008-2009 metų finansinės krizės rodikliai, atsitiktinai pasirinktos penkios skirtingų žemynų šalys ir analizuojami bei interpretuojami pagrindiniai rodikliai 2005-2010 metais ir jų atsigavimas po pasaulinės 2008-2009 metų finansinės krizės.

Rezultatų aprobavimas. 7 – oje tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Ūkio plėtra: teorija ir praktika“, Kaunas, VU KHF, 2010 m. gruodžio 9 d. pristatytas ir konferencijos medžiagoje publikuotas straipsnis „Finansinės krizės ir jų pasekmės ekonomikai“.

Darbo struktūra. Darbą sudaro santrumpų sąrašas, lentelių ir paveikslų sąrašas, įvadas, teorinė dalis, analitinė dalis, tyrimas, išvados ir pasiūlymai, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, literatūros sąrašas, priedų sąrašas.

Darbo apimtis - 43 puslapiai, pateikta 6 lentelės, 14 paveikslų. Pateikiami 8 priedai. Panaudoti 52 literatūros šaltiniai.

1. SVARBIAUSIOS FINANSINĖS KRIZĖS 1636-2009 METAIS

Ekonomika nestovi vietoj, ji nuolat vystosi, tačiau besiplėsdama neišvengiamai patiria ir nuosmukių. Šiuo laikotarpiu visos pasaulio šalys yra globalizacijos procese, ekonomika vystosi, plečiasi nepaisant valstybių teritorijų pasiskirstymo, o tai reiškia, jog kiekvienas didesnės valtybės žlugimas, ekonomikos pakilimas ar nuosmukis turės įtakos visame pasaulyje. Dažniausiai šalys besistengdamos pakelti savo ekonomiką, susikrauti kuo daugiau įvairių išteklių, sukuria sąlygas recesijai.

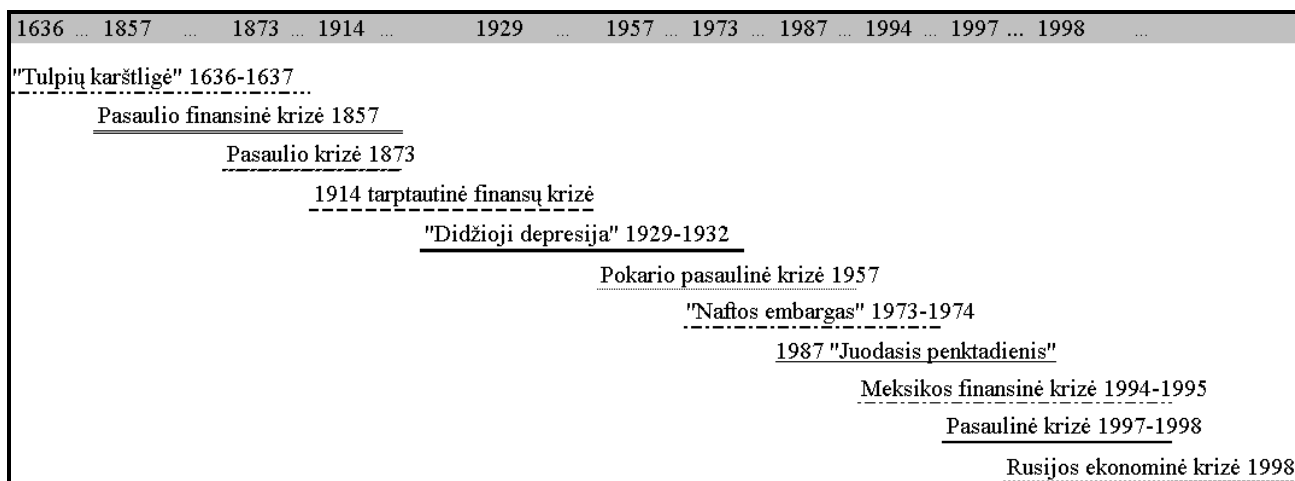
1.1. Finansinių krizių priežastys ir jų įtaka ekonomikai

Finansinių krizių pasaulyje būta tikrai daugiau nei keletas. Kiekviena šalis savo egzistavimo istorijoje išgyveno stipresnę ar silpnesnę ekonominę krizę. Visada labiausiai gąsdina tai, kas yra neaišku, nežinoma. Norint išspręsti kilusius sunkumus, reikia žinoti viso to priežastis. Todėl mokslininkai kuria įvairius modelius, kurie padėtų greičiau išbristi iš susiklosčiusios situacijos.

1.1.1. Finansinių krizių seka nuo 1636 metų

Pasaulio praktika parodė, kad krizių priežasčių būta įvairių, tačiau dažniausiai jos prasidėdavo akcijų rinkų nuopuoliais, perteklinės gamybos, pokario padariniais, specialiai sukurtais prekybos apribojimais, netinkamu komercinių bankų reguliavimu bei jų nusavinimu ir šalies prasiskolinimu.

Krzysztof Piech savo straipsnyje aprašė krizes nuo 1636 metų. Schemoje pateikiamos didžiausios krizės nuo 1636 metų, kurios bus suskirstomos pagal pasireiškusius požymius. Kai kurios šalys iš karto išgyvendavo dvi krizes, nes metų skirtumas tarp jų būdavo toks mažas, jog šalys nespėdavo atsigauti iki kitos krizės pradžios. Didžiausia krize iki 2008 metų yra laikoma 1929 – 1932 metais vykusi „Didžioji depresija“.

Saltinis: sudaryta autorės pagal Piech, 2004, 28 - 42 p.

1 pav. Finansinės krizės nuo 1636 metų

Visos 1 paveiksle pateiktos krizės bus apžvelgtos chronologine tvarka. „Tulpių karštligė“ pasireiškė XVII amžiaus viduryje, kai itin išpopuliarėjo tulpės ir viskas, kas su jomis susiję. Kaip teigia Krzysztof Piech, buvo sukurta „tulpių birža“, daugelis žmonių, norėdami pralobti, ėmėsi šio verslo, dėl to stoji kitos pramonės šakos. Tulpių kainos ėmė kristi ir daug gyventojų, kurie buvo užstatę savo turtus, labai nukentėjo, prarado viską.

Pagal Krzysztof Piech pirmoji finansų krizė 1857 metais prasidėjo JAV, bet taip pat palietė ir Europos šalis – Vokietiją, Angliją, Prancūziją. Krizė įvyko, nes nuolat bankrutavo geležinkelio bendrovės ir prasidėjo griūtis akcijų rinkoje.

1873 metų pasaulio krizė užsimezgė Vokietijoje ir Austrijoje. Jų spekuliacinis pakilimas tašką padėjo žlugimu Vienos fondų rinkoje. prasidėjo panika bankuose, krito akcijų kainos biržose, bankrutavo didžiausi pagrindiniai finansininkai, ekonomika pakliuvo į recesijos fazę, mažino valstybių pajamas į biudžetus ir tai truko gana ilgai, net iki 1878 metų. (Piech, 2004)

Tarptautinės finansų krizės po Pirmojo pasaulinio karo priežastimi tapo visuotinis vyriausybių užsienio emitentų vertybinių popierių išpardavimas tam, kad finansuotų karo veiksmus. Ši finansinė krizė keliose šalyse prasidėjo tuo pačiu metu tiek prekių, tiek pinigų rinkose. JAV ir Didžiojoje Britanijoje dėl centrinių bankų vykdomos veiklos panika bankuose buvo sumažinta. (Schuknecht, 1999)

Didžioji depresija prasidėjo akcijų ir obligacijų rinkų kritimu, tai lėmė beveik trečdalis bankų bankrotą, išaugo bedarbių, gyventojų pajamos sumažėjo, padidėjo nusikalstamumas ir nepasitenkinimas. Vyrauja keletas Didžiosios depresijos priežasčių variantų. Vieni teigia, kad depresiją lėmė pinigų masės trūkumas, kiti mano, kad vyriausybės pinigų politika ir per didelis pinigų kiekis, paleistas į apyvartą. (Schuknecht, 1999)

Pagal Krzysztof Piech straipsnyje pateiktus duomenis 1957 metų pokario pasaulinė finansų krizė apėmė tiek Šiaurės Amerikos, tiek kai kurias Europos šalis. Šios krizės metu produkcijos gamybos apimtys labai sumažėjo, o bedarbių skaičius artėjo prie 10 milijonų žmonių.

1973-1974 metai vykusį „Naftos embargą“, Krzysztof Piech nuomone, dalinai sukėlė naftos gavybos mažinimas arabų šalyse, taip pat Izraelio karas su Sirija ir Egiptu. Sumažindamos gavimo apimtį šalys siekė daryti įtaką pasaulinėms kainoms, svarbiausias tikslas buvo taip paveikti pasaulinę visuomenę, kad ši kuo mažiau palaikytų Izraelį.

Kaip ir per Didžiąją depresiją taip ir per „Juodąjį penktadienį“ smuko Dow Jones indeksas, šįkart jis krito 22%. Spalio 19-osios rinkų staigus smukimas palietė ne tik JAV, bet ir kitų šalių rinkas. Šios krizės priežastimi specialistai įvardija investuotojų pabėgimą iš keleto stambiausių įmonių, programinę prekybą, nelikvidumą, rinkos psichologiją bei rinkos pervertinimą. (Schuknecht, 1999)

Meksikos finansinės krizės priežastimi laikoma dar 80-ųjų metų vyriausybės vykdomoji politika, kuri siekė pritraukti užsienio kapitalą į šalį. 1989-1994 metais prasidėjo kapitalo „bėgimas“ iš Meksikos, nes investuotojai iš užsienio baiminosi finansinių sukrėtimų, taip prasidėjo krizė bankinėje sistemoje. (Piech, 2004)

Krzysztof Piech duomenimis 1997-1998 metų pasaulinė krizė svečiavosi daugelyje šalių, pasireiškė išsivysčiusių šalių nacionalinės valiutos nuvertėjimu, fondų indeksų kritimu. Daugiausiai ši krizė palietė Malaiziją, Čekiją, Tailandą, Indoneziją, Rusiją, Pietų Korėją, Argentiną bei Braziliją.

1998 metų Rusijos krizę lėmė Azijos šalių ekonomikų griūtis, Rusijos skola užsieniui, likvidumo stoka, pagrindinių eksportuojamų žaliavų kainų kritimas. Tai buvo pirmas kartas, kai valstybė atskleidžia savo vidaus skolas, išreikštas nacionaline valiuta, ir paskelbia isipareigojimų nevykdymą. Taip pat šalyje pasireiškė daug liaudies neramumų, išaugo nedarbingumas, nepasitenkinimai. (Piech, 2004)

Apibendrinant galima teigti, kad nuo 1636 metų pasauly įvyko 11 didelių krizių, kurios atnešė nemažai neigiamų padarinių, tačiau taip pat suteikė prasmingų pamokų. Šalys, kurios moka pasinaudoti suteiktomis pamokomis, gali išvengti tam tikrų neigiamų aplinkybių. Patyrusios krizę valstybių vyriausybės imdavosi priemonių, kuriomis galėtų išvengti recesijos dėl tos pačios žinomos priežasties.

Jei krizė prasidėjo akcijų rinkų nuopoliu, tai kuriami įstatymai, nustatantys prekybos apimtį, išteklius, prekybininkų skaičių, laiką, kad kuo labiau apsaugotų šalį nuo galimos pasikartojančios recesijos. Jei krizę sąlygoja per didelis apyvartoje esančių prekių kiekis ar pokariniai padariniai, tai valtybės, kuria apribojimus arba sąlygas, kuriomis tam tikros prekės gali cirkuliuoti rinkoje. Taip pat stengiamasi iškilusius nesklandumus, nesutarimus tarp šalių spręsti diplomatiškai, o ne naikinant jau sukurtą infrastruktūrą, besiplečiančią ekonomiką. Bet koku atveju karai atneša nuostolius abiemis arba visoms kariaujančioms šalims, nes neįmanoma pasiimti ar laimėti kažkokius išteklius, neptyrus nuostolių. Daug naudingiau yra susitarti be karinių veiksmų.

Kartais krizę sukelti gali paplitęs nepatvirtintas gandas apie banko bankrotą. Tokios žinios greitai pasklinda tarp visuomenės narių, o šie reaguodami į gandą, skuba atsiimti visus indėlius, pinigus iš to banko, apie kurį sklinda gandas. Tokiu savo elgesiu žmonės ir sukelia banko bankrotą. Jei šalyje yra glaudžiai tarpusavy bendradarbiaujančių bankų tinklas, tai vieno banko bankrotas gali būti visos sistemos žlugimo pradžia. Todėl yra kuriami įvairūs rezervai, nustatomos tam tikros normos, kurių privaloma laikytis dėl saugumo reikalavimų. Tiesa, kartais tos nustatytos normos būna per mažos ir negelbsti banko nuo žlugimo. Taip pat bankų bankroto priežastimi gali būti netinkamas jų valdymas, patirties stoka, nesugebėjimas pasirinkti tinkamus klientus ir nemokėjimas tinkamai išnaudoti turimų išteklių. Tam yra kuriomos įvairios sistemos, programos, kuriomis naudojantis valdoma informacija apie klientus, apie jų padėtį.

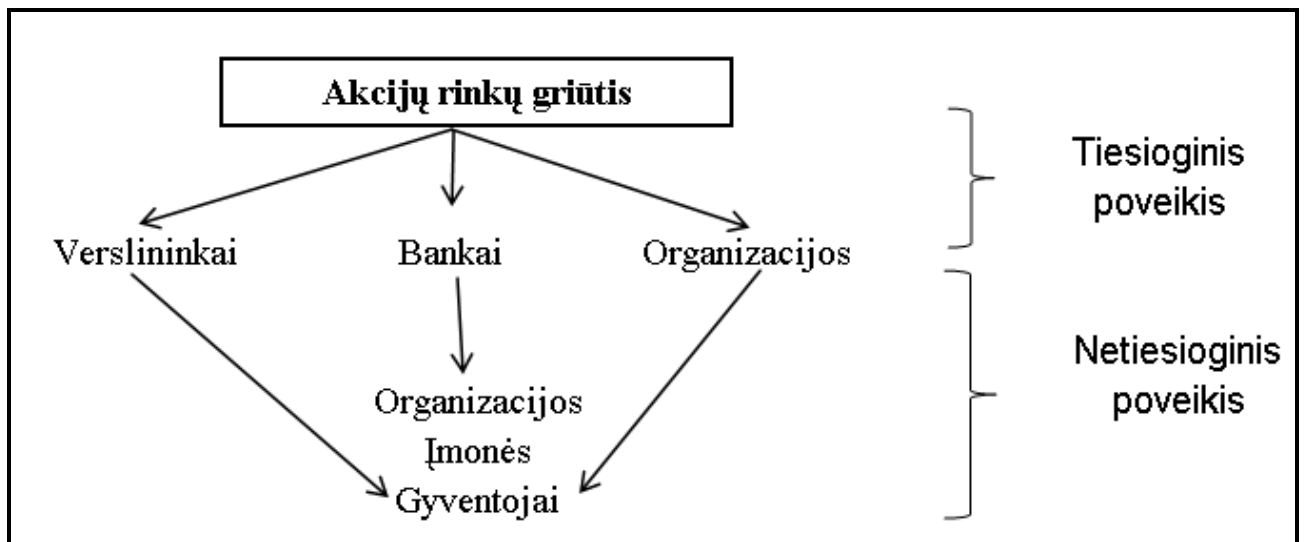
Taip pat krizės priežastimi gali būti valstybės bankrotas, kai vyriausybė praskoliną iki tokio lygio, kai nesugeba ir neturi išteklių grąžinti visų skolų. Dėl šios priežasties stengiamasi susitarti ir atidėti mokėjimus vėlesniam laikui, dalį panaikinti, kad tik šalis neskelbtų bankroto. Šalių vyriausybės leidžiamais įstatymais ir kuriamais apribojimais valdo šalies išteklius ir stengiasi juos racionaliai panaudoti bei patirti kuo mažiau nuostolių užklupus ekonomikos nuosmukiui.

1.1.2. Krizės, prasidėjusios akcijų rinkų nuopuoliais

Daugelis finansinių krizių prasideda arba tam tikrame etape patiria akcijų rinkų smukimą. Svarbus valstybės vaidmuo, politika ir priemonės visose šalies situacijose, ypač kai ekonomika pasiekia žemiausią tašką arba vis smunka. Valdančioji šalies jėga gali sukurti tam tikrus apribojimus arba sumažinti, kontroliuoti mokesčių dydžius ir sumas, taip skatindama šalį adaptuotis prie susidariusių aplinkybių.

1857 metų nuosmukio periodu akcijų rinka nukrito 20% – 50%, daugelio geležinkelio įmonių akcijos nusmuko daugiau nei 80%. (Yongxiang, 2009) Toks rinkų smukimas sudavė didelį smūgį besiverčiantiems akcijų prekyba verslininkams, o taip pat ir bankams. Labai daug bankų bankrutavo taip priversdami parklupti ir ne vieną stambią organizaciją.

Scott Reynolds Nelson atskleidė panašumą tarp šiandieninės krizės ir 1873 metų panikos situacijos, kuri sukėlė nekilnojamojo turto burbulą Europoje suirimą. Vienos akcijų rinkos griūtį, Britanijos bankų nenorą rizikingai skolinti ir finansinių instrumentų komplekso, sukurto geležinkelio statyboms JAV finansuoti, nesėkmę bei daugelį kitų faktorių. Ši sunki depresija tęsėsi ilgiau nei ketverius metus, tačiau kai kurios šalys neatsigavo iki 1896 metų, pakilo tik po kito 1893 metų sukrėtimo.

Šaltinis: sudaryta autorės.

2 pav. Akcijų rinkų griūties poveikis

Finansinės krizės per akcijų rinkas daro didelį poveikį šalies ekonomikai. Tai tiesiogiai veikia verslininkus, bankus, organizacijas, kurios prekiauja akcijomis. Jei įmonių akcijos yra kotiruojamos akcijų biržoje, tai akcijų rinkų nuopolis mažina įmonių vertes, mažėja įmonių akcijų likvidumas, apyvarta jomis. Smunka akcijų rinkų indeksai, mažėja visų su akcijų prekyba susijusių įmonių, organizacijų, verslininkų pelnai arba didėja jų patiriami nuostoliai. Taip pat akcijų rinkos gali turėti netiesioginį poveikį, nes mažėjant banko pelnui, jie gali pakeisti vidaus politiką ir didinti palūkanas už paskolas, mažinti paskolų apimtį, gyventojams teikti mažiau kreditų. Taip pat gyventojai gali nukentėti arba patirti mažesnius pelnus ar didesnius nuostolius, jei yra sudarę su banku, pensijų fondais ar kitomis organizacijomis sutartis ir pasirinkę aukščiausią rizikingumo laipsnį. Visa tai vienaip ar kitaip veikia šalies ekonomiką, jos dalyvius, o kartais netiesioginis poveikis gali būti didesnis nei tiesioginis, nes rinkų dalyviai, patiriantys tiesioginį poveikį, gali bandyti jį sumažinti kitų dalyvių sąskaita.

Tarp 1873 ir 1877 metų daug mažų gamyklų ir parduotuvių užvėrė savo duris, dešimtys tūkstančių darbuotojų tapo bedarbiais, vien tik Niujorko mieste bedarbių skaičius siekė 100 000 gyventojų, nedarbo procentas buvo 25%. (Baker, 2008)

1914 finansinės globalizacijos laikotarpiu užsieniečiai valdė daugiau nei 4 bilijonų dolerių vertės JAV geležinkelių akcijų ir obligacijų karo pradžioje. 3 bilijonų dolerių vertės akcijos priklausė britams. Šie vertybiniai popieriai buvo likvidus turtas ir galėjo būti greitai parduodamas. Pagal aukso standartą užsienio investuotojai gali naudoti vertybinius popierius, kai jie įsigyja brangiųjų metalų iš Amerikos bankinės sistemos. Baimė, kad Jungtinės Amerikos Valstijos gali atsisakyti aukso standarto, pastūmėjo dolerio vertę į beprecedentines pasaulio rinkų gelmes. (Silber, 2008)

1929-1933 metų ekonominė krizė buvo pati rimčiausia pasaulinio masto ekonominė krizė XX amžiuje. Ji vadinama „1930 metų Didžiąja Depresija“. Ši depresija buvo sukelta staigaus

Amerikos akcijų kritimo 1929 metų spalį, kai Niujorko akcijų rinka nukrito taip žemai, kaip dar niekada nebuvo. (Yongxiang, 2009)

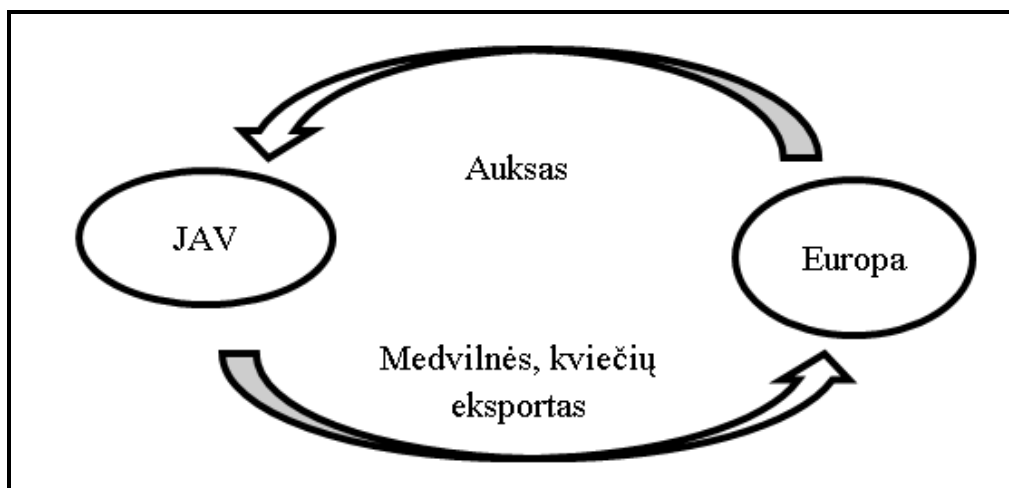
1929 metais DIJA sumažėjo 89,20%, o 2008 metais 44,2%. Tačiau šios krizės yra lyginamos tarpusavy kaip didžiausi finansiniai nuosmukiai XX – XI amžiuje, kuriuos patyrė visas pasaulis.

Krizė prasidėjo 1914 metų birželio 27 dieną. Dolerio pardavinėjimas už svarą sterlingų užsienio valiutos rinkoje išaugo iki 4,92 dolerio už svarą sterlingų, provokuojant aukso išgabenimą. 1914 metų birželio 31 dieną, po sterlingo kainos kritimo, atsakant į fiksuotus aukso eksportus, valstybės izdo sekretorius McAdoo paprašė NYSE uždaryti. Jei užsieniečiai negalės parduoti savo JAV akcijų, jie gali nepakelti dolerio vertės ir paklausos aukso keitimui. McAdoo atmetė tiesioginius siūlymus pristabdyti aukso standartą, nes tai per daug kainuoja Amerikos patikimumui. (Silber, 2008)

NYSE pasiliko užsidariusi iki 1914 metų gruodžio 12 dienos, mažinant užsieniečių turimų Amerikos vertybinių popierių pardavimus ir taip pristabdant paklausą auksui. Bet nutekėjimo iš Amerikos bankų rezervų grėsmė nedingo. (Silber, 2008)

Pagal Nacionalinius bankininkystės įstatymus komerciniai bankai galėjo kurti papildomą valiutą tikrai deponuojant JAV vyriausybės obligacijas su JAV pinigų cirkuliacijos kontrolieriaus kontora JAV valstybės izde. 1914 metų vasarą nacionalinis bankas paskelbė, kad neapmokėti vyriausybės vertybiniai popieriai pasiekė maksimumą, pagrįstą neapmokėtų vyriausybės vertybinių popierių pasiūla. (Silber, 2008)

McAdoo pripažino savo politikos potencialų pavojų – vertybinių popierių biržos uždarymas paliko kapitalo rinkas be vairo ir leido šalį užplūsti valiutai, kas gali sukelti infliaciją. McAdoo būdas nustelbti krizę, įtraukiant išėjimo strategiją. 1914 metų rugsėjo 3 dieną jis organizavo paremti medvilnės ir kviečių eksportus į Europą. Eksportas generuotų aukso įplaukas, mokant Amerikai už prekes, kurios ten galėtų būti apmokamos užsienio obligacijomis. (Silber, 2008)

Šaltinis: sudaryta autorės.

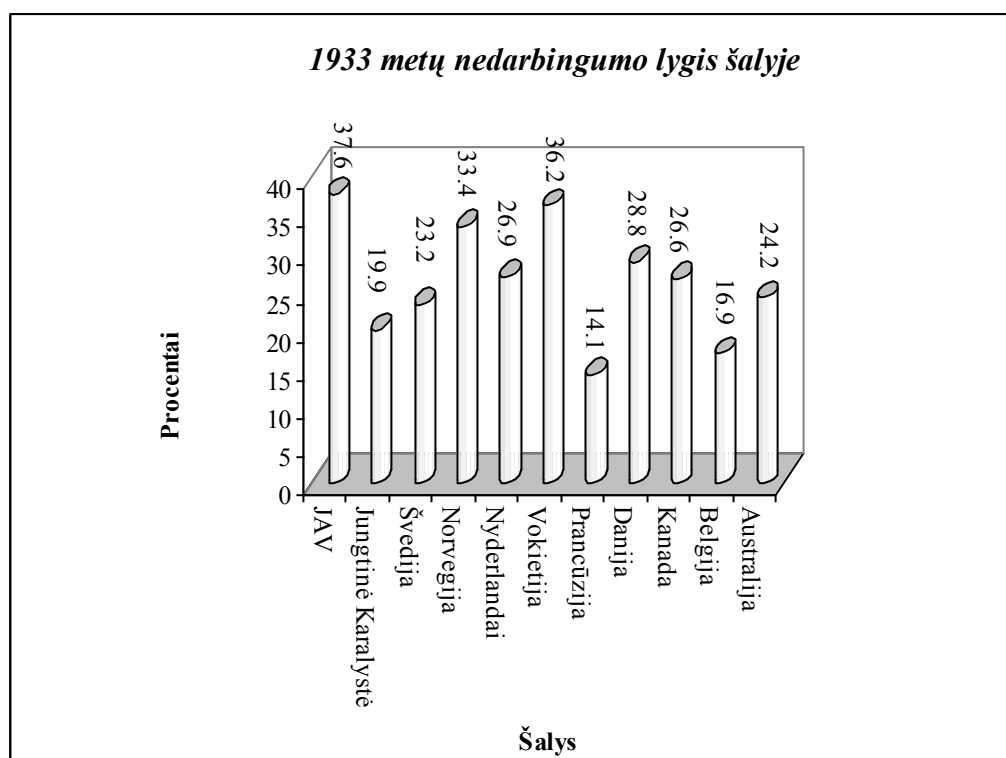
3 pav. McAdoo strategija

Paveiksle matyti, kokios strategijos ėmėsi McAdoo, kad sumažintų aukso paklausą ir suvaldytų kapitalo rinkas. Ši sukurta politika panaikino JAV finansinės sistemos žlugimo gralimybę.

McAdoo politika užkirto kelią panikai. Bankai niekada nestabdė savo pažadų konvertuoti depozitus į valiutą, o JAV valstybės išdas paliko aukso standartą per 1914 metų vasarą. 1914 metų lapkričio 11 dieną, mažiau nei keturi mėnesiai po krizės pradžios ir keturios dienos prieš Federalinių rezervų bankų atidarymą, dolerio valiutos kursas susijęs su svarais sterlingų krito žemiau aukso eksporto taško, ir aukso eksportas liovėsi. Amerikos finansinės sistemos grėsmė išnyko. (Silber, 2008)

Problemos svarba privertė Ameriką pačią gintis: karo pradžioje Niujorko bankų rezervai turėjo būti sumažinti perpus, jei Britanija parduotų bent penkis procentus savo turimų akcijų. Žmonės žinojo, kad bankai bandė išsaugoti rezervus 1907 metais, pristabdant depozitų konvertavimą į valiutą. 1914 metais bankininkai nerimavo, kad auksas nutekės į Europą, tai įskeltų baimę ir sukeltų papildomą problemą, kaip nuraminti gyventojus, kad jie nesugalvotų atsiimti savo indėlių. (Silber, 2008)

Akcijų rinkų nuopuoliai sukelia bankų krizes, vėliau seka verslų bankrotai, o visa tai bendrai didina nedarbo lygį šalyse. Nedarbo lygis įvairiose pasaulio šalyse parodytas 4 paveiksle.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Yongxiang, 2009, 5-6 p.

4 pav. 1933 metų nedarbingumo lygis šalyje

Paveiksle matyti, kad didžiausias nedarbas 1933 metais buvo pasiektas JAV, jis siekė net 37,6% (atitinkamai tai yra apie 13 200 000 gyventojų), Vokietijoje nedarbas siekė 36,2%, tai yra apie 7 000 000 žmonių, mažiausias nedarbo procentas buvo Prancūzijoje (14,1%), bet tai vis tiek

viršijo normalųjį nedarbo lygį. Taip pat labai sumažėjo ir gamybos apimtys: Amerikoje apie 55,6%, Vokietijoje – 52,2%, Prancūzijoje – 36,1%, Jungtinėje Karalystėje – 32,0%.

1933 metais JAV prezidentu tapo Roosevelt, jis prižadėjo sumažinti nedarbą, kuriant tokias darbo vietas kaip gatvių valytojų ar dažytojų. Žemdirbystė ir pramonė buvo remiama strategijomis, pagal kurias buvo varžoma gamyba ir didinamos kainos. Vokietijos atvejis buvo kraštutinis pavyzdys to, kas nutiko faktiškai visur 1930 metais. Tarptautinė ekonomika subyrėjo į prekybos blokus, nulemtus politinių pažiūrų ir valiutos, kuria jie atlieka prekybos sandorius. Prekyba tarp blokų buvo ribojama. Nors pasaulinė ekonomika galiausiai atsigavo po Depresijos, bet tai buvo didžiulė kaina tarptautiniams ekonominiams santykiams ir politiniam stabilumui. (Nelson, 2000)

Susiskaldymas į partijas ar blokus pagal politinius įsitikinimus kartais taip pat gali būti nenaudingas ir atnešti nemažai nuostolių. Politinės jėgos yra labai stiprios ir jų nenoras bendrauti bei spręsti problemas gali turėti neigiamą poveikį be jokio tikslo.

1987 metų spalio 19 diena prisimenama kaip didžiausias vienos dienos Niujorko vertybinių popierių biržos staigus kritimas. JAV akcijų vertė krito net 22,6% per pirmąją prekybos valandą. Kritimas Amerikoje buvo kaip šaltas prakaitas perskrodęs visą finansinę sistemą ir nuvilnijęs į Europos bei Azijos akcijų rinkas. (Chossudovsky, 1997)

1987-ųjų krizės periodas yra pažymėtas kaip ekonominės stagnacijos laikotarpis. BVP augimas krito nuo 3,1% per metus 1980-aisiais iki skurdžių 1,7% 1990-aisiais. 1987 metų akcijų rinkų krizės poveikis – reguliuojamosios politikos ginčo objektai nebuvo išspręsti. 1987 metų krizė sukėlė specifinius įvykius, kurie privedė prie pagrindinių finansinių žaidėjų, įtraukiant pradinius prekyautojus ir savitarpio fondų dilerius, reakcijų. Makro-ekonominė strategija kombinuota su finansinio reguliavimo mažinimu buvo neatšaukiamas sprendimas. (Chossudovsky, 1997)

Krizė buvo labai staigi, prasidėjusi vienos dienos rytą, kai tuo tarpu kitos krizės pradžia užtrunka keletą savaičių ar mėnesių. O kuo ilgiau krizės pradžia užtrunka tuo sunkiau yra su ja kovoti ir ji ilgiau tęsiasi.

Visos aptartos krizės, prasidėjusios akcijų rinkų griuvimais, pirmiausia palietė tuos rinkos dalyvius, kurie buvo tiesiogiai susiję su akcijomis. Didžiausius nuostolius patyrė brokerių įmonės ir bankai, nes jie didžiąją dalį investuoja būtent į vertybinius popierius, todėl šios krizės tiesiogiai palietė bankus, kurių bankrotai sužlugdė ne vieną įmonę, o tai pakėlė nedarbo lygį šalyje, lėmė sumažėjusią bendrąją paklausą ir pasiūlą, ekonomikos apimtį.

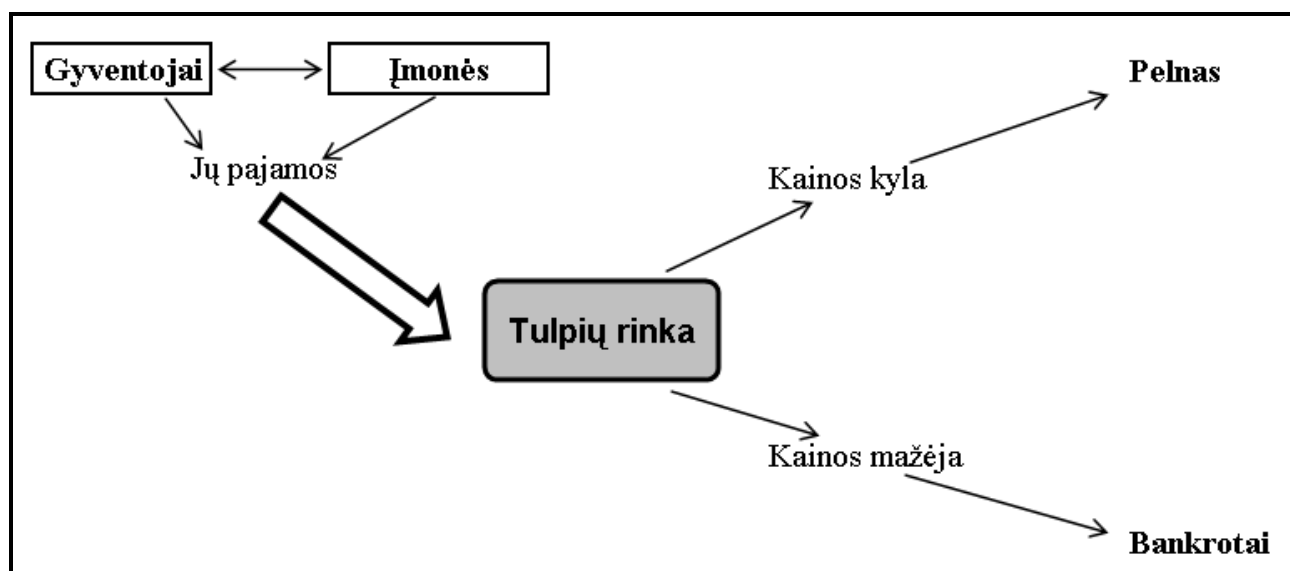
1.1.3. Perteklinės gamybos ir pokarinių padarinių sąlygotos pasaulio finansinės krizės

Kartais krizė gali būti kaip kieno nors padarinys. Karas gali vykti dėl politinių nesutarimų, tačiau jam pasibaigus šalys gali nebeturėti buvusios ekonomikos, išteklių jai plėtoti, tada krizė galima skelbti kaip karo padarinį.

„Tulpių karštligės“ periodu susidomėjimas tulpėmis buvo milžiniškas, o tulpių svogūnėliai buvo parduodami neįtikėtinai aukštomis kainomis. Parduodami kiekiai nuolat didėjo, tai skatino ir paklausos augimą. (Rowen, 1972) Toks tulpių populiarumas skatino didinti gėlių svogūnėlių kiekį prekyboje, o tai sukėlė perteklių rinkoje ir kainos ėmė mažėti. Per didelę tulpių pasiūlą per šalį nuvilnijo bankrotų ir didžiulių nuostolių banga.

Suprantama, kad tulpių svogūnėlių kainos neatspindėjo tikrosios jų vertės. 1636-ųjų pabaigoje ir 1637-ųjų pradžioje Nyderlanduose buvo visiška „Tulpių karštligė“. Kai kurios tulpių rūšys kainuodavo daugiau nei namas Amsterdame. Žmonės matė kiek daug pinigų uždirba aukštesnioji klasė be jokios rizikos, todėl dauguma gyventojų pradėjo verstis tulpių verslu, jos buvo pardavinėjamos dar beesančios žemėje. Tokia prekyba buvo vadinama „vėjo prekyba“. (Neal, Weidenmier, 2002)

„Tulpių krizė“ privertė vyriausybę sukurti tam tikrus prekybos gėlėmis apribojimus. (Kindleberger, 2000) Konkretios prekybos ribos leido paskirstyti išteklius įvairioms pramonės šakoms, o nelaikyti juos sukauptus viename sektoriuje, kuriame būtų rizikuojama prarasti visą kapitalą, išteklius. Nustatytos normos padeda išvengti perteklinės gamybos bei suteikia galimybę valdyti rinką susiklosčiusiomis ekonominėmis aplinkybėmis.

Šaltinis: sudaryta autorės.

5 pav. „Tulpių karštligės“ scenarijus

Prekybininkai uždirbdavo didžiulius pinigų kiekius kiekvieną mėnesį, todėl gyventojai pradėjo užstatyti, pardavinėti savo verslus, namus, vilas, baldus, kraičius, kad tik dalyvautų toje

prekyboje. Vyriausybė niekaip negalėjo sustabdyti „Tulpių karštligės“. Vėliau norėdami parduoti tulpes prekybininkai pradėjo mažinti jų kainas, jos vis mažėjo ir mažėjo, tai sukėlė prekybininkų bankrotų virtinę, o tai reiškė savo turtų praradimą verslininkams. (Kindleberger, 2000)

1857 metų ekonominė krizė buvo pirmoji pasaulinė perteklinės gamybos krizė kapitalistinėje istorijoje. Prieš krizės proveržį pasaulinė ekonomika augo labai greitu tempu. Jungtinė Karalystė panaikino „Javų įstatymą“, kuris skelbė laisvos prekybos ideologijos kryptį. Pasaulio rinka greitai plėtėsi ir pasaulinės prekybos kiekis labai išaugo. Jungtinė Karalystė įtraukė septynių metų klestėjimo po 1850 metų periodą, kuris privertė klestėti ir kitų šalių ekonomikas. 1850-1857 metais kapitalas Amerikos pramonėje ir transportavime staigiai išaugo, pusė šio augimo buvo priskirtinas Britanijos obligacijoms ir akcijoms. Milžiniški pelnai, didžiulis paskolų išsiplėtimas ir biržos sandoriai buvo paplitę. (Yongxiang, 2009)

Amerikos monetarinė krizė greitai išplito realioje ekonomikoje. 1857 metais beveik 5000 Amerikos įmonių bankrutavo. Amerikos metalurgijos ir tekstilės pramonių produkcija sumažėjo 20% – 30%, o geležinkelio statybos smuko pusiau, laivų statyba – net trimis ketvirtadaliais. Dėl Rusijos pasėlių įtakos pasėlių kainos labai sumažėjo. Amerikos bankai, geležinkelio ir komercinės kompanijos, kurių kapitalas buvo gautas iš Jungtinės Karalystės, bankrutavo viena po kitos, perleidžiant siaučiančią krizę Britanijai ir visam Europos žemynui. (Yongxiang, 2009)

Kai ekonomika yra pakilimo periode, tai tiek prekių, tiek paslaugų sektoriai klesti, plečiasi, nes žmonės pripranta daugiau vartoti, tačiau prasidėjus ekonominiam nuosmukiui, dalį darbų gyventojai atlieka patys, atsisako prabangos prekių, pradeda pirkti tik būtinus daiktus, riboja savo atostogų biudžetus, vienas prekes pakeičia pigesniais substitutais. Kartais perteklinės gamybos vidaus rinkoje problemą galima išspręsti pradendant produkcijos eksportą, tačiau esant nuosmukiui, dauguma šalių riboja savo importuojamus gaminius ir stengiasi savais ištekliais aprūpinti vidinę rinką.

1857 metų gruodžio mėnesį Britanijos pramonė staiga krito perpus. Tekstilės, metalurgijos ir anglių pramonės nustojo dirbusios arba jų gamyba buvo labai sumažinta, o prekių kainos sumažintos drastiškai. Padėtis Prancūzijoje blogėjo, nes geležinkelio statybos sumažėjo iki dviejų trečdalių, šilko tekstilės prekių kainos nusileido 30% – 40%, pasėlių kainos – perpus. Krizė neaplenkė ir Vokietijos, kur medvilnės tekstilės gamyba krito 28%, kainos staiga sumažėjo. Nuosmukis taip pat turėjo didelę įtaką bedarbių skaičiaus didėjimui. 1857 metų lapkričio mėnesį daugiau nei 10 000 gyventojų prisijungė jau prie 45 000 bedarbių Mančesteryje, Jungtinėje Karalystėje 18 000 taip pat tapo bedarbiais. Sparčios technologijų ir įrengimų pažangos bei stiprios konkurencijos dėka Jungtinė Karalystė buvo pajėgi pasiimti krizės teikiamus privalumus ir tapti pirmąja šalimi, kuri atsigavo po krizės. Antrąjį 1858 metų pusmetį Britanijos eksportas patvirtino aiškų pagyvėjimą. Vėliau kitos pasaulio šalys viena po kitos pasitraukė iš krizės. (Yongxiang, 2009)

Scott Mixon teigia, kad Kindleberger iracionalios manijos filosofija nėra reikalinga. S. Mixon atrado, kad Europos žemyno investuotojai prarado potraukį JAV geležinkelio investicijoms dar ankstyvaisiais 1870-aisiais metais dėl dviejų pagrindinių priežasčių. Pirmiausia tai, jog buvo atskleista, kad keletas JAV geležinkelių buvo apgaulingi ar turėjo vargingas verslo perspektyvas. Europiečiai susidūrė su informacinėm kliūtim, išmanant JAV investicijas ir galiausiai keletą iš jų finansuojant, kai JAV ekonomika pradėjo prarasti savo jėgą. Antra, kad Vokietijos akcinių bendrovių įstatymo liberalizavimas bei Vokietijos ekonomikos pakilimas atidarė naujas vietines galimybes, kurios konkuravo su JAV geležinkeliais europiečių investavimo procesuose.

Kaip atsakas į energijos krizę, sukeltą 1956 metais Sueco krizės, bendruomenės susirinkimas pasiūlė išplėsti Europos plieno gamybos ir anglių bendrijos galias į kitus energijos šaltinius, tokius kaip dujos, elektra ir atominė energija. Jean Monnet pirmenybę teikė atskiros atominės energijos bendruomenės įkūrimui todėl, kad jis buvo įsitikinęs, jog atominė energija buvo šaltinis, kuris turėjo didžiulį potencialą pramonės vystimuisi ir tai buvo būtina prisidėti taikant tyrimus civiliniam naudojimui. Europos ekonominės paramos organizacija išrinko Louis Armand, inžinierių, būti atsakingu už studijas su atominės energijos Europoje perspektyva. Savo pranešime jis parodė Europos šalių bendros energijos pramonės kūrimo poreikį. (Boughton, 2001)

1956 metų Sueco karas buvo bendrai laikomas pagrindine apmaudžia klaida moderniuose tarptautiniuose santykiuose ir persilaužimas vedė į Britanijos ir Prancūzijos kolonializmo mirtį. Per kelerius metus tiek Didžioji Britanija, tiek Prancūzija prarado savo pozicijas Vidurio Rytuose ir Šiaurės Afrikoje, o jų aukščiausios klasės valdžios statusas silpnėjo, kai priklausomybė nuo JAV galios augo. (Boughton, 2001)

Pagrindinis visos istorijos laimėtojas buvo prezidentas Nasser, kuris ne tik pasiekė Sueco kompanijos nacionalizavimą ir pašalino bet kokius Britanijos įtakos kanalui paskutinius pėdsakus, bet ir pasirodė kaip vienintelis Arabų žmonių lyderis ir tapo vienu ryškiausių neutralistinio šalių bloko lyderiu. (Boughton, 2001)

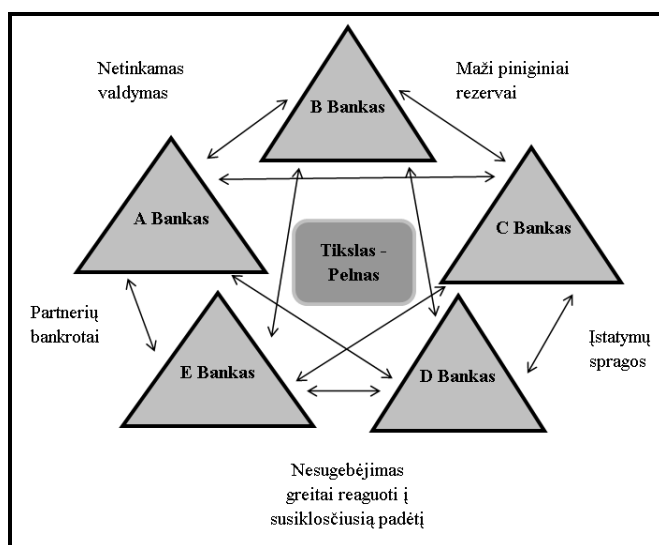
Apibendrinant galima teigti, kad su perteklinės gamybos problema kovojama, mažinant, ribojant gamybą, o pokariniai padariniai priverčia nukentėjusias šalis kurti ekonomiką iš naujo, todėl kare nedalyvavusios šalys visada išlošia laiko savo valstybės galios didinimui, ekonomikos kūrimui. Šalys, kurios nukentėjo nuo karo, jau ir taip neturi daug išteklių, o visą ekonomiką reikia kurti iš naujo, tai reikalauja labai didelių piniginių, darbo jėgos, gamtinių išteklių bei laiko. Taip pat svarbus veiksnys yra vietoje nestovinti, tobulėjanti pasaulinė ekonomika, prie kurios reikia taikytis, bei naujų tarptautinių ryšių kūrimas.

1.1.4. Finansinės krizės kaip komercinių bankų netinkamo valdymo ir privatizavimo padarinys

Komerciniai bankai atlieka svarbų vaidmenį šalies gyvenime. Jie padeda valdyti namų ūkių vartojimą, pajamas į valstybės biudžetą, tačiau jie taip pat jautriai reaguoja į recesijas, dažnai silpnesni, mažiau kapitalo, patirties turintys bankai bankrutuoja, taip atimdami iš gyventojų jų santaupas, pragyvenimo lėšas.

Marx pradėjo savo ilgai planuotą ekonominių darbų formavimą 1857 – 1858 metų žiemą, tokia žinia buvo pagrindinė ekonominės krizės priežastis, kuri prasidėjo 1857 metų rudenį ir buvo lydima tikimybės, kad kapitalizmas daugiau neatsigaus. 1857 – 1858 metų krizė buvo pirmoji modernaus kapitalizmo, kuris įtraukė visas tuo metu pagrindines kapitalistines šalis (Angliją, JAV, Prancūziją ir Vokietiją) tikra pasaulinė ekonominė krizė. Ši pirmoji kapitalizmo krizė nuvedė prie kapitalizmo žlugimo ir prie bet kokio revoliucinio judėjimo sutvarkymo. Krizė buvo įveikta ankstyvą 1858 metų vasarą, o kapitalistinė sistema pasirodė ypač sustiprėjusi. Marx mokė: kapitalizme krizės funkcija kaip negailestingas apšvalymo veiksmas. Krizės paveiktas naikinimas pašalina ankstesnius defektus kaupimui ir išlaisvina galimybes kapitalistiniam vystymuisi. (Heinrich, 2009)

Marx iš esmės nutraukė ketinimus, susijusius su kapitalizmo krizės pabaiga. Marksistinėje socialdemokratijoje prieš Pirmąjį pasaulinį karą kaip ir 1920-ųjų komunistų partijose buvo paisoma ankstesnių išvadų, kad kapitalizmas žlugs kaip vis labiau stiprėjančios krizės rezultatas. Kiekvienas atsigavimas buvo interpretuojamas kaip paskutinis staigus pakilimas prieš galutinį ir neišvengiamą griuvimą, kuris dažnai priveda prie absurdiškų politinių neteisingų apskaičiavimų. Ankstyvaisiais 1990-aisiais metais kapitalistinės teorijos žlugimas šventė laimingą atgaivinimą naujai jungiamoje Vokietijoje, pateiktą su naujos idėjos pretenzija. (Heinrich, 2009)

Šaltinis: sudaryta autorės.

6 pav. Kliūtys vieningos bankų sistemos tikslui įgyvendinti

Prasidėjus 1857 metų nuosmukiui importuotojai ir eksportuotojai, kurie priklausė nuo neakceptuotų vekselių ar eksporto kreditų, pirmiausia bankrutavo, po to užsidarė ir bankai. Monetarinė krizė prasidėjo JAV, savo viršūnę pasiekė spalio vidury, kai 62 iš 63 bankų Niujorke sustabdė mokėjimus. Vientisa bankų sistema buvo suparalyžuota. (Yongxiang, 2009)

Tos šalys, kurios greičiausiai sugebėjo prisitaikyti prie esamų situacijų, priimti atitinkamus sprendimus, jos greičiausiai pakilo iš nuosmukio, pradėjo šalies ekonomikos skatinimą. Bankai, nesiimdami atitinkamų saugos priemonių ir siekdami didesnio pelno, pralaimėjo ir bankrutavo, nes nesugebėjo tinkamai apskaičiuoti ir įvykdyti savo prisiimtų įsipareigojimų.

1873 metų panikos rezultatas – daugelio mažų verslų bankrotai ir didelių firmų dominavimas, atotrūkio tarp turtingųjų ir vargšų augimas bei atstumo tarp darbdavių ir darbuotojų didėjimas. Kai šis sunkmetis praėjo, anksčiau buvęs pasidalijimas niekur nedingo. (Baker, 2008)

Laimėtojais net ir po finansinės paramos gavimo buvo tos firmos, kurios turėjo tvirtus piniginius rezervus. Plačiai paplitęs pramonių sujungimas turi būti akiratyje kartu su nacionalistiniu reagavimu į tarifų barjerus, tarptautinės prekybos mažėjimą. (Nelson, 2008)

1873 metais rizikingiausi JAV geležinkeliai susidūrė su mažėjančiomis verslo galimybėmis ir sunkumais didinant kapitalą (lokaliai ar tarptautiniu mastu). JAV krizės šaknys buvo pirmiausia vidinės. Krizė buvo sukelta pagrindinių vidinių ekonominių objektų, o ne išorinių psichologinių faktorių. (Mixon, 2008)

Krizės kyla vis dažniau, bet jos nėra vis sunkesnės. 1914 finansinės globalizacijos laikotarpio atžvilgiu dabartinės krizės yra dukart labiau paplitę. Šis augimo pasikartojimas gali būti kaip dabartinės krizės, kuri savo ruožtu byloja monetarinio režimo funkciją, augimo paplitimo ženklas. (Eichengreen, Bordo, 2002)

1929-1933 metais tokių didelių Vokietijos bankų kaip Darmstadt ir Dresden bankrutavimas sukėlė kredito rizikas, o tai sukėlė Pietų Amerikos ir Rytų Europos bankų paralyžių. Banko kredito rizika staiga prasidėjo ir JAV 1933 metais, kas nuvedė prie vėlesnio pasaulinės aukso standarto sistemos žlugimo. 1929-1933 metais JAV bankrutavo 10 706 bankai, tai sudarė net 42,3% visų šalies bankų. (Yongxiang, 2009)

Brokeriai investuodavo savo klientų portfelius į įvairias akcijas, tuo tarpu bankai buvo priversti užsidaryti, kai juos sukūrė akcijų rinkos žlugimai. Matydami tokius įvykius visi žmonės skubėjo atsiimti iš bankų savo indėlius ir krizė nuvilnijo per visą šalį, o taip pat išplito ir po pasaulį, nes bankų tinklai yra išsidėstę keliose šalyse. Tokie įvykiai negalėjo nepaveikti ir visos pramonės, nes dauguma įmonių yra susijusios su bankine sistema. Kadangi bankai pradėjo bankrutuoti, tai pasiekė ir verslus. (Rosenberg, 2009)

Kai Amerikos ekonomika paniro į depresiją, JAV bankai atšaukė savo paskolas, o tai buvo Vokietijos bankinės sistemos žlugimo priežastis. Ypač kentėjo tos šalys, kurios buvo priklausomos

nuo pirminių produktų eksporto. Per „Didžiąją Depresiją“ vyriausybės buvo priverstos laikyti aukštus valiutų kursus, kad įtikintų bankus pirkti ir laikyti jų valiutą. (Nelson, 2000)

Meksikos krizės pagrindinės priežasties reikėtų ieškoti komercinių bankų nusavinimo procese, kuris silpnino juos. Be to, kiti faktoriai atskleidė Meksikos tipiškos priemonės finansines spragas: pusiau fiksuotas valiutų kursas; dideli valiutos skaičiavimo deficito rezultatai didelėms apimtims nuo didžiulio kredito plėtimo, bet ne nuo valiutos kurso pervertinimų, kaip dažnai yra manoma; stiprus JAV palūkanų normos augimas; privalomosios sąlygos, susidedančios iš politinės įtampos, sukauptos per 1994 metus, faktas, retai minimas analitikų. (Gil-Diaz, 1998)

Visos aukščiau išvardintos priežastys yra atskiri faktoriai, turintys reikšmės krizei, tačiau didžiausią reikšmę turėjo valiutos kurso režimas su sparčiu kredito plėtimu. Blogų kreditų bangą paaškino silpnų bankų kapitalizavimas ir bankų – tikras ir teisingas – kriterijaus neišlaikymas, perimant nuosavybėn ar valdant institucijas. (Gil-Diaz, 1998)

Ankstyvaisiais 1990-aisiais Meksikos ekonomika atrodė „sveika“. Ji vėl augo po 1982 metų skolų krizės ir 1986 naftos kainų subliuškimo. Be to, infliacija buvo smarkiai sumažinta, užsienio investuotojai paliko savus pinigus šalyje, o centrinis bankas kaupė bilijonus dolerių rezervuose. (Whitt, 1996)

1997 metų krizė reikalavo laikinų priemonių (tokių kaip kapitalo kontrolės paskyrimas) ir kai kurių fundamentalių pokyčių (bankinės ir finansinės sistemos restruktūrizavimo). Vienas iš tiesioginių faktorių, sukėlusį 1997 metų krizę buvo negatyvus Malaizijos ekonomikos suvokimas, vedęs į Tailando ekonomikos žlugimą. Užsienio investuotojai ir tarptautinio vertinimo agentūros suklydo vertinant esančias rizikas Tailando ekonomikoje, o tai galėjo turėti įtakos ir kitiems regionams, kuriuose investuotojai buvę palikę savo pinigų. (Nambiar, 2009)

Krizė prasidėjo Tailando valiutos devalvavimu. Vėliau savo valiutą devalvavo Filipinai, Malaizija, Indonezija, Singapūras. Antrasis krizės etapas prasidėjo, kai neramumai pasklido ne tik Azijos akcijų rinkose, bet ir Lotynų Amerikoje. (Garay, 2003)

Krizės strategijos reakcijas galima padalinti į dvi fazes: pirmoji fazė – pakelti palūkanų normas. Per tris mėnesius tarpbankinė palūkanų norma buvo pakelta nuo 7,6% 1997 metų rugsėjį iki 8,7% 1997 metų pabaigoje. Dar per tris mėnesius tarpbankinė palūkanų norma pasiekė jau 11%. Tai truputį padėjo valdyti valiutą šalies viduje. Kai kurios kitos monetarinės politikos priemonės (paskolų limitai, komercinių bankų ir finansinių kompanijų akcijų ir obligacijų pirkimas). (Nambiar, 2009)

1998 metais buvo pasiūlytas biudžetas, kuris rėmėsi fiskaliniais apribojimais. Esminės priemonės biudžete buvo šios:

- Mokesčių skatinimas turėjo padidinti eksporto vertę;

- Importo prievolės buvo renkamos, varžant vartojamų prekių importą, ir mokesčių atskaitymas vietinėms reklamos išlaidoms, skatinant vietinių firmos vardų produkciją;
- Importo prievolės buvo labai padidintos prabangos prekėms;
- Paslaugų balanso skatinimas, priemonės buvo varžyti tarptautinį keliavimą ir lavinimą užsienyje;
- Mega projektai buvo atidėti;

Kvotos užsienio nuosavybės valdymui buvo susilpnintos, mažinant pažangiausių technologijų papildomą pasiūlą. (Nambiar, 2009)

Roberto Verzola teigė, kad kuo labiau visas pasaulis veikia kaip viena sistema, yra susieta bendromis rinkomis, įmonėmis, prekybos sandoriais, tuo greičiau krizė taps globali ir pasieks kiekvieną pasaulio šalį. Tuo tarpu Kim Scipes tvirtino, jog 1997 metais pasaulis jau buvo daug labiau susietas tarpusavy nei XX amžiaus pradžioje, todėl ir 1997-1998 metų krizė greičiau paplito po visus žemynus, taip skatindama atskiras valstybes spręsti užklupusias problemas, priimti joms tinkamus sprendimus ir juos įgyvendinti.

Komerciniai bankai turi tenkinti įstatymų nustatytus apribojimus, tačiau visa kita yra paties banko vidinių sprendimų galioje. Rizikos prisiėmimas, investavimas į rizikingus ir mažiau rizikingus vertybinius popierius, filialų steigimas, tinkamų partnerių pasirinkimas, racionalus paskolų išdavimas ir kiti kriterijai lemia tiek mažų, tiek didelių bankų veiklos rezultatus. Kai bankai nesugeba susidoroti, visko tinkamai apskaičiuoti, įvertinti ir pasverti, tada anksčiau ar vėliau bankams gresia bankrotas. Taip pat banko politikai įtakos turi banko savininkai ir valdytojai. Skirtingais kriterijais remiasi valstybės valdomi bankai ar bankai, priklausantys privačiam sektoriui.

1.1.5. Specialiai sukurtų prekybos apribojimų ir šalies prasiskolinimų sąlygotos finansinės krizės

Prieš OPEC didžiosios Vakarų naftos kompanijos valdė padėtį. Nafta yra gyvybinės jėgos šaltinis pramoninėms šalims. Ji naudojama lėktuvams, mašinoms, tankams, dangoraižiams, trąšoms, vaistams ir sintetikai. Prieš OPEC atsiradimą, naftos kompanijos išlaikydavo 65% ir daugiau iš naftos produktų grįžtančių pajamų. O 1960 metais daugelis naftą gaminančių šalių iš Vidurio Rytų ir kitur, norėdamos apsaugoti savo interesus, suformavo kartelį. OPEC sudaro: Algerija, Indonezija, Iranas, Irakas, Kuveitas, Libija, Nigerija, Saudo Arabija, Kataras, Jungtiniai Arabų Emyratai, Venesuela. Tačiau šios organizacijos įtaka buvo labai silpna nuo 1960 metų, kai ji atsirado, iki 1973 metų. (Trumbore, 2006)

1973 metų spalio mėnesį naftą gaminančios arabų šalys nustatė naftos embargą Jungtinėms Amerikos Valstijoms ir jos sąjungininkėms Vakarų Europoje todėl, kad jos padėjo Izraeliui po

netikėtų Egipto ir Sirijos puolimų. Dėl embargo efektų galėjo būti pusiausvyra ekonomikoje, derinant įvežimus į importuojančias šalis, tačiau protestas lėmė produkcijos sumažėjimą 20% - tikrasis „naftos ginklo“ poveikis. (Hakes, 2008)

Protesto akcija buvo kaip šokas Amerikos vežėjams, kurie turėjo supratimą apie jų augimo priklausomybę nuo naftos. Prieš embargą JAV naftos politikoje buvo apskaičiuota, kad Arabijos eksportuotojai negalėtų spausti JAV, mažinant produkciją, nes jie negali sau leisti prarasti tiek daug pajamų. (Hakes, 2008)

Amerikos ambasadorius pranešė, kad Saudo Arabijos naftos produkcija yra saugoma rezervuose, o jos kaina didėja. Kaina už barelį per krizę išaugo daugiau nei nuostoliai dėl sumažintos produkcijos. Šis embargas sustiprino Irako priklausomybę nuo JAV ir parodė kitų išsivysčiusių šalių priklausomybę nuo naftos kainų, nors buvo siekiama ne tik pakelti naftos kainas, bet ir politinių aspektų – siekiant kuo mažesnio Vakarų šalių palaikymo Izraeliui. (Hakes, 2008)

Vienintelė prekė kartais gali tapti daugelio valstybių valdymo įrankiu, kadangi ne visos šalys dėl savo geografinės padėties, gali apsirūpinti gamtos teikiamais ištekliais, kurie yra būtini vystant pramonę, skatinant gamybą, plečiant gamybos apimtis.

Meksikos krizės metu ribotai besivystant, buvo siūlymas mažinti prekybos barjerus su didžiausiu Meksikos prekybos partneriu – Jungtinėmis Amerikos Valstijomis su Šiaurės Amerikos Laisvos Prekybos Sutartimi. Sutarties efektas pasireiškė jau 1994 metais. Sunkieji 1980-ieji atrodė kaip istorija. Mažiau nei po metų, kai įsigaliojo sutartis, Meksika susidūrė su ekonomine nesėkme. 1994 metų gruodžio 20 dieną Meksikos vyriausybė devalvavo pesą. Finansinė krizė sumažino peso vertę perpus, plintant infliacijai toliau ir skatinant sunkią recesiją Meksikoje. (Whitt, 1996)

Peržiūrėjus įvykius, kurie vedė į devalvaciją, buvo nagrinėjama, ar tai tikrai buvo neišvengiamas žingsnis. Vėliau buvo išnagrinėti visi 1994 metais taikomi Meksikos politikos veiksmai, nagrinėjant, kurių veikslių nereikėjo priimti. Tačiau krizė jau buvo prasidėjusi, o atitinkamos priemonės jau buvo taikomos, beliko ir toliau laikytis nustatyto plano ir padėti šaliai išbristi iš susiklosčiusios sunkios ekonominės padėties.

Rusijai esant prezidento Jeltsin rankose ekonominių ir politinių interesų grupės, politikai negalėdavo turėti įtakos ar būti populiarūs, jei taip atsitikdavo, tai jie iškart būdavo pašalinami. Vyriausybė valdė ir skatino fiskalinius vykdymus ir vengė hiperinfliacijos. Finansinio turto vertė smuko, o bankinė sistema buvo sunaikinta. Fiskalinis nesubalansuotumas buvo pagrindinė vidinio likvidumo krizės priežastis, kas nuvedė prie nesugebėjimo įvykdyti vidinių išipareigojimų. Biudžeto pajamos buvo labai mažos, o vartojimo išlaidų kontrolė silpna. Rezultatas – paklausa biudžeto deficito finansavimui didelė ir nuolat auganti. (Poole, Tsepliaeva, 2003)

Sekant Rusijos įsipareigojimų nevykdymą ir devalvaciją 1998 metų rugpjūtį, finansinės rinkos, apibūdinamos likvidumo įgaliojimų atšaukimu, saugiausio turto „bėgimu“, dideliu turto vertės sumažėjimu. Krizė buvo potencialaus suderinimo nesėkmė. (Marshall, 2001)

Prezidentas Putinas sumažino politinę įtaką verslo grupėms taip skatindamas verslumą šalyje. Taip pat jis valdžią paskirstė į regionus, o ne sukauptė ją viename centre. Taip ekonomika po truputį pradėjo atsigaivinti. (Poole, Tsepliaeva, 2003)

Abbigail J. Chiodo ir Michael T. Owyang savo straipsnyje 2002 metais teigė, kad Rusijos krizė taip stipriai nepaveikė kitų šalių, nes Rusija turi mažai užsienio kapitalo, ji patyrė nuosmukį dėl savo nesugebėjimo įvykdyti vidinių įsipareigojimų, kurie turi žymiai mažesnę įtaką kaimyninėms šalims nei turėtų išorinių įsipareigojimų nevykdymas.

Ricky Schmidt 2009 metais savo straipsnyje rašė, kad Rusijos krizę pasunkino Azijos krizė. Šalys stipriai priklausė nuo žaliavų, tokių kaip nafta, dujos, metalai, mediena, eksporto. Apie 80% Rusijos eksporto sudaro mediena, todėl krizės laikotarpiu sumažėjus šio produkto eksportui Rusija gavo žymiai mažiau įplaukų į savo biudžetą. Taip pat daug pajamų negavo iš mokesčių už naftą.

Išnagrinėjus skirtingų autorių straipsnius galima teigti, kad vidinė krizė taip stipriai nekenkia kitoms šalims, tačiau jai išspręsti taip pat reikia taikyti kitokias priemones, atsižvelgiant į šalies padėtį tarptautinėje rinkoje bei vidinių išteklių reguliavimą. Tarptautinis bendradarbiavimas gali būti privalumu, siekiant įgyvendinti vidinius šalies sunkumus, tačiau taip gali tapti trūkumu, norint išplėsti prekybos ir gamybos apimtį, bet esant priklausomiems nuo užsienio tiekiamų žaliavų, gamtinių išteklių ar nustatytų prekybos apribojimų.

1.2. 2008-2009 metų krizė

Šiandien besitęsianti finansinė krizė, lydima didelių skolų ir deficito, susieta su vartotojų didesniu taupymu ir vartojimo sumažėjimu, pasireiškė didesniu nedarbu, finansinėmis paramomis, pakilusiomis palūkanų normomis, kenksminga infliacija. Šios krizės metu nukentėjo paprasti žmonės, perspektyvūs verslininkai, stambios korporacijos ir bankai, veikiantys tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu mastu.

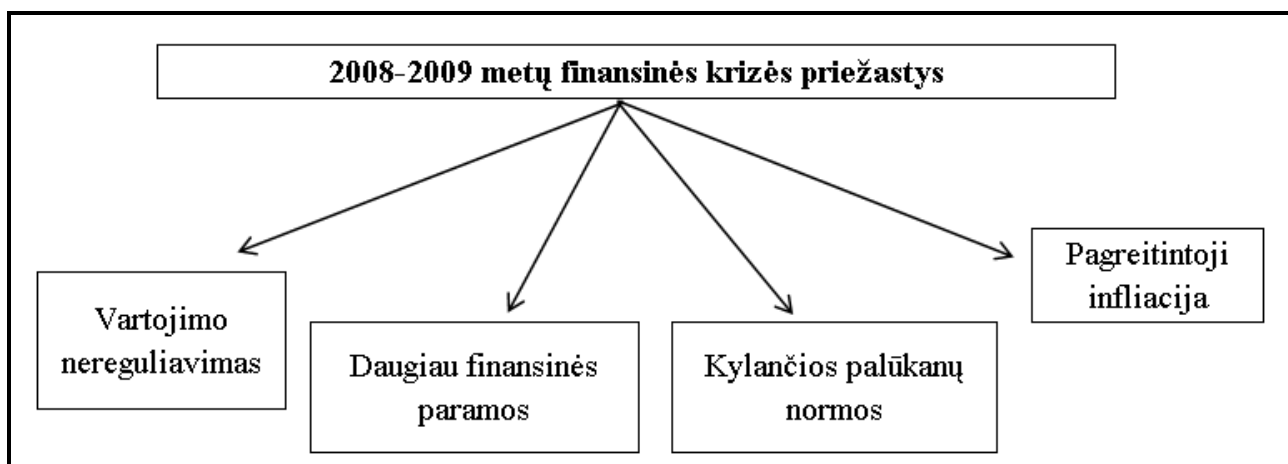
1.2.1. 2008-2009 metų krizės priežastys

2008-2009 metų krizė buvo sukelta pasaulinių makroekonominių derinių nesubalansavimo ir stiprių JAV ir Vakarų finansinių sistemų silpnybių. Griūtis įvyko dėl vienos pagrindinės priežasties – dolerio perprodukcijos. Nesubalansavimai tapo savarankiški. JAV leido naudotis neigiamais prekybos balansais ir pertekliniais teigiamais šalies balansais. Perteklinius rezervus

turinčios šalys skolina JAV didelę dalį sukauptų užsienio valiutos rezervų (dažniausiai perkant JAV trumpalaikius izdo vekselius). Šie grąžina kapitalo įplaukas, kurios finansuoja JAV prekybos deficitą. (Shane, Liefert, Morehart, Peters, Dillard, Torgerson, Edmondson, 2009)

JAV dolerių leidimas priklauso Federalinei JAV rezervų sistemai, kuri yra privati organizacija. Kadangi dolerių išleista per daug, tai galima sakyti, kad už virtualius pinigus galima įsigyti likvidaus turto. Kad neįvyktų dolerio nuvertėjimas, tai doleris patalpintas virtualiose prekėse. Investuotojams yra aiškinama, kad svarbiausia yra paketo vertė, o jie, uždirbdami 1 milijoną ir daugiau, vėl ir vėl investuoja savo uždirbtus pinigus, vėliau sunkiai uždirbti pinigai tokioje rinkoje pavirsta į virtualius. Iš fondų rinkos atėmę virtualios rinkos akcijų vertę, gautume realią akcijų vertę, o tai yra fondų rinkos dugnas, reiškiantis realų įmonės pelningumą. (Grinius, 2008)

Skelbiama, kad finansinė krizė prasidėjo JAV. Pagal Randall Reinwasser yra keturios pagrindinės priežastys, kurio parodytos paveiksle, nulėmusios JAV susidūrimą su krize.

Šaltinis: sudaryta autorės.

7 pav. 2008-2009 metų finansinės krizės priežastys

Vartojimo nereguliavimas – ilgiau nei 25 metus vartotojų išlaidos, kaip BVP procentas, kilo nuo 61% iki 70%. Neįtikėtinas vartojimo pakilimas buvo kurstomas abiejų veiksnių: taupymo sumažėjimo ir namų ūkių išsiskolinimų padidėjimo. (Reinwasser, 2009)

Nuo ankstyvųjų 1960-ųjų metų asmeniškasis taupymo lygis vidurkis buvo apie 7%, o 2006 šis rodiklis buvo nukritęs iki 0%. Nuo prezidento Reagan valdymo metų namų ūkių išsiskolinimo rodikliai pasiekė 12%, šiandien šis rodiklis yra pakilęs iki 14%. Investicijų ir namų vertė reikšmingai sumažėjo, namų ūkiai padidino taupymą, stengėsi išmokėti skolas ir išleisti mažiau pinigų savo reikmėms. Taupymo norma pakilo iki 4%, bet tikimasi, kad ji pasieks buvusį 7% lygį. (Reinwasser, 2009)

Šis vartotojų įpročių pasikeitimas turėjo žymų efektą ekonomikai. Yra per daug kompanijų, gaminančių per daug produkcijos ir per daug parduotuvių, parduodančių tas prekes. Tikimasi priverstinio nedarbo ir korporacijų pelno mažinimo ateinančiais metais. (Reinwasser, 2009)

Daugiau finansinės paramos – vyriausybės teikia finansinę paramą bankams. Federalinė depozitų draudimo kompanija, komercinio nekilnojamojo turto firmos ir gyvybės draudimo kompanijos nuolat atsisuka į istorines krizes. (Reinwasser, 2009)

FDIC – jei bankas bankrutuoja, FDIC garantuoja, kad kiekvienas indėlių savininkas atgaus savo pinigus. FDIC moka garantijas iš mažų nuolat renkamų mokesčių iš kiekvieno banko priklausomai nuo kiekvieno banko rezervų dydžio. Nuo ekonominės krizės pradžios FDIC turtas nukrito nuo 60 bilijonų iki 13 bilijonų dolerių. Nors 13 bilijonų dolerių atrodo milžiniška suma, bet tai tik maža dalelė visų garantijų dydžio. Yra daugiau nei 300 bankų FDIC sąrašė, šie bankai bendrai turi apie 200 bilijonų dolerių vertės depozitų, kurių vertė 15 kartų viršija FDIC turta. (Reinwasser, 2009)

Komercinis nekilnojamas turtas – savo kalboje Atlantos Federalinių bankų rezervų prezidentas Dennis Lockhart teigė: „Šiais metais mūsų sąrašė ekonomikos rizikos būklė blogėja komercinio nekilnojamojo turto sektoriuje“. Komercinio nekilnojamojo turto 400 bilijonų dolerių vertės paskolos be paramos atsidūrė rimtame pavojuje dėl prieinamo greito įmonių plėtimosi. (Reinwasser, 2009)

Gyvybės draudimo kompanijos – Gyvybės draudimo kompanijos laiko 5 trilijonų dolerių turta, skirtą sumokėti ateities išpareigojimams draudimo turėtojams. (Reinwasser, 2009) Dauguma turto yra komercinio nekilnojamojo turto, hipotekų, obligacijų ir akcijų pavidalu. Visos šios turto rūšys turi staigią vertės smukimo galimybę. Didėjantis federalinių skolų dydis pakelia palūkanų normas į neįtikėtinas aukštumas.

Kylančios palūkanų normos – JAV visuomenės skola artėja prie 7 trilijonų dolerių, o apie 40% šios skolos atsirado per vienerius metus. Visiškai įmanoma, kad 500 bilijonų ar daugiau dolerių trumpo laikotarpio akcijų turėtojai nereinvestuos savo pinigų į JAV valstybės išdo akcijas. (Reinwasser, 2009)

Vienintelė išeitis pritraukti investuotojus yra palūkanų normos sumažinimas. Kylančios palūkanų normos: mažina korporacijų pelnus ir didina nedarbą; vartotojų skolas daro brangesnėmis, sukėlus mažėjančias vartotojų išlaidas; priverčia dar labiau smukti namų kainas.

Pagreitintoji infliacija – infliacija yra apibrėžiama pinigų pasiūla. Federaliniai rezervai perka JAV valstybės išdo akcijas su neseniai sukurtais pinigais, didinant pinigų pasiūlą. Staigi infliacija gali sužlugdyti ekonomiką, kai žmonės pradeda susitelkti į greitą pinigų išleidimą ir spekuliuoti investicijomis, kurios laiko jų pinigų vertę. Vartotojų išlaidų mažinimas ir staigiai didėjanti federalinė skola veda ekonomiką į lėtą augimą arba sustabdo ekonomikos augimą, didina palūkanų normas ir infliaciją. (Reinwasser, 2009)

Galima teigti, kad 2008-2009 metų pasaulinė finansinė krizė kilo dėl dolerio perprodukcijos, tai turėjo didelę įtaką akcijų rinkų griūčiai. Viskas prasidėjo JAV, bet greitai išplito po visą pasaulį,

nes JAV yra viena įtakingiausių stipriausių valstybių, palaikančių ryšius su daugeliu valstybių bei išplėtusi savo ekonominius tinklus visuose žemynuose. Prasidėjusi bankų griūtis dėl nesugebėjimo įvykdyti prisiimtų įsipareigojimų nuvilnijo per visą pasaulį, nes bankinė sistema yra vientisa dėl spartaus globalizacijos proceso.

1.2.2. 2008-2009 metų finansinės krizės poveikis

Kiekvienam etapui ateina griūties laikas, tačiau griūtis gali būti kontroliuojama ir sukelta planuotai. JAV akcijų rinkų griūtis buvo planuota ir kontroliuojama. Buvo siekiama kuo pigiau supirkti pelningiausių ir svarbiausių įmonių akcijas. Artėjant šiam supirkimui, reikėjo, kad stambios įmonės neturėtų didelių pinigų atsargų, kurios padėtų išlikti per visą griūties laikotarpį. Todėl buvo stengiamasi su tuo kovoti mokesčių būdu. Kai Rusijos ir Vakarų bankuose likvidumas buvo sunaikintas, tai pradėjo kristi naftos kainos, keliskart sumažėjo kompanijų kapitalizavimas, nustota pirkti produkciją iš metalų, bankai baigė kredituoti ir pradėjo atsiiminėti anksčiau suteiktus kreditus. Norint greitai ir už priimtina kainą supirkti stambių įmonių akcijas, reikia palaukti, kol valstybė pradės gelbėti oligarchus. Kai jiems reikės grąžinti paskolas, tada nelabai bus iš kur juo grąžinti, nes akcijų kainos vis labiau mažės, naftos kainos taip pat kris, produkciją realizuoti nebus kur. Tokiu būdu įvyks pasaulinis nuosavybės perdalinimas, o tai yra vienas pagrindinių tikslų. Iš pradžių verslas atsidurs valstybės galioje, tačiau galiausiai pakliūs į reikiamas rankas. (Gilani, 2008)

Doleris išliks stiprus iki tol, kol stambioms kompanijoms reikės atiduoti kreditus. Tačiau nuosavybės perdalinimas pasaulyje yra neįmanomas neatsisakius dolerio. Ir kai galiausiai neliks pinigų, tada bus pradėta statyti naują pasaulio ekonomiką, o reikšmingiausius vaidmenis atliks tie, kurie turės realias įmones (pelningiausias aktyvus). (Gilani, 2008)

Finansinės krizės poveikis PPP programoms gali būti matomas, nagrinėjant praėjusių krizių poveikius. Įeinant į 2008-2009 metų finansų krizę, sunkumai yra randami nepastoviose finansų institucijų lengvatose. Daugiau nei 20 pagrindinių Jungtinės Karalystės PPP rinkoje bankų apžvalgoje, rasta, jog finansinės krizės reikšmingas efektas yra pastebimas finansinių institucijų lengvatų postūmis nuo ilgo laikotarpio paskolų iki paskolų su trumpu išpirkimo terminu. Pasiryžimas skolinti ilgam laikotarpiui priklauso nuo stiprių klientų ryšių ir stiprių refinansavimo skatinimų. Tačiau yra bankų, kurie dėl riboto kapitalo nėra pajėgūs sudaryti kontraktus su palyginti ilgais terminais. Ilgesnės trukmės PPP (20 metų ir daugiau) gali apsaugoti tikrai trumpesnio periodo paskolas. (Burger, Tyson, Karpowicz, Delgado Coelho, 2009)

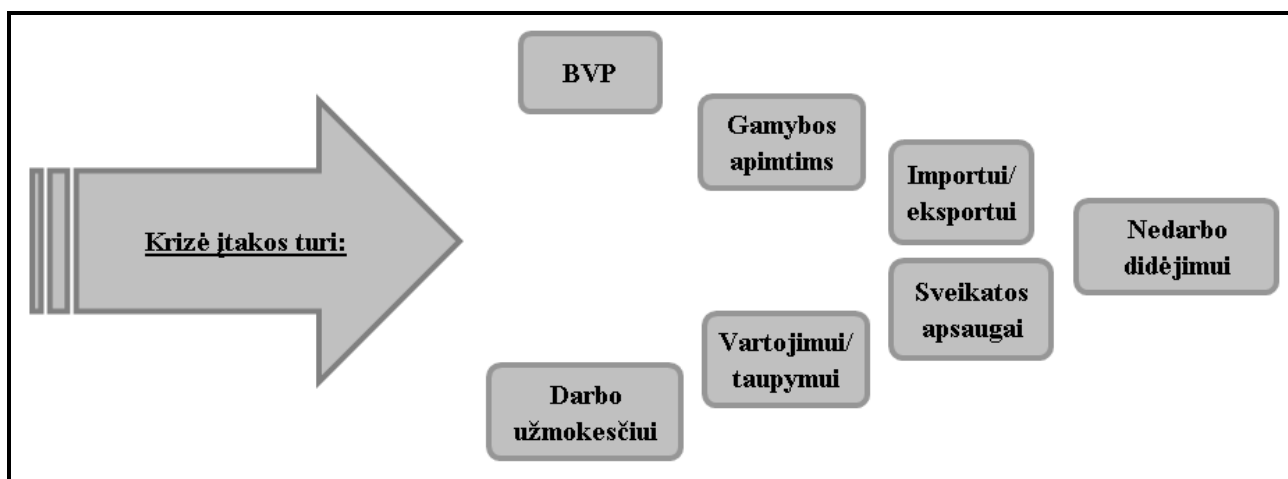
Naujausi Pasaulio banko pateikti duomenys parodė, kad finansinė krizė yra veikiama naujų projektų susiliejusiu šalių rinkose. Apžvelgus 316 projektų, pateikiami nesklaidumai daugiausia dėl finansinės krizės. Nežinomybė dėl ateities paklausos, prieinančios prie finansų ir finansavimo kainos,

sukėlė daugiausia sunkumų. Pietų Azija (daugiausia Indija) ir pereinamos Europos ir Centrinės Azijos ekonomikos paaiškinio daugelį keblumų. Didžiausi sunkumai buvo energijos ir transporto sektoriuose. Net 250 milijonų vertės projektai išreiškė keblumus. (Burger, Tyson, Karpowicz, Delgado Coelho, 2009)

Pasirinktų šalių apžvalga patvirtina finansinės krizės perdavimą PPP programoms. Dauguma respondentų apie finansinės krizės poveikį PPP ir fiskalinėms ataskaitoms atsakė, kad didžiausią poveikį turėjo skolinimosi kaina ir priėjimas prie finansų kaip pagrindinės krizės perdavimo mechanizmo. Kai kurios šalys parodė, jog sumažinta paklausa veikia kaip kanalas, kai tuo tarpu kiti respondentai paviėšino rangovų nesėkmės ir projektų atnaujinimo riziką. Keli minėjo valiutos kursų riziką. Daugelis respondentų patvirtino ryšių buvimą tarp PPP projektų ir fiskalinio biudžeto, mokėjimų privatiems partneriams ar gavimo iš jų forma. (Burger, Tyson, Karpowicz, Delgado Coelho, 2009)

Apžvelgtos šalys pristatė institucijų pagrindų įvairovę kaip įveikti su krize susijusias rizikas. Daugumas respondentų teigė, kad jų PPP programos buvo integruotos vidutinio termino investavimui. Daugiau nei pusė apklaustųjų turėjo formalias nuostatas rizikos paskirstymui ir apskaičiavimui – abu svarbūs skaidrumo komponentai. (Burger, Tyson, Karpowicz, Delgado Coelho, 2009)

Kiekviena finansinė krizė pateikia skirtingą poveikį ekonomikai, bet bendras šalies ekonomikos nuosmukis pastebimas sekant bendrus ekonominius rodiklius.

Šaltinis: sudaryta autorės.

8 pav. 2008-2009 metų finansinės krizės poveikis

Žemiausio taško niekas iš anksto nustatyti negali, jis žinomas tik tada, kai baigiasi nuosmukio periodas ir prasideda ekonominis kilimas. Tačiau žinoma, jog krizė mažina BVP, gamybos apimtį, nes mažėja paklausa daugumai produktų, dėl to mažėja ir eksporto apimtys. Natūralu, kad šalis mažina importuojamus gaminius, stengiamasi kuo daugiau gaminti šalies viduje, taip kuriant ar bent išlaikant esamas darbo vietas, kuriant pridėtinę vertę. Stengdamasi greičiau pakilti iš recesijos, šalis dažnai mažina sveikatos apsaugai skirtus piniginius išteklius, taip

skriausdama visuomenę. Gyventojai praranda didesnę ar mažesnę dalį savo išteklių, nes krizės laikotarpiu dažniausiai mažinamas darbo užmokestis, dėl to mažėja vartojimas ir taupymas. Neretai krizės laikotarpiu ženkliai padidėja nedarbo lygis šalyje. Visų šių rodiklių visuma sukelia ekonomikos nuosmukį šalyje. Todėl kuo skubiau reikia pradėti imtis efektyvių politikos priemonių, kad sumažintų taip sparčiai išaugusį nedarbo lygį, įvairias rizikas, verslų bankrotą, palūkanų normas, suteiktų paramą ekonomikos atgijimui skatinti.

2. FINANSINIŲ KRIZIŲ VALDYMO PRIEMONĖS IR JŲ ĮTAKA EKONOMIKAI

Ne vienas mokslininkas nagrinėjo, tyrė finansinių krizių priežastis, įtaką pasaulio ir atskirų šalių ekonomikoms. Šioje dalyje nagrinėsiu mokslininkų atliktų tyrimų tikslus, kokių priemonių ėmėsi šalys, kad valdytų krizes, kokią įtaką jos turėjo ekonomikai.

M. Ramesh savo darbe ištyrė 1997 metų Azijos finansinės krizės socialinį poveikį su tikslu nubrėžti strategijas. Finansinės krizės protrūkis pasireiškė nedarbo padidėjimu, skurdo išaugimu, išsilavinimo suprastėjimu ir sveikatos pablogėjimu. Situacija stabilizavosi ir galiausiai pagerėjo tik po vyriausybių ir tarptautinių organizacijų įsikišimo. Užimtumo kūrimo ir transferinių išmokų programos užima pozityvią funkciją, išlaikant įplaukas, kai išsilavinimo ir sveikatos apsaugos programos padeda vykdyti gyvybiškai svarbius gyventojų išsilavinimo ir sveikatos priežiūros poreikius.

Vyriausybių ir tarptautinių organizacijų priimti sprendimai gali daryti įtaką, siekiant ekonomikos atsigavimo ir klestėjimo. Vyriausybė gali reguliuoti jos žinioje esančias priemones, į kurias rinka reaguoja. Tačiau teoriniai modeliai nėra tokie efektyvūs praktikoje kaip norėtusi. Nors ir netaip kaip teoriniuose veikaluose, bet vyriausybės vykdomos fiskalinės politikos priemonės veikia ekonomiką viena ar kita kryptimi. Vyriausybė, norėdama vykdyti ekonomikos skatinimo programą, turėtų mažinti mokesčius ir didinti vyriausybės išlaidas, tačiau mažinant mokesčius, mažėja ir įplaukos į biudžetą, o norint didinti valstybės išlaidas, reikia turėti sukaupus rezervą, nes įplaukos į biudžetą yra mažinamos. Toks uždavinys nėra lengvas nei vienai valstybės valdžiai, nes sunku tarpusavyje suderinti šiuos veiksmus ir gauti teorijoje aprašytą rezultatą.

Kai valstybei nepavyksta suderinti įplaukų į šalies biudžetą ir išlaidų iš jo, tai ji yra priversta iš kažkokio šaltinio padengti trūkstamą sumą. Dažniausiai šalies vyriausybė, siekdama ekonominio ir socialinio stabilumo, turi skolintis lėšų. Daugiausia pasitaikantis atvejis yra skolinimasis iš tarptautinio valiutos fondo, kurio paskirtis – padėti šalims, turinčioms finansinių sunkumų. Tačiau toks vyriausybės sprendimas nėra tinkamas visais atvejais, be to, paimta paskola užkrauna didžiulę našta ateinančioms kartoms.

Roy E. Allen, Donald Snyder straipsnyje „New thinking on the financial crisis“ („Naujas požiūris į finansines krizes“) siekia išplėsti dabartinių globalinių finansinių krizių supratimą kitų krizių atžvilgiu. Ankstesni empiriniai tyrimai ir dabartiniai duomenys yra sujungti, kad nustatytų svarbiausius ekonomikos veiksmus, kurie lemia dabartinių krizių pakilimo ir nuosmukio fazes. Dauguma finansinių krizių požymių įvyksta natūraliai evoliucinėse ir kompleksinėse sistemose. Pakilimo fazė (ankstyvieji 1980 – 2006) ir nuosmukio fazė (2007 -) yra susieti struktūriniais pokyčiais įstaigų, technologijų, monetariniuose procesuose. Vis daugiau grynai finansiniai dariniai

ir procesai pasaulinėje ekonomikoje yra dominuojanti infrastruktūra. Tikslios analitinės finansinių krizių kintamųjų prognozės šiuo metu yra negalimos, naudojant evoliucinių ir kompleksinių sistemų metodus. Tačiau tokios sistemos gali būti produktyvios, studijuojant imitacinius metodus ir dabartinius ekonometrinių modeliavimų tipus. Bendros didelio laipsnio finansinių krizių struktūros turėtų būti geriau numatytos ir saugios.

Geresni oficialių institucijų pinigų likvidumo pasiūlos sprendimai turėtų padėti užkirsti kelią ekonomikos pinigų likvidumo krizėms nuo sukimosi sisteminėje mokumo krizėje. Mokslininkai, strategai ir praktikai turėtų vertinti visapusę vystimosi ir kompleksinių sistemų struktūrą ir pamatyti, kad tai rodo naują politinę ekonominę ar finansinę krizę. Nepaisant mokslinės literatūros ir sąmyšių pastaraisiais mėnesiais, sisteminis supratimas yra trūkumas. (Allen, Snyder, 2009)

Pasaulyje yra sukurta daug krizės valdymo, atpažinimo modelių, tačiau dar nei vienas modelis nepadėjo išvengti finansinės krizės. Dažniausiai krizės prasideda dėl skirtingų priežasčių, kadangi pasaulis nestovi vietoje, viskas keičiasi, atsiranda naujų finansinės rinkos priemonių, barjerų, todėl sunku sukurti ir pritaikyti modelį, kuris buvo sukurtas vienomis aplinkybėmis tam tikroms problemoms spręsti, ir pritaikyti jį po daugelio metų visai nepanašiomis savybėmis pasižyminčiai ekonomikai gelbėti. Tie modeliai yra naudingi, nes juose pateiktos priežastys ir priemonės suteikia daugiau galimybių greičiau suvaldyti finansinės krizės veiksnius. Galima pasirinkti ir taikyti tik pasirinktas ir atitinkamai situacijai tinkančias priemones.

Straipsnio „Wrong assumptions in the financial crisis“ („Klaidingos finansinės krizės prielaidos“), kurio autorius yra Manuel B. Aalbers, tikslas yra parodyti kiek dabartinės finansinės krizės prielaidų yra klaidingos todėl, kad jos neteisingai supranta, kokią vietą užima nekilnojamojo turto rinkoje. Yra aptariamose keturios klaidingos prielaidos: viena susijusi su reguliavimu, viena – su viršijimu, viena – su nepasibaigusio galiojimo termino avansų skolinimu ir viena – su grobuonišku kreditavimu.

Valstybės vaidmuo nekilnojamojo turto rinkoje yra labiau sudėtingas nei pasiūlymai tų, kurie priekaištuoja valstybei, kad ši nieko nedaro. Viršijimo principas gali būti paaiškinamas: kodėl finansinių rinkų nuostoliai yra didesni nei gyvenamųjų namų rinkos nuostoliai. Tai yra per lengva įtikinėti, kad kiekvienas daro klaidų; dauguma skolintojų negali būti kaltinami, kad parduoda rizikingai, per brangiai skolina. Gelbėjimo planas yra reikalingas nemokiems skolintojams arba tiems, kuriems anuliuojamas įkeisto turto išpirkimas ar naudojimas. (Aalbers, 2009)

Pokyčiai nekilnojamojo turto rinkoje gali būti siejami su trumpuoju ir ilguoju laikotarpiu. Trumpuoju laikotarpiu nekilnojamojo turto kainų pokyčiai dar nerodo artėjančios ar jau esančios finansinės krizės, tai gali būti tik sezoniniai svyravimai, priklausantys tiek nuo pasiūlos, tiek nuo paklausos. Ilguoju laikotarpiu besitęsiantis nekilnojamojo turto rinkos nuosmukis jau turėtų kelti susirūpinimą ir atkreipti ekonomistų dėmesį.

Vyriausybės finansinio saugumo tinklo aprūpinimas bankams ir kitoms finansinėms institucijoms yra pagrindinis strategijos atsako elementas dabartinėms finansinėms krizėms. Saugumo tinklo elementų, tokių kaip depozitų draudimas, projektavimas perdaromas daugelyje jurisdikcijų. Ypač vyriausybės praplečia egzistuojančias garantijas ir įtraukia naujas. Kai šios priemonės neatkreipia dėmesio į pagrindines pasitikėjimo stokos priežastis, jos vis dėlto yra naudingos, vengiant gilesnio greitesnio pasitikėjimo praradimo, tokiu būdu perkant vertingą laiką. (Schich, 2009)

Šiuo metu vis svarbesnį vaidmenį valstybės valdyme atlieka bankai, kurie suteikia vartotojams daug įvairiausių paslaugų, padeda plėsti tarptautinę prekybą, atlikti greitesnius atsiskaitymus su partneriais, suteikia tiek trumpalaikes, tiek ilgalaikes paskolas, skirtas būstams įsigyti, vartojimo ir kitų rūšių paskolas. Visa tai plečia ekonomiką, skatina klestėjimą.

James Crotty teigimu ši finansinė krizė yra blogiausia nuo Didžiosios Depresijos laikų. Ši krizė yra paskutinė finansų rinkų evoliucijos fazė pagal pagrindinį finansinio reguliavimo mažinimo procesą, kuris prasidėjo 1970 –ųjų pabaigoje. Šis vystymasis suprantamas kaip ciklo, kuriame reguliavimo mažinimas, lydymas greitos finansinės naujovės, skatina galingą finansinį pakilimą, kuris baigiasi krizėse, forma. Vyriausybės į krizes atsako finansine parama, kurios leidžia pradėti naujus išsiplėtimus. Kaip rezultatas finansinės rinkos tapo dar didesnės ir finansinės krizės tapo daugiau grąsios visuomenei, kuri priverčia vyriausybę įvesti didesnes finansines paramas. Šis procesas pasiekia viršūnę dabartinėje pasaulinėje finansinėje krizėje, kuri yra taip giliai įleidusi šaknis, kad net neturinčios precedento intervencijos, paveiktos vyriausybių, nevykdo tęstinumo. Šiame straipsnyje analizuojami struktūriniai trūkumai finansinėje sistemoje, tai padeda išgyventi esamą krizę ir diskutuoti apie finansinės reformos perspektyvas.

Ray Barrell ir Philip E. Davis straipsnyje „The Evolution of the Financial Crisis of 2007-8“ („2007-8 metų finansinės krizės evoliucija“) teigia, kad 2008 metų rugpjūčio mėnesį prasidėjusi finansinė krizė kulminacijos tašką pasiekė tų pačių metų rudenį, kai Šiaurės Amerikoje ir Europoje nuvilnijo bankų nacionalizavimo banga. Nors bankinės krizės nėra retos, tačiau ši yra pati didžiausia nuo 1929-33 metų. Straipsnyje diskutuojama kaip rengtis krizėms, patikrinant žemų realiųjų palūkanų normų vaidmenį, skatinant turto kainų burbulą. Tas burbulas buvo laikomas finansinėmis naujovėmis ir paskolų išaugimu. Nauji finansiniai instrumentai nebuvo kritiškai testuojami ir buvo neįvykdyti nuosmukio laikotarpiu. Straipsnis apibendrina krizės numanomų išvadų strategiją ir palaiko reguliuojamų struktūrų reikšmingą tobulinimą.

Azijos krizėje ekonomistai turėjo galimybę ištirti, ar finansinės politikos, kurias jie siūlė, būtų padėję išvengti krizės. Straipsnyje teigiama, kad neoliberali finansinė integracija apima skirtingas rizikas, ekonomijoms sudaryti – valiutos, kapitalo nutekėjimo, lūžimo, plitimo, suvereniteto riziką. Taip pat teigiama, kad finansinės politikos yra paremtos neortodoksija –

sandorių mokesčiais, pervedimų sistema, konvertuojamumo apribojimu, viešai valdomu savitarpio fondu. Yra manoma, kad šios politikos sumažina rizikas ir gali padėti išvengti tokių krizių kokia buvo Azijos krizė. (Ilene Grabel, 2003)

Šis straipsnis imasi neįprastų ekonominių hipotezių tyrimo žingsnių interviu būdu su pagrindiniais ekonominiais atstovais. Tai kryptingai juda prie 1999 Ekvadoro bankininkystės griūties priežasčių, neperžengiant eklektinių pagrindų su paskirties elementais. Neabejotina parama yra išsprendžiama vidiniais finansinės krizės paaiškinimais ir nedidele parama paaiškinimams, tokiems kaip nelaimingi atsitikimai ar politikos klaidos. Interviu davėjai argumentuoja, kad po stabilizavimo programos 1992 metais, agentai tapo pakilios nuotaikos ir kaupė išskolinimus finansiniams neprotingiems veiklos išplėtimo lygiams, kurie yra neįsitraukę finansinės korupcijos ir perdėtos rizikos prisiėmimo moraliniam pavojui ir kad silpnas reguliavimas po finansinio liberalizavimo padarė finansinį lūžimą. (Gabriel X. Martinez, 2005)

Pradeep K. Mitra savo straipsnyje „The Impact of Global Financial Crisis and Policy Responses“ („Globalios finansinės krizės ir strategijų atsako poveikis“) teigia, kad 2008-09 metų globali ekonominė krizė buvo pernešta į Kaukazą, Centrinę Aziją ir Mongoliją prekių eksporto kainų mažėjimu ir ekonomikos sulėtėjimu. Kazachstanas yra puikiai integruotas į finansines rinkas, išgyvenant staigų kapitalo srautų sustojimą 2007 metais. Fiskaliniai poveikiai parėmė silpnėjančias ekonomikas ir buvo finansuoti per oficialius energijos importuotojų (Armėnijos, Gruzijos, Kirgizijos, Mongolijos, Tadžikistano) skolinimus, kad apimtų prieškrizinius nesubalansuotumus. Bet labiau lengvatinis finansavimas reikalingas, kad sumažintų svyravimus tarp paskatų ir nuoseklių skolų lygių ekonomikos atsigavime, kuris yra silpnesnis nei tikėtasi. Smūgis bankiniame sektoriuje buvo suvaldytas likvidumo parama ir depozitų garantijomis, bet reguliuojamasis susilaikymas turėtų būti panaikintas ir bankai restruktūrizuoti, pasižadant nekliudyti finansiniam tarpininkavimui ir ekonominiam atsigavimui. Struktūrinių reformų tikslas – išlaikyti konkurencingumą krizės aplinkoje, kur kapitalo judėjimas į išsivysčiusias šalis yra tikėtina žemesnis, pirmenybė turėtų būti teikiama infrastruktūrai ir darbo jėgos kvalifikacijai.

Remiantis daugumos užsienio autorių straipsniais galima daryti išvadą, kad nemažai krizių priežasčių yra išnagrinėtos, jų poveikis taip pat, tačiau nors priežastys ir žinomos, bet ekonomikai besivystant ir vykstant globalizacijai, atsiranda įvairių naujovių, kurios skatina tobulėjimą, bet tuo pačiu gali sudaryti sąlygas naujoms krizių priežastims atsirasti. Neišvengiamai kartojasi nuosmukio ir pakilimo ciklai, nors jau daug stabilizavimo politikų sukurta, bet kiekviena krizė atsineša savas priežastis, kurios sukelia tiek neigiamų (pavyzdžiui, aukštas nedarbo lygis, infliacija, bankų bankrotai, BVP, darbo užmokesčio, eksporto apimčių mažėjimas), tiek ir teigiamų (pavyzdžiui, ekonomikoje išlieka stipriausi verslo subjektai, efektyviau panaudojami išteklių, skatinamas naujų idėjų generavimas) padarinių.

3. EKONOMIKOS ATSIGAVIMO PO 2008-2009 METŲ FINANSINĖS KRIZĖS PROGNOZĖ LIETUVOJE IR PALYGINIMAS SU PASAULIO ATSIGAVIMU

Prognozavimas atliekamas tam, kad išsiaiškintume kaip Lietuvos ekonomika atsigauja po 2008-2009 metų krizės. Analizuojami ankstesnių metų duomenys, kuriais remiantis prognozuojamas Lietuvos ekonomikos pakilimas. Duomenys tyrimui surinkti iš Statistikos Departamento, Europos centrinio banko, Europos Sąjungos statistikos žinybos „Eurostat, Europos Komisijos, centrinių bankų ir kitų statistikos duomenis apdorojančių organizacijų teikiamų ataskaitų. Tyrimas yra skirtas atlikti Lietuvos atsigavimo po krizės prognozę, vertinant BVP, infliacijos ir bazinių palūkanų normų pokyčius. Taip pat šiame skyriuje bus analizuojami ir apibendrinami pagrindiniai skirtingų pasaulio šalių rodikliai 2005-2010 metais, tiriama, kaip pasaulio ekonomika atsigauja po krizės. Tyrimo hipotezė - prognozuojamas šalies ekonomikos atsigavimas po finansinės krizės sutampa su pasaulio atsigavimu po krizės.

3.1. Ekonomikos atsigavimo po finansinės krizės prognozavimo apribojimai ir metodika

Nagrinėjami Lietuvos BVP, infliacijos ir bazinių palūkanų normų rodikliai bei atliekama jų prognozė 2009 (nuo II ketvirčio) -2011 (iki II ketvirčio) ketvirčiams. Kadangi nepriklausomos Lietuvos istorijoje jau buvo 1997-1998 metų krizė, tai prognozuodama pasirinktų rodiklių pokyčius, reikšmes 2009-2011 metams Lietuvoje, remiausi praėjusios krizės atitinkamų rodiklių reikšmių pokyčiais. Išanalizavus tyrimo duomenis įvertinta, kad prognozei reikalingi skaičiavimai vykdomi pradiniu tašku laikant 1999 metų pirmo ketvirčio duomenis. Išnagrinėjus ir apskaičiavus kitų septynių ketvirčių rodiklių santykį su nustatytu pradiniu tašku, skaičiuojami ir interpretuojami prognozės rezultatai, kur atskaitos tašku laikomi 2009 metų pirmo ketvirčio duomenys. Gautas atitinkamo ketvirčio pokytis (pavyzdžiui, 1999 pirmojo ketvirčio ir 2000 antrojo ketvirčio pokytis prilyginamas 2009 metų pirmojo ir 2010 antrojo ketvirčio pokyčio prognozavimui) dauginamas iš atskaitos taško duomenų. Prognozuojama remiantis šia sistema:

$$A1 * (((B1 * 100) / B2) - 100) * 100, \text{ kur}$$

A1 – norimo prognozuoti laikotarpio atskaitos taškas;

B1 - rodiklis ankstesnio laikotarpio nei prognozavimui skaičiuojamo atskaitos taško rodiklis;

B2 – prognozavimui skaičiuojamo atskaitos taško rodiklis.

Ištirus, jog ekonomikoje pasireiškia sezoniškumas, prognozavimas atliekamas ketvirčiams. Remiantis tokia pačia sistema buvo atliekama ir Lietuvos infliacijos bei bazinių palūkanų normų prognozės.

3.2. Lietuvos ekonomikos atsigavimo po 2008-2009 metų finansinės krizės prognozė

Remiantis surinktais statistiniais duomenimis, atliksiu trijų pagrindinių Lietuvos rodiklių reikšmių, pokyčių prognozes nuo 2009 metų antrojo ketvirčio iki 2011 antrojo ketvirčio. Prognozavimas atliekamas remiantis 1997-1998 metų krize ir vėlesniais rodiklių pokyčiais. Atlikus prognozę, galėsime matyti, kada šalies ekonomika atsigauna, kada baigiasi recesija šalyje.

3.2.1. Lietuvos BVP pokyčių įtaka Lietuvos ekonomikai finansinės krizės ir pokriziniu laikotarpiu

Prognozavimas pradedamas nuo BVP pokyčių skaičiavimo. Bus nagrinėjama ir prognozuojama ne absoliuti BVP apimtis, bet pokyčiai (%), nes absoliutų dydį sunku palyginti su kitų šalių BVP. Kaip atskaitos taškas pasirenkamas 1999 metų pirmojo ketvirčio ir 1998 metų ketvirtojo ketvirčio BVP pokytis procentais (-17,0801%). Vėliau skaičiuojama kaip kito kitų aštuonių ketvirčių pokyčiai lyginant su pasirinktu atskaitos tašku.

1 lentelė

Lietuvos BVP rodiklio pokyčiai skirti prognozavimui

PROGNOZAVIMUI	
Metai, ketvirčiai	Pokytis nuo 1999K1
1999K2	-98.7413
1999K3	1.3527
1999K4	4.1707
2000K1	47.1326
2000K2	-65.8182
2000K3	-7.2773
2000K4	-17.3480
2001K1	52.5019

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos Departamento duomenimis

Lentelėje matome, kad prognozavimui apskaičiuoti duomenys yra tiek teigiami, tiek neigiami. Didžiausi pakilimai buvo 1999 ir 2000 metų antruose ketvirčiuose, o nuosmukiai – 2000 ir 2001 metų pirmuose ketvirčiuose. Toliau pateikiama lentelė, kurioje yra apskaičiuota, kiek procentų turėtų didėti ar mažėti BVP pokytis lyginant jį su 2009 metų pirmo ketvirčio ir 2008 metų ketvirto ketvirčio pokyčiu, išreikštu procentais (-25,17%).

Prognozuojami Lietuvos BVP rodiklio pokyčiai 2009-2011 metais

Metai, ketvirčiai	Prognozė (%)
2009K2	24,8532
2009K3	-0,3405
2009K4	-1,0498
2010K1	-11,8633
2010K2	16,5664
2010K3	1,8317
2010K4	4,3665
2011K1	-13,2147

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos Departamento duomenimis

Lentelėje matome, kad prognozuojami tiek keturi BVP padidėjimai, tiek keturi sumažėjimai, lyginant su BVP lygiu 2009 metų pirmą ketvirtį. Didžiausias teigiamas pokytis turėtų būti 2009 metų antrą ketvirtį, o stipriausias nuosmukis 2010 ir 2011 metų pirmais ketvirčiais. Didžiausi svyravimai vyksta per du pirmus metų ketvirčius, o mažiausi svyravimai vyksta antroje metų pusėje. 2009 metais šalies atsigavimas dar neprognozuojamas, tačiau nuo 2010 metų antrojo ketvirčio Lietuvos BVP rodiklis turėtų pradėti didėti. Todėl galima daryti išvadą, kad ekonomikos atsigavimas Lietuvoje prasidės nuo 2010 metų antrojo ketvirčio, tačiau dar pora ar trejetą metų pirmąjį ketvirtį gali būti BVP smukimas, tačiau vis tiek išlieka bendra pakilimo tendencija, pranašaujanti ekonomikos atsigavimą po patirto nuosmukio. 1 PRIEDE pateiktoje lentelėje matyti BVP svyravimai nuo 1993 metų. Joje pastebima tendencija, jog dažnai pirmąjį metų ketvirtį BVP rodiklis Lietuvoje mažėja, o likusį laiką auga. Tad jeigu 2010 metų pirmojo ketvirčio prognozės priimsime kaip sezoniškumą, tai Lietuvos BVP rodiklio nedidelį mažėjimą jau galima būtų interpretuoti kaip krizės pabaigą ir šalies ekonomikos atsigavimo užuomazgas.

3.2.2. Lietuvos infliacijos prognozavimas ir vertinimas po 2008-2009 metų finansinės krizės

Detali infliacijos ataskaita, pagal kurios duomenis buvo skaičiuojama ketvirčio infliacija, pateikiama 2 PRIEDE. Kadangi lentelėje pateikiama metinė infliacija skirtingais mėnesiais, tai išvestas vidurkis, kad būtų galima prognozuoti ketvirčio rezultatus. Atskaitos taškas - 1999 metų pirmojo ketvirčio metinė infliacija procentais (3,925%). Toliau skaičiuojama kokią dalį atskaitos taško sudaro kitų aštuonių ketvirčių infliacijos dydžiai. Gauti duomenys bus naudojami prognozuojant infliacijos tempus 2009-2011 metais Lietuvoje.

Infliacijos Lietuvoje pokyčiai skirti prognozavimui

PROGNOZAVIMUI	
Metai, ketvirčiai	Pokytis nuo 1999K1
1999K2	61.1465
1999K3	35.8811
1999K4	18.4713
2000K1	12.1019
2000K2	14.8620
2000K3	17.8344
2000K4	25.2654
2001K1	20.3822

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos Departamento duomenimis

Lentelėje matyti, kad duomenys, skirti prognozavimui, daugiausiai sumažėjo analizuojamo periodo pradžioje, o nuo periodo vidurio vėl po truputį pradėjo didėti, tačiau ne tokiu tempu kaip mažėjo pradžioje. Toliau pateikiama lentelė, kurioje yra apskaičiuota, kokio dydžio infliacija (procentais) Lietuvoje turėtų būti, lyginant ją su 2009 metų pirmo ketvirčio metinės infliacijos dydžiu, išreikštu procentais (10,4583%).

Prognozuojama infliacija Lietuvoje 2009-2011 metais

Metai, ketvirčiai	Prognozė (%)
2009K2	6,3949
2009K3	3,7526
2009K4	1,9318
2010K1	1,2657
2010K2	1,5543
2010K3	1,8652
2010K4	2,6423
2011K1	2,1316

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos Departamento duomenimis

Lentelėje pateiktos prognozės yra palankios Lietuvai, nes 2009 metų antrą ir trečią ketvirčiais numatomas infliacijos sumažėjimas nuo 10,4583% iki 6,3949% pirmą prognozuojamą ketvirtį ir iki 3,7526% trečią 2009 metų ketvirtį. Vėliau prognozuojami infliacijos tempai yra mažesni nei normalus infliacijos lygis, kurį nustatė Europos centrinis bankas (2%). Tačiau 2010 metų paskutinį ketvirtį infliacija prognozuojama viršys 2% ir sieks 2.6423%. 2011 metų pirmam ketvirčiui infliacija Lietuvoje turėtų sumažėti iki 2,1316%, tai yra 0,5107%. Galima teigti, kad finansinė krizė padidino infliaciją, nes tuo metu išaugo bendras kainų lygis, piniginių vienetų perkamoji galia krito. Tačiau stebint bendras infliacijos tendencijas ir apjungiant jas su BVP reikšmėmis, galima teigti, kad Lietuva pakils iš ekonominio nuosmukio ir turės pakankamai žemą infliacijos lygį šalyje su augančiu BVP rodikliu.

3.2.3. Lietuvos bazinių palūkanų normų keitimo įtaka Lietuvos ekonomikos atsigavimui po krizės

Prognozuojant bazinės palūkanų normas atskaitos tašku laikome 1999 metų pirmojo ketvirčio metines bazinės palūkanų normas procentais (4,9033%). Detali informacija pateikta 3 PRIEDE. Tada skaičiuojama kitų aštuonių ketvirčių bazinių palūkanų normų dalis atskaitos taške. Gauti duomenys naudojami prognozuojant bazinės palūkanų normas 2009-2011 metais Lietuvoje.

5 lentelė

Bazinių palūkanų normų Lietuvoje pokyčiai skirti prognozavimui

PROGNOZAVIMUI	
Metai, ketvirčiai	Pokytis nuo 1999K1
1999K2	102.7077
1999K3	103.1746
1999K4	109.1970
2000K1	108.2633
2000K2	95.5649
2000K3	88.2353
2000K4	81.2325
2001K1	76.9374

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos Departamento duomenimis

Duomenys, pateikti lentelėje, rodo, jog iki analizuojamo periodo vidurio bazinės palūkanų normos turi didėjimo tendenciją, o antroje periodo pusėje – mažėjimo tendenciją. Bazinių palūkanų normų prognozavimas sudėtingesnis, nes 1997-1998 metų krizė buvo, kai Lietuva nebuvo Europos Sąjungos narė ir nesilaikė nustatyto lygio, o prognozuojamu laikotarpiu Lietuva yra Europos Sąjungos narė ir ne pati priima sprendimus dėl bazinių palūkanų normų reguliavimo (didinimo, mažinimo). Žemiau pateikiama lentelė, kurioje yra apskaičiuota, kokio dydžio bazinės palūkanų normos (procentais) Lietuvoje turėtų būti, lyginant jas su 2009 metų pirmo ketvirčio metinėmis bazinių palūkanų normų dydžiu, išreikštu procentais (8,383%).

6 lentelė

Prognozuojama bazinė palūkanų norma Lietuvoje 2009-2011 metais

Metai, ketvirčiai	Prognozė (%)
2009K2	8,6103
2009K3	8,6495
2009K4	9,1543
2010K1	9,0761
2010K2	8,0115
2010K3	7,3971
2010K4	6,8100
2011K1	6,4499

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos Departamento duomenimis

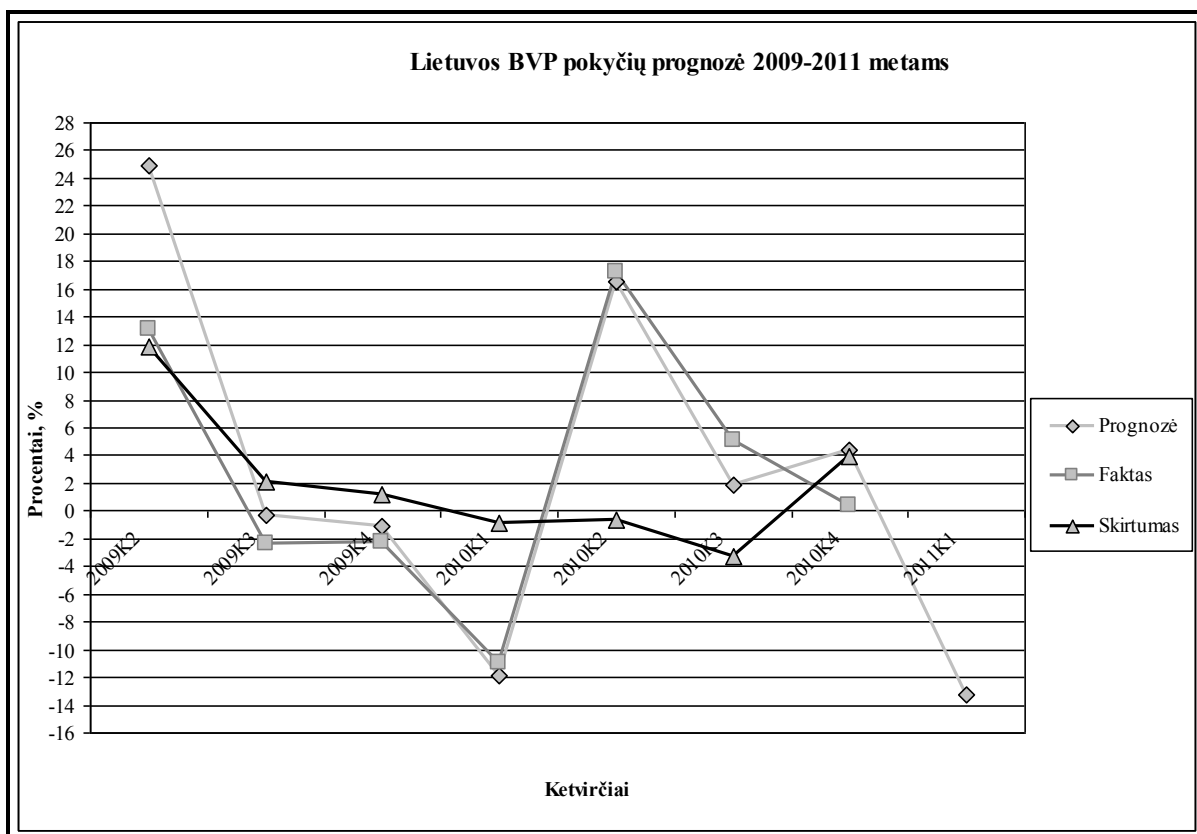
Lentelėje pateiktos prognozės rodo, jog aukščiausias lygis turėtų būti pasiektas 2009 metų paskutinį ketvirtį, o žemiausias taškas – 2011 metų pirmą ketvirtį. Centrinis bankas mažindamas

bazinės palūkanų normos skatina skolinimąsi, ekonomikos vystymąsi, o tai reiškia ir vartojimo didėjimą. Nuo 2009 metų paskutinio ketvirčio bazinės palūkanų normos turėtų būti sumažintos nuo 9,1543% iki 6,4499%, tai yra 2,7044%. Iš lentelėje pateiktų duomenų galime matyti, kad krizės laikotarpiu bazinės palūkanos buvo didinamos, tačiau bendrai ekonomikos situacijai gerėjant, jos nuo 2010 antro ketvirčio vėl turėtų būti sumažintos, taip padedant ir skatinant didesnę vartojimą, bendrojo vidaus produkto kūrimą.

Visi prognozuojami rodikliai yra tarpusavy glaudžiai susiję. Dažniausiai didėjant bendram vidutiniam produktui, didėja ir infliacija. Norint sumažinti infliaciją iki priimtino lygio, centrinis bankas turi didinti bazinės palūkanų normas. Šie rodikliai buvo pasirinkti neatsitiktinai, o dėl jų tamprus tarpusavio ryšio. Iš visų atliktų prognozių matyti, kad Lietuvos ekonomika turi atsigauti po patirtos finansinės krizės nuo 2010 metų, nes tada mažinamos bazinės palūkanų normos, kurios skatina vartojimą, verslų kūrimą, efektyvų piniginių išteklių panaudojimą, dėl to didėja BVP rodiklis, o infliacija svyruoja ties priimtina riba.

3.3. Lietuvos ekonomikos atsigavimo po finansinės krizės ženklai ir jų vertinimas

Nebūtinai prognozuojami rodikliai turi sutapti su faktinėmis reikšmėmis, todėl šioje dalyje patikrinsiu, kiek mano atliktos prognozės yra artimos faktams. Iš pradžių panagrinėsiu BVP prognozes ir faktines reikšmes.

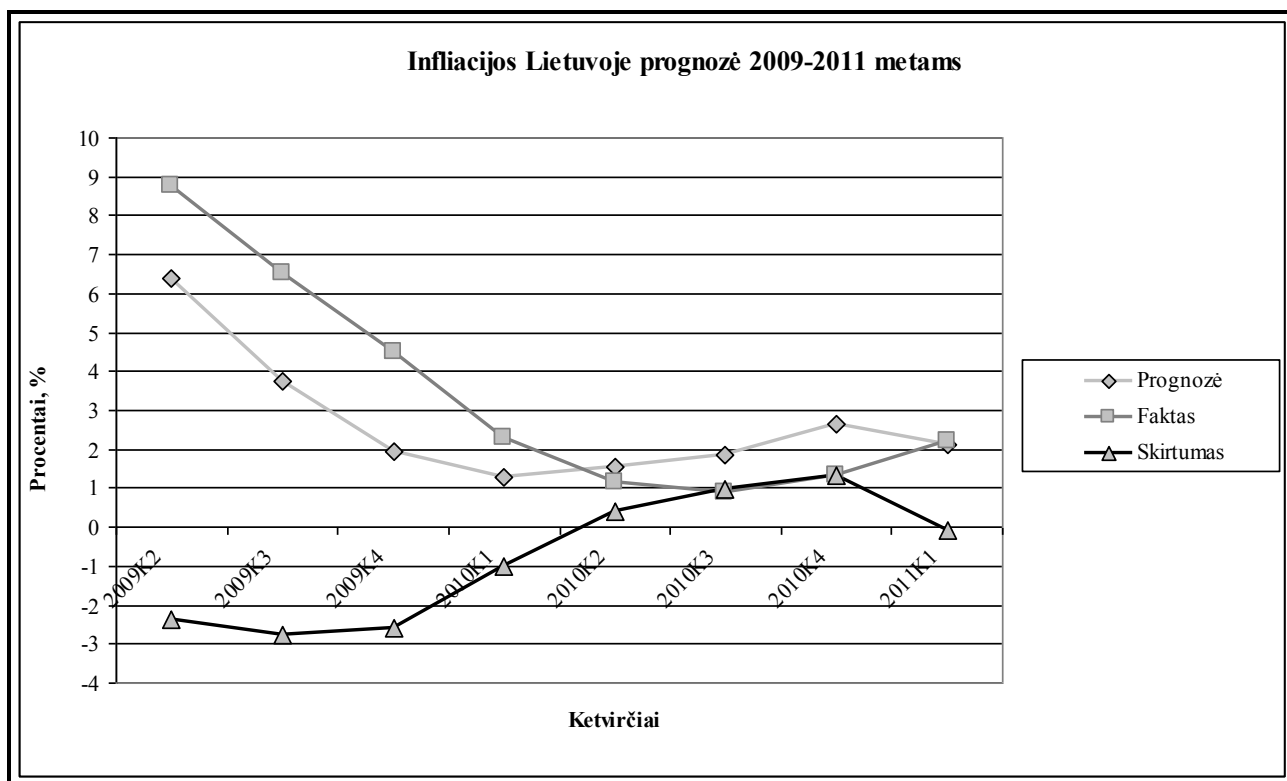

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Statistikos Departamento duomenis

9 pav. Lietuvos BVP pokyčių prognozė 2009-2011 metams, %

Grafike pateiktos trys kreivės, kurių viena rodo prognozuotas reikšmes, kita – faktines reikšmes, o trečioji skirtumą tarp dviejų pirmųjų. Iš grafiko galime matyti, kad bendros prognozuojamos didėjimo ir mažėjimo tendencijos atitinka faktines ekonomikos pakilimo ir nuosmukio tendencijas, tačiau pirmojo prognozuojamo ketvirčio faktinis rodiklis buvo beveik 12% mažesnis, bet kitų ketvirčių prognozės ir faktinės reikšmės skyrėsi daugiausiai tik 3,95%. 2010 metų pirmi du ketvirčiai beveik visiškai sutapo, nes skirtumas nesiekė net 1%.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvos bendrasis vidaus produktas, kuris parodo galutinę prekių ir paslaugų, sukurtų šalyje, rinkos vertę per tam tikrą laikotarpį nuo nepriklausomybės atgavimo iki 2009 metų patyrė vieną didžiulį sukrėtimą, tai yra 2008-2009 metų krizę, kuri sustabdė Lietuvos ekonomikos vystymąsi, o šalyje sukurtų prekių ir paslaugų vertę sumažino net 17,90%. Šis sumažėjęs rodiklis atspindi ir tai, kad sumažėjo vartojimas (daug šalies gyventojų neteko darbo, prarado pajamas, turėjo apriboti savo pirkinių sąrašą), investicijos (verslo subjektai sustabdė investicijas, nes kūrė išsilaikymo rinkoje planus), padidėjo valstybės išlaidos (prireikė daug pašalpų bedarbiams, kurių skaičius labai išaugo), sumažėjo eksportas.

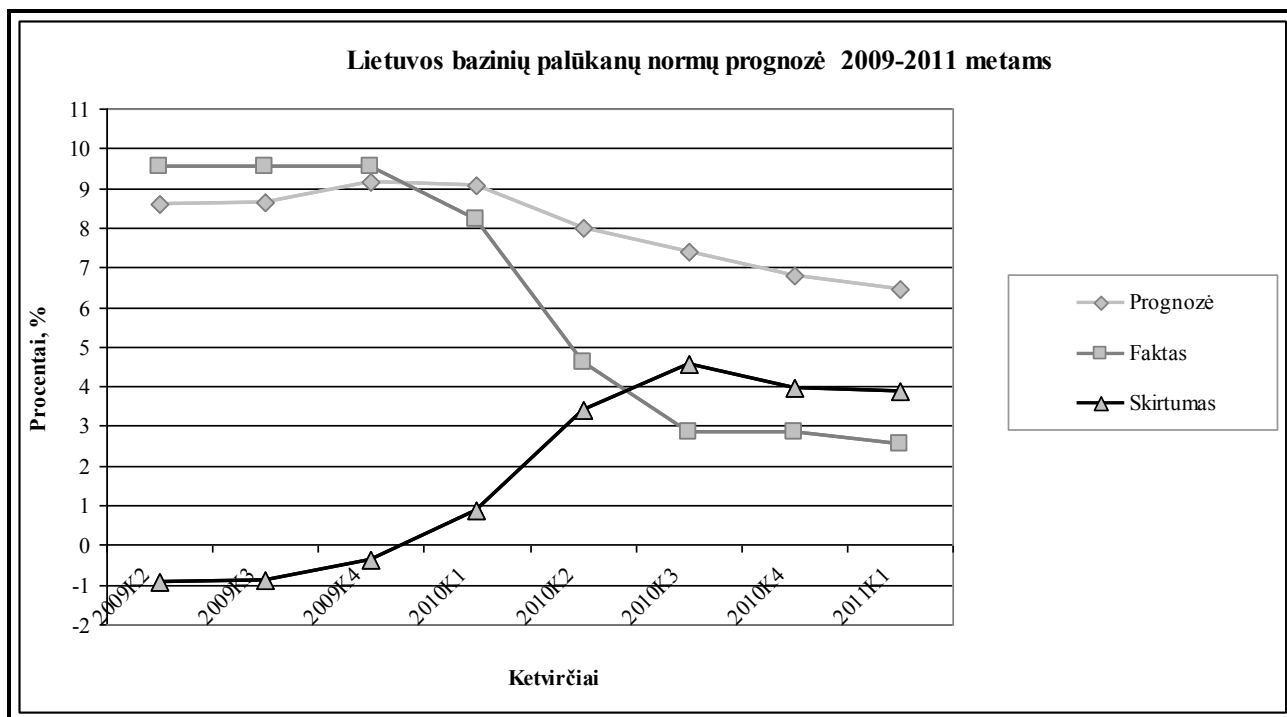

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Statistikos Departamento duomenis

10 pav. Infliacijos Lietuvoje prognozė 2009-2011 metams, %

Grafike matyti, kad kaip ir BVP, taip ir prognozuojamas infliacijos rodiklis beveik visada atitiko bendras tendencijas, tačiau skirtumas tarp prognozuojamų ir faktinių reikšmių yra pakankamai didelis (siekia net 2,7558%). Tačiau yra du ketvirčiai, kai 2010 metų antrąjį ketvirtį skirtumas tebuvo 0,4210%, o 2011 metų pirmąjį ketvirtį siekė vos -0,0767% paklaidą. Tai reiškia,

kad Lietuva pakankamai gerai suvaldė infliacijos rodiklį besitęsiant krizei, tačiau jį reikia mažinti ne tik krizės laikotarpiu, bet nuolat kontroliuoti ir siekti, jog rodiklis neperžengtų priimtino lygio.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Statistikos Departamento duomenis

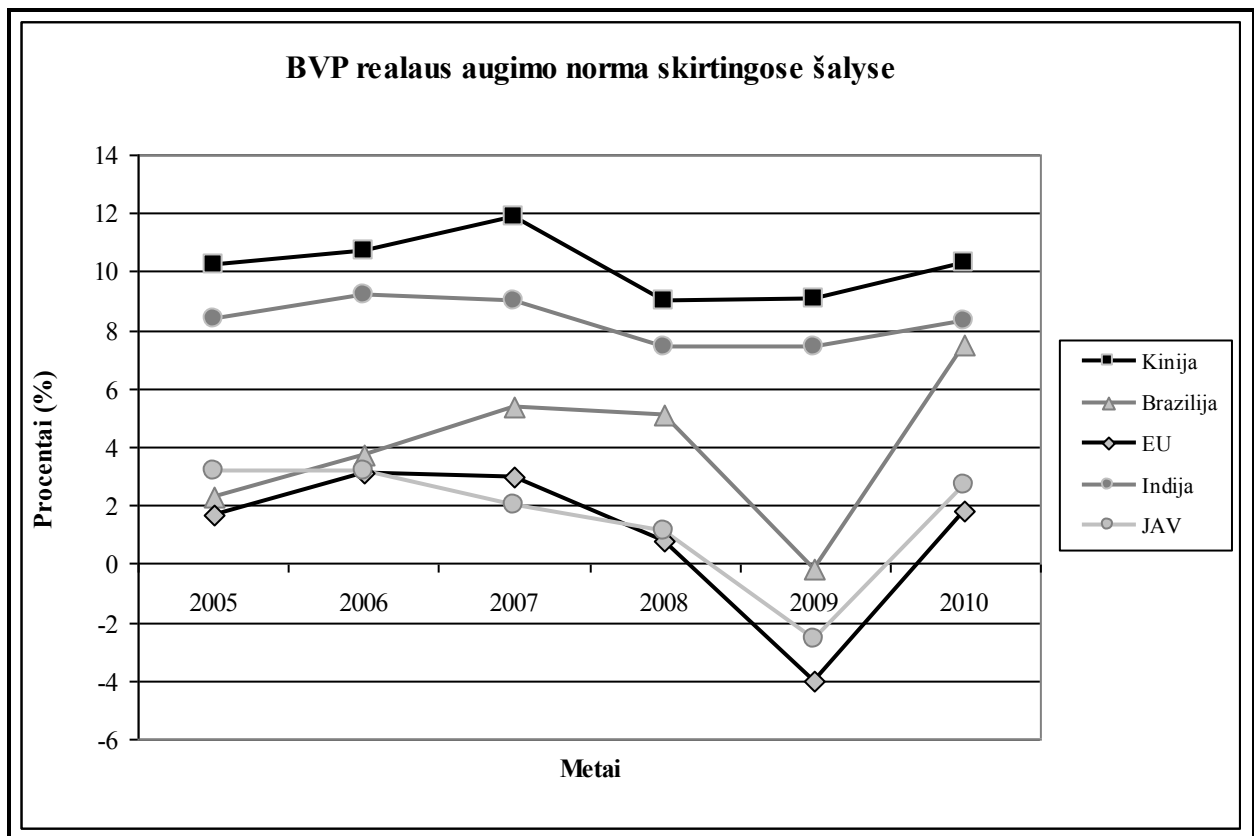
11 pav. Bazinių palūkanų normų Lietuvoje prognozė 2009-2011 metams, %

Paveiksle galime matyti, kad bazinių palūkanų normų Lietuvoje prognozė ir faktinės reikšmės iki 2010 metų pirmo ketvirčio ėjo šalia viena kitos ir skirtumas nesiekdavo net 1%, tačiau po to atotrūkis didėjo ir 2010 metų trečią ketvirtį buvo net 4,5471%. Tačiau kaip BVP, kaip infliacijos Lietuvoje taip ir šis rodiklis išlaiko bendras tendencijas.

Atlikus prognozę ir palyginus ją su faktinėmis reikšmėmis, galima daryti išvadą, kad prognozė parodė bendras rodiklių tendencijas, dalis prognozuojamų rodiklių labai maža procentine dalimi skyrėsi nuo realių reikšmių, tačiau buvo ir tokių prognozių, kurios neprilygo faktams. Prognozuojant reikėtų įtraukti daugiau veiksnių, kurie turi įtakos rodiklių pokyčiams, bei suteikti jiems atitinkamus svorius. Tačiau prognozė pateisino tai, jog Lietuva atsigaus po finansinės krizės nuo 2010 metų, jos ekonominiai rodikliai gerės.

3.4. Skirtingų pasaulio šalių pakilimo po 2008-2009 metų finansinės krizės analizė

Po kiekvienos krizės atskiros šalys atsigauna skirtingai, nes skiriasi jų ekonomikos struktūra, prioritetai, politikos įtaka, globalizacijos efekto stiprumas. Pasirinkau apžvelgti Kinijos, Brazilijos, Indijos, Jungtinių Amerikos Valstijų ir Europos Sąjungos BVP pokyčio, infliacijos ir bazinių palūkanų normų duomenis 2005-2010 metais.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Statistikos Departamento duomenis

12 pav. BVP pokyčiai skirtingose šalyse 2005-2010 metais

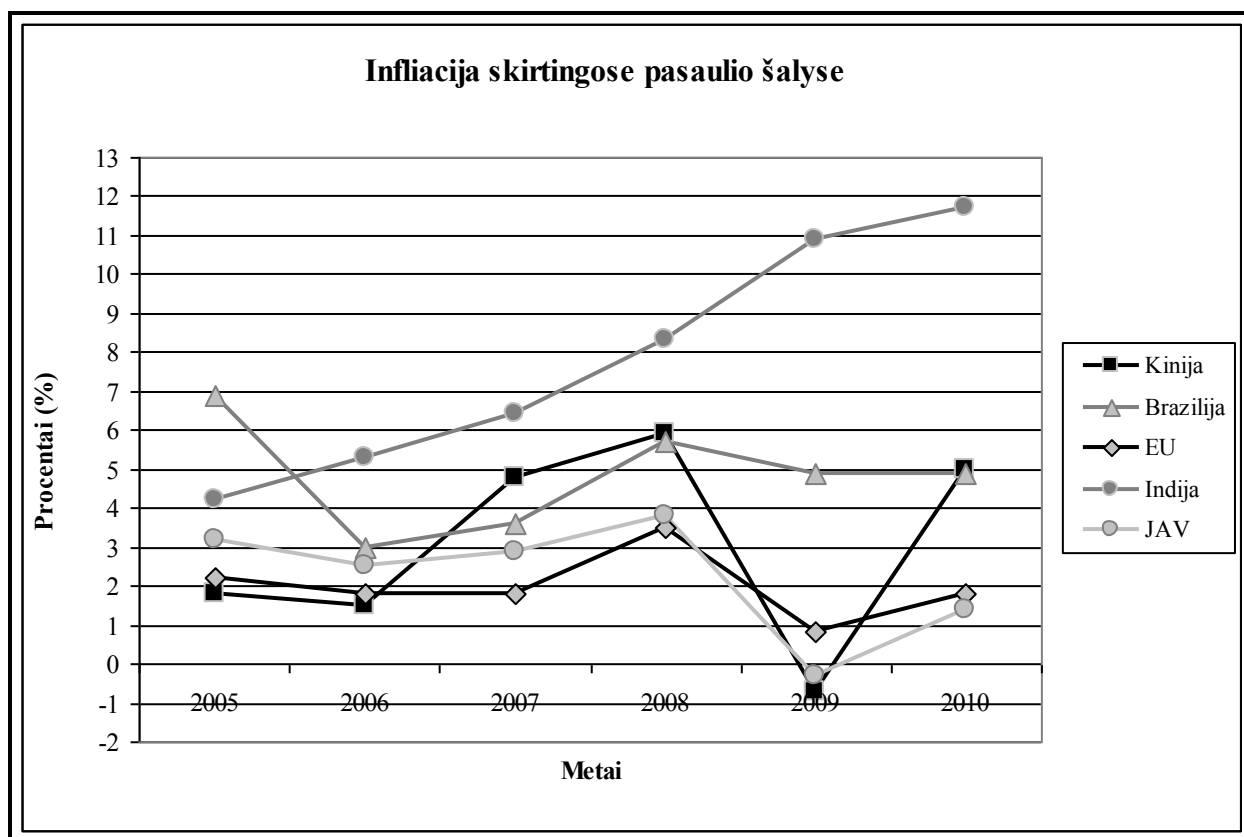
Grafike matyti, kad krizė daugiau ar mažiau paveikė visas šalis, nes jų BVP augimo norma pradėjo mažėti 2008 metais ir labai smuko 2009 metais. Kinijos BVP realaus augimo norma sumažėjo 10,78%, Brazilijos virš 108%, Europos Sąjungos – 335,29%, Indijos – beveik 12%, JAV – 181,25%. Tačiau 2010 metais visose mano pasirinktose šalyse BVP augimo norma pradėjo didėti, o Brazilijoje ji pasiekė aukščiausią lygį nagrinėjamu laikotarpiu ir siekė 7,5%, kai tuo tarpu anksčiau didžiausias kilimas buvo 2007 metais ir siekė 5,4%. Kinijos BVP augimo tempas pasiekė prieškrizinį lygį ir 2010 metais buvo 10,3%. Europos Sąjungos, Indijos bei JAV rodikliai 2010 metais buvo kaip ir 2005 metais. Tačiau vienas rodiklis negali parodyti tikrojo vaizdo.

BVP rodiklio didėjimas yra teigiamas, jei jis kelia bendrą ekonominę situaciją šalyje, gerina visų gyventojų padėtį, tačiau jei rodiklis didėja, o dauguma gyventojų skursta, tai šis rodiklis neatspindi tokios situacijos, kurią turėtų parodyti. Kinija veržiasi į pirmas vietas ir žada aplenkti JAV su didžiu BVP rodikliu, bet dauguma jos gyventojų gyvena kaimuose, o ne miestuose, didelė dalis gyvena skurde, taip pat šalyje vyrauja pakankamai aukšta infliacija, kuri nėra pozityvus ženklas, kai tuo tarpu JAV pasižymi daug geresniu gyventojų aprūpinimu, taip pat žymiai mažesne infliacija.

Nuo 2005 metų Indijos BVP rodiklio augimas visada buvo apie du ar daugiau procentų mažesnis nei infliacijos rodiklis. 2010 metais BVP rodiklio augimas siekė 8,3%, kai infliacijos lygis jau tapo dviženklis ir prilygo 11,7%. Todėl toks rodiklių nesuderinamumas vargu ar gali būti

vadinamas ekonomikos atsigavimu, o šalis vertinama kaip patraukli investuotojams. Brazilijos BVP rodiklis vis kasmet didėjo, išskyrus 2009 metus, nors ir nepasiekė Indijos BVP rodiklio didėjimo tempų, tačiau ši šalis infliaciją valdė daug efektyviau. Vienintelė Brazilija pasižymėjo tokiomis aukštomis bazinėmis palūkanų normomis, tačiau jei tokia politika padeda sumažinti infliacijos lygį šalyje, tai nėra neigiamas ženklas.

Europos Sąjungos ir JAV bendrojo vidaus produkto pokyčiai nebuvo itin dideli, tačiau jos abi pakankamai gerai valdo infliacijos rodiklį, todėl jų padėtis pasaulyje atrodo geresnė nei kitų nagrinėjamų šalių, jos yra patauklesnės investuotojams, kas skatina kapitalo atėjimą į šalį, ekonomikos augimą, bendrojo vidaus produkto kilimą. Jų bazinės palūkanų normos nėra tokios didelės kaip Brazilijoje ir dažniausiai svyruoja nuo 2 iki 5%.

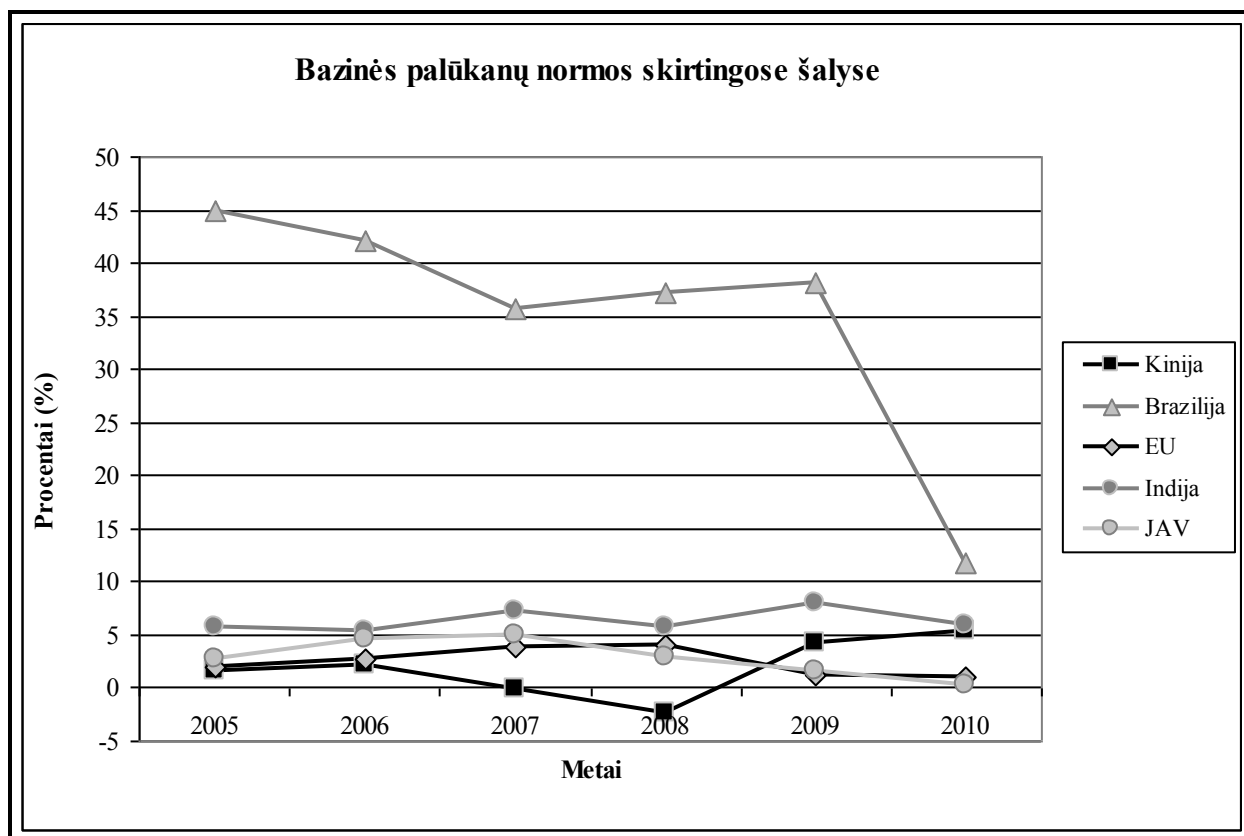

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Statistikos Departamento duomenis

13 pav. Infliacija skirtingose šalyse 2005-2010 metais

Infliacijos rodikliai pasirinktose šalyse kito labai skirtingai. Kinijos, Europos Sąjungos ir JAV infliacijos tempai dažniausiai sutapdavo su BVP rodiklio pokyčiais. Jei didėja vienas, tai auga ir kitas. Brazilijos infliacijos rodiklis dažnai kito priešinga kryptimi nei BVP rodiklis, didžiausias jis buvo 2005 metais. Labiausiai stebina vis dar kylanti infliacija Indijoje, kuri 2010 metais siekė jau 11,7% kai 2005 metais buvo 4,2%. Mažiausia infliacija labiausiai pasižymi Europos Sąjunga ir JAV. 2009 metais Kinijoje ir JAV buvo pasiekta minusinė infliacija arba defliacija, tačiau 2010 metais Kinijoje infliacija vėl išaugo ir pasiekė 5%, o JAV – 1.4%.

Taip pat reikėtų pastebėti, kad panašus kreivių išsidėstymas abiejuose grafikuose. Paveikslo apačioje yra Europos Sąjungos ir JAV kreivės, truputį aukščiau Brazilijos, dar aukščiau Indijos ir Kinijos, tačiau Kinijos infliacijos kreivė yra daugiau tarp dviejų žemiausių ir Brazilijos kreivių. Indija siekia skatinti ekonomiką, tačiau šaliai, besiverčiančiai žemės ūkio veikla tai padaryti yra daug sudėtingiau nei ekonomikai, kuri pagrįsta industrija. Nors pereinant į ekonomiką, pagrįstą industrija, galima patirti nemenką pakilimą, tačiau taip reikia žinoti, jog tam reikalinga atitinkama paklausa gaminamoms prekėms ir paslaugoms. Taigi Indija turi galimybę pagerinti savo padėtį, tačiau pirmiausia reikėtų susitvarkyti šalies viduje, sumažinti infliaciją bent perpus.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Statistikos Departamento duomenis

14 pav. Bazinės palūkanų normos skirtingose šalyse 2005-2010 metais

Bazinės palūkanų normos šalyse dažniausiai mažinamos, kai didėja infliacija, ir atvirkščiai, didinamos, kai infliacija mažėja. Visų šalių bazinės palūkanų normos svyruoja tarp -2,31 ir 8,05%, išskyrus Braziliją, kurios palūkanų normos rodiklis svyruoja nuo 11,75 iki 44,93%. Beveik dvylikos procentų ribą Brazilija pasiekė tik 2010 metais, iki tol, žemiausia riba nuo 2005 metų buvo 35,75%. 2008-2009 metais Kinija, Brazilija ir Indija pakėlė, o Europos Sąjunga ir JAV sumažino bazines palūkanų normas, taip siekdamas padėti atsigaunai ekonomikai. 2009-2010 metais bazines palūkanų normas dar sumažino Brazilija (net nuo 38,04% iki 11,75%), Indija, JAV ir Europos Sąjunga, tik vienintelė Kinija dar padidino palūkanų normos rodiklį nuo 4,19% iki 5,37%. Tačiau šis vienas rodiklis negali atspindėti šalies ekonominės gerovės, reikia lyginti jį su infliacijos didėjimo ar mažėjimo tendencija, BVP rodiklio kitimu. Nors Brazilijos bazinės palūkanos normos atrodo itin

aukštos, tačiau jos padėtis infliacijos lygio reguliavime yra žymiai patrauklesnė nei Indijos. Kinija skatina ekonominį augimą šalyje, palaiko mažas bazines palūknas normas, tačiau dažnai svarbiau mažesni rodiklių svyravimai ir stabilumas šalyje nei didelis BVP augimas ir disbalansas kitų svarbių rodiklių valdyme.

Galima daryti išvadą, kad tarp BVP rodiklio ir infliacijos vyrauja tiesioginė priklausomybė, o tarp infliacijos ir bazinių palūkanų normų atvirkštinė priklausomybė. Tačiau yra situacijų, politinių aplinkybių, šalies geografinės, demografinės padėties kriterijų, kai tie rodikliai nesutampa įvairiose pasaulio šalyse, jų taikymo laikas yra nevienodas, nes ir krizė kiekvieną šalį paveikia skirtingu laiku ir turi nevienodą poveikį. Tačiau vienareikšmiškai galime teigti, kad 2008-2009 metų krizė paveikė visas šalis, tačiau jos nevienodai greitai atsigauna. Kaip pasaulis, taip ir Lietuva iš krizės kyla 2010 metais, kaip BVP rodiklis auga, infliacija didėja, o bazinės palūkanų normos yra mažinamos.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Išnagrinėjus bei susisteminius skirtingų šalių pateiktus duomenis ir įvertinus atskirų krizių įtaką ekonomikai, galima teigti, jog pagrindinės krizių priežastys yra šios: akcijų rinkų griūtys (kas darė įtaką bankų bankrotams, tai sąlygojo verslų žlugimus), finansinių išvestinių priemonių perteklinė gamyba, tų priemonių rinkų nuosmukiai ar žlugimai, po karo likę nuostoliai ir sugriauta ekonomika, kurią reikėjo kurti iš naujo, vyriausybių vykdomų politikų įtaka (prekybos apribojimai, įstatymų pataisos, normų pakeitimai). Visos šios priežastys tarpusavyje yra glaudžiai susijusios, todėl galima teigti, kad pagrindine priežastimi galima laikyti vieną iš išvardintųjų, nors viena ar kita forma dauguma jų pasireiškia kiekvienos krizės metu.
2. Išanalizavus ir apibendrinus daugumos šalių vyriausybių priimtus sprendimus ekonominių finansinių krizių laikotarpiais, siekiant išvesti šalis iš užklupusių nuosmukių, vykdomosios valdžios priima ir įgyvendina ne vieną sprendimą, tačiau dažniausiai devalvuoja valiutą, mažina palūkanų normas, skatina prekybą, priimdami palankių mokesčių įstatymus, mažina bankams privalomųjų rezervų normas, kuria papildomas darbo vietas, efektyviau naudoja turimus išteklius, liberalizuoja įstatymus bei pasirenka decentralizuotą valdymo būdą.
3. Išnagrinėjus užsienyje atliktus tyrimus apie finansinių krizių poveikį ekonomikai, galima daryti išvadą, kad pagrindinių priemonių ekonomikai atgaivinti po finansinės krizės turi imtis vykdomoji šalies valdžia, kuriai pagrindiniu tikslu ir uždaviniu turėtų išlikti visos visuomenės gerovė, todėl reikia labai atsargiai dalinti turimus išteklius, juos racionaliai ir efektyviai panaudoti, nes sveika ir protinga visuomenė vėliau šaliai atneša daug naudos. Priimdamos sprendimus šalių vyriausybės turi nepamiršti ir atsižvelgti, jog visos šalys tarpusavyje yra labai susijusios dėl globalizacijos efekto, kuris turi didelę įtaką šalies ekonomikos pakilimui po krizės, todėl nereikia bijoti struktūrinių pokyčių įgyvendinimo, nes dažnai tinkamas išteklių paskirstymas suteikia daugiau naudos nei dideli, bet neefektyviai naudojami ištekliai.
4. Atlikus pagrindinių Lietuvos rodiklių susistemtinimą, analizę ir ekonomikos atsigavimo po 2008-2009 metų finansinės krizės prognozę pagal sukurta prognozavimo sistemą, remiantis 1997-1998 metų finansinės krizės duomenimis, buvo nustatyta, kad Lietuvos ekonomika turėjo pradėti atsigauti nuo 2010 metų antrojo ketvirčio ir toliau kilti 2011 metais, tai patvirtina didėjantis BVP rodiklis, normalus infliacijos lygis ir pakankamai žemos bazinės palūkanų normos, kurios skatina kreditų teikimą, vartojimą ir ekonominių procesų tobulinimą. Nors atliktos prognozės rezultatai dažniausiai turėjo 1-3 procentų paklaidą, bet šią sukurta prognozę galima ir toliau sėkmingai naudoti ateityje, norit prognozuoti šalies

pakilimo iš recesijos laikotarpį ir apimtį. Prognozuojant kitų ekonomikų atsigavimo po krizės rodiklius, galima įtraukti ne tik prieš tai buvusios, bet visų anksčiau įvykusių krizių rodiklių pokyčius, jų dinamiką, suteikiant jiems atitinkamus svorius. Visi nagrinėjami ir prognozuojami rodikliai negali būti atsieti vienas nuo kito, nes stebint pasaulio situaciją, didelis BVP rodiklio pokyčio pasikeitimas dar nepatvirtina, kad šalies ekonominė padėtis yra puiki. Taip pat reikia atsižvelgti į infliacijos dydį šalyje, taikomų bazinių palūkanų normų dydžius, kurie parodo, kokios politikos laikosi šalies valdžia. Ištyrus ryšius tarp skirtingų rodiklių dydžių ir susisteminius skirtingų pasaulio šalių surinktus statistinius duomenis, galima daryti išvadą, kad Lietuva kaip ir pasaulis pradėjo kilti 2010 metais ir toliau jų rodikliai tik gerėja, ekonomika įgauna augimo pagreitį. Nagrinėtų rodiklių sistema ir ryšiai gali pateikti norimą rezultatą, kuris nebus toks pats kaip vertinant vieną ar kelis atskirus, neturinčius tiesioginių tarpusavio sąsajų rodiklius. Ištyrus skirtingų šalių rodiklių sąryšius ir jų poveikį ekonomikai po krizės, galima teigti, kad nereikėtų mokytis iš Indijos ir Kinijos pavyzdžio, geriau pasinaudoti mažesnėmis, bet užtikrintomis galimybėmis kaip tai daro EU ir JAV.

GELAŽIŪTĖ, Vesta. (2010) *Finansinių krizių poveikis ekonomikai*. Magistrinis baigiamasis darbas. Kaunas: Vilniaus Universitetas, Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas. 45 p.

SANTRAUKA

RAKTINIAI ŽODŽIAI: finansinė krizė, ekonomika, valdymo priemonės, makroekonominiai rodikliai, prognozė.

Pasaulio ekonomika vyksta ekonomikos ciklais, po kiekvieno pakilimo seka nuosmukis, o po nuosmukio – pakilimas. Keičiantis ekonominio ciklo fazėms, skiriasi šalių priimami sprendimai, vyriausybių vykdomos politikos, priemonės, tikslai.

Tyrimo objektas – finansinių krizių poveikis ekonomikai, darbo tikslas – išanalizuoti finansinių krizių poveikį ekonomikai ir sukurti ekonomikos atsigavimo po krizės prognozavimo sistemą. Šiam tikslui pasiekti iškelti šie svarbiausi uždaviniai: ištirti pagrindines priežastis, dėl kurių kilo pasaulinės krizės, išanalizuoti pagrindines priemones, kurių buvo imtasi, norint sumažinti finansinių krizių poveikį ekonomikai, išnagrinėti ir apibendrinti užsienyje atliktų tyrimų apie finansines krizes rezultatus, atlikti ekonomikos atsigavimo po finansinės krizės prognozė Lietuvoje ir palyginti su pasaulio atsigavimu po pasaulinės finansinės krizės.

Darbe pateikiamos pagrindinės finansinės ekonominės krizės nuo 1636 metų. Jos skirstomos pagal savo pradinę ar pagrindinę priežastį. Pateikiamas finansinių krizių poveikis ekonomikai bei priemonės, kurių imasi skirtingos valdžios, kad padėtų šalims greičiau atsigauti po patirtų nuosmukių. Nors teoriškai yra nesunku suvokti atitinkamas priemones, kurių reikėtų imtis užklupus ekonominiam nuosmukiui, tačiau tos pačios priemonės skirtingai reaguoja atitinkamomis aplinkybėmis ir atskirais laikotarpiais, todėl gali neduoti laukiamų ar tikėtinų rezultatų.

Atlikta prognozė dažniausiai su 1-3 % paklaida atitiko faktines reikšmes. Todėl daroma išvada, kad prognozuotas pakilimas 2010 metais įvyko tiek pasaulyje, tiek Lietuvoje.

Darbą sudaro trys dalys. Darbo apimtis – 45 puslapiai, pateiktos 6 lentelės, 14 paveikslų. Panaudoti 52 literatūros šaltiniai.

GELAŽIŪTĖ, Vesta. (2010) *The Impact of Financial Crises on Economics*. MBA Graduation Paper. Kaunas: Kaunas Faculty of Humanities, Vilnius University. 45 p.

SUMMARY

KEYWORDS: financial crisis, economics, means of control, macroeconomical indexes, forecast.

The global economics goes cycle after cycle. After every boom follow recession, after every recession follow boom. Governments made different solutions of their politics for every cycle of economics.

The subject of research is the impact of financial crises on economics, the objective of the work – to sift the impact of financial crises on economics and to make the system of recovery of economics. In order to achieve this goal, are set these basics tasks: to analyse basic consequences of financial crises, to analyze basic means, which were made to recover economics, to analyze results of a few researchs, to make a forecast of recovery of economics in Lithuania and to compare with the recovery of the world.

In this paper are presented basic financial crises from 1636. These financial crises are allocated related to their main reason. There are written the impact of financial crises and means, which were made by governments to help for countries and people. In theory, it is simple to know all the best means for economics, but it is difficult to practise them in specific country and situation. All means can affect economics not like it is necessary.

The forecast confirm actual values with error of 1-3%. Because of this, the conclusion is made, that predictive values in 2010 happened in the world and in Lithuania too.

The paper consists of three parts. The size of this paper is 45 pages. There are 6 tables and 14 pictures in this paper. 52 sources of literary are used.

LITERATŪRA

1. AALBERS, Manuel, B. (2009) Wrong assumptions in the financial crisis. *Critical perspectives on international business* [interaktyvus]. vol. 5, no. 1/2 [žiūrėta 2009 m. rugsėjo 29 d.], p. 94-97. Prieiga per internetą: <<http://www.emeraldinsight.com/Insight/viewContentItem.do;jsessionid=1A004E783A6A1E5E7B6237F9C530FEF4?contentType=Article&contentId=1786502>>. ISSN 1742-2043.
2. ALLEN, Roy, E., SNYDER, Donald. (2009) New thinking on the financial crisis. *Critical perspectives on international business* [interaktyvus]. vol. 5, no. 1/2 [žiūrėta 2009 m. rugsėjo 29 d.], p. 36-55. Prieiga per internetą: <<http://www.emeraldinsight.com/Insight/viewContentItem.do;jsessionid=1A004E783A6A1E5E7B6237F9C530FEF4?contentType=Article&contentId=1786498>>. ISSN 1742-2043.
3. BAKER, Charles. (2008) *Veterans, Tramps, and the Economic Crisis of 1873* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.voiceseducation.org/node/208> >.
4. BARRELL, Ray, DAVIS, Philip E. (2008) The Evolution of the Financial Crisis of 2007—8. *National Institute Economic Review* [interaktyvus]. vol. 206, no. 1 [žiūrėta 2009 m. rugsėjo 28 d.], p. 5-14. Prieiga per internetą: <<http://ner.sagepub.com/cgi/content/abstract/206/1/5>>. ISSN 1741-3036.
5. BOUGHTON, James, M. (2001) Northwest of Suez: The 1956 Crisis and the IMF [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. sausio 03 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.jstor.org/pss/4621678>>.
6. BURGER, Philippe, TYSON, Justin, KARPOWICZ, Izabela, DELGADO COELHO, Maria. (2009) *The Effects of the Financial Crisis on Public-Private Partnerships* [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. sausio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://moneymorning.com/2008/09/18/credit-default-swaps/>>.
7. CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY (2011) *The World Factbook* [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>>.
8. CHINABILITY (2011) *GDP growth in China 1952-2009* [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.moneyguideireland.com/ecb-interest-rate-history.html>>.

9. CHIODO, Abbigail J., OWYANG, Michael T. (2002) *A Case Study of a Currency Crisis: The Russian Default of 1998* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://research.stlouisfed.org/publications/review/02/11/ChiodoOwyang.pdf>>.
10. CHOSSUDOVSKY, Michel. (1997) The global financial crisis *Economics at the University of Ottawa* [interaktyvus]. no. 86 [žiūrėta 2010 m. sausio 03 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.twinside.org.sg/title/mic-cn.htm>>.
11. CROTTY, James (2009) Structural causes of the global financial crisis: a critical assessment of the 'new financial architecture'. *Cambridge Journal of Economics* [interaktyvus]. vol. 33, no. 4 [žiūrėta 2009 m. rugsėjo 29 d.], p. 563-580. Prieiga per internetą: <<http://cje.oxfordjournals.org/cgi/content/full/33/4/563?maxtoshow=&HITS=10&hits=10&RESULTFORMAT=&fulltext=financial+crisis&searchid=1&FIRSTINDEX=0&resourcetype=HW CIT>>. ISSN 1464-3545.
12. EICHENGREEN, Barry, BORDO, Michael, D. (2002) Crises now and then: what lessons from the last era of financial globalization? *National Bureau of economic research*. Cambridge: 1050 Massachusetts Avenue [interaktyvus]. vol. 33, no. 20 [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.], p. 1-31. Prieiga per internetą: <http://www.nber.org/papers/w8716.pdf?new_window=1>.
13. EUROPEAN CENTRAL BANK. (2011) *Key ECB interest rates* [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. balandžio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ecb.de/stats/monetary/rates/html/index.en.html>>.
14. EUROPEAN COMMISSION COMPETITION (2011) *Legislation > Reference and discount rates (in %) since 01.08.1997* [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/competition/state_aid/legislation/reference_rates.html>.
15. EUROPEAN COMMISSION EUROSTAT (2011) *Selected Principal European Economic Indicators* [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/euroindicators/peeis>>.
16. GARAY, Urbi. (2003) The Asian Financial Crisis of 1997 - 1998 and the Behavior of Asian Stock Markets *A Web Journal of Applied Topics in Business and Economics* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.westga.edu/~bquest/2003/asian.htm>>.
17. GILANI, Shah. (2008) *The Real Reason for the Global Financial Crisis...the Story No One's Talking About* [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. sausio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://moneymorning.com/2008/09/18/credit-default-swaps/>>.
18. GIL-DIAZ, Francisco. (1998) The origin of Mexico's 1994 financial crisis. *The Cato Journal*. Cato Institute, 1000 Massachusetts Ave. [interaktyvus]. vol. 17, no. 3 [žiūrėta 2009 m. gruodžio

- 29 d.], p. 303-313. Prieiga per internetą: < <http://www.cato.org/pubs/journal/cj17n3/cj17n3-7a.pdf>>.
19. GLOBAL-RATES.COM (2011) *Summary of the interest rates provided on global-rates.com* [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.global-rates.com/interest-rates/interest-rates.aspx>>.
20. GRABEL, Ilene. (2003) Averting crisis? Assessing measures to manage financial integration in emerging economies. *Cambridge Journal of Economics* [interaktyvus]. vol. 27, no. 3 [žiūrėta 2009 m. lapkričio 12 d.], p. 317-336. Prieiga per internetą: < <http://cje.oxfordjournals.org/cgi/content/abstract/27/3/317?maxtoshow=&HITS=10&hits=10&RESULTFORMAT=&fulltext=financial+crisis&searchid=1&FIRSTINDEX=0&resourcetype=HWCIT>>. ISSN 1464-3545.
21. GRINIUS, Kęstutis. (2008) *Tikrosios pasaulinės finansų krizės priežastys* [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. sausio 04 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.atvirai.lt/straipsniai/pasaulis/globalizacija/tikrosios-pasaulines-finansu-krizes-priezastys/>>.
22. HAKES, Jay. (2008) *35 Years After the Arab Oil Embargo* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ensec.org/index.php?option=com_content&view=article&id=155:35yearsafterthea-raboilembargo&catid=83:middle-east&Itemid=324>.
23. HEINRICH, Michael. (2009) *The Current Financial Crisis and the Future of Global Capitalism*. [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.], p. 7-41. Prieiga per internetą: < <http://www.monthlyreview.org/mrzine/heinrich090608.html>>.
24. KINDLEBERGER, Charles P. (2000) *Manias, Panics, and Crashes*. 4th ed. New York: John, Wiley & Sons. 290 p. ISBN 0-471-38945-5.
25. LIETUVOS BANKAS (2011) *Pinigų finansinių institucijų paskolų ir indėlių palūkanų normų statistika* [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: < http://www.lb.lt/pinigu_finansiniu_instituciju_paskolu_ir_indeliu_palukanu_normu_statistika>.
26. LU, Yongxiang. (2009) *Science & Technology in China: A Roadmap to 2050*. Springer Berlin Heidelberg [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.], p. 1-16. Prieiga per internetą: < <http://www.springerlink.com/content/h644645132380120/fulltext.pdf>>. ISBN 978-3-642-04823-4.
27. MARSHALL, David, A. (2001) The crisis of 1998 and the role of the central bank *Economic Perspectives*. [interaktyvus]. vol. 25, no. 1 [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.], p. 2-23. Prieiga per internetą: < <http://ideas.repec.org/a/fip/fedhep/y2001iqip2-23nv.25no.1.html>>.

28. MARTINEZ, X.Gabriel. (2005) The political economy of the Ecuadorian financial crisis. *Cambridge Journal of Economics* [interaktyvus]. vol. 30, no. 4 [žiūrėta 2009 m. lapkričio 12 d.], p. 567-585. Prieiga per internetą: <<http://cje.oxfordjournals.org/cgi/content/abstract/30/4/567?maxtoshow=&HITS=10&hits=10&RESULTFORMAT=&fulltext=financial+crisis&searchid=1&FIRSTINDEX=0&resourcetype=HWCIT>>. ISSN 1464-3545.
29. MITRA, K. Pradeep. (2010) The Impact of Global Financial Crisis and Policy Responses. *Global Journal of Emerging Market Economies* [interaktyvus]. vol. 2, no. 2 [žiūrėta 2010 m. birželio 21 d.], p. 189-230. Prieiga per internetą: <<http://eme.sagepub.com/cgi/content/abstract/2/2/189>>. DOI: 10.1177/097491011000200206.
30. MIXON, Scott. (2008) The Crisis of 1873: Perspectives from Multiple Asset Classes *The Journal of Economic History*. Cambridge University Press [interaktyvus]. vol. 68, no. 03 [žiūrėta 2009 m. guodžio 29 d.], p. 722-757. Prieiga per internetą: <<http://journals.cambridge.org/action/displayIssue?jid=JEH&volumeId=68&issueId=03&iid=2131464#>>. DOI:10.1017/S0022050708000624.
31. MONEY GUIDE IRELAND ECB (2011) *Interest Rate History* [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.moneyguideireland.com/ecb-interest-rate-history.html>>.
32. NAMBIAR, Shankaran. (2009) Malaysia and the Global Crisis: Impact, Response, and Rebalancing Strategies *Tokyo: Asian Development Bank Institute* [interaktyvus]. no. 148 [žiūrėta 2009 m. guodžio 29 d.], p. 2-4. Prieiga per internetą: <<http://www.adbi.org/files/2009.08.26.wp148.malaysia.gfc.impact.response.rebalancing.pdf>>.
33. NEAL, Larry, WEIDENMIER, Marc. (2002) Crises in the global economy from tulips to today: contagions and consequences. *National bureau of economic research* [interaktyvus]. no. 9147 [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.], p. 7-41. Prieiga per internetą: <<http://papers.nber.org/papers/w9147.pdf>>.
34. NELSON, Cary. (2000) *The Great Depression: About the Great Depression* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.english.illinois.edu/maps/depression/about.htm>>.
35. NELSON, Reynolds, Scott (2008) *1873: America's Mortgage and Banking Meltdown* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.fool.com/investing/general/2008/10/20/1873-americas-mortgage-and-banking-meltdown.aspx>>.

36. PIECH, Krzysztof. (2004) *The Evolution of World Economic Recessions – Their Regularities and Consequences for Central and East European Countries' Development*. [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. sausio 09 d.]. Prieiga per internetą: <<http://akson.sgh.waw.pl/~kpiech/text/2003-ssees-world.pdf>>.
37. POOLE, Philip, TSEPLIAEVA, Julia. (2003) *The 1998 crisis in retrospect* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://data.cbonds.info/publication/1998%20crisis%20in%20retrospect.pdf>>.
38. RAMESH, M. (2009) Economic Crisis and its Social Impacts: Lessons from the 1997 Asian Economic Crisis. *Global Social Policy* [interaktyvus]. vol. 9, no. 1 [žiūrėta 2009 m. rugsėjo 28 d.], p. 79-99. Prieiga per internetą: <http://gsp.sagepub.com/cgi/content/abstract/9/1_suppl/79>. ISSN 1741-2803.
39. REINWASSER, Randall. (2009) *4 Reasons the Economic Crisis Isn't Over* [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. sausio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ezinearticles.com/?4-Reasons-the-Economic-Crisis-Isnt-Over&id=2531591>>.
40. RESERVE BANK OF INDIA (2011) *Weekly Statistical Supplement* [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.rbi.org.in/scripts/WSSViewDetail.aspx?TYPE=Section&PARAM1=4%0A>>.
41. ROSENBERG, Jennifer. (2009) *The Great Depression* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://history1900s.about.com/od/1930s/p/greatdepression.htm>>.
42. ROWEN, Herbert, H. (1972) *The Low Countries in early modern times*. London: Macmillan. 291 p. ISBN 0333091884.
43. SCHICH, Sebastian. (2009) Financial Crisis: Deposit Insurance and Related Financial Safety Net Aspects. *OECD Journal: Financial Market Trends* [interaktyvus]. vol. 2008, no. 12 [žiūrėta 2009 m. rugsėjo 29 d.], p. 1-39. Prieiga per internetą: <<http://www.oecdilibrary.org/oecd/content/article/fmt-v2008-art12-en>>. ISSN 1995-2872.
44. SCHMIDT, Ricky. (2009) *The 1998 Russian Financial Crisis. Part 1: Course of Events* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://stockbreakthroughs.com/2009/03/08/the-1998-russian-financial-crisis/>>.
45. SCHUKNECHT, Ludger (1999) Fiscal policy cycles and the exchange rate regime in developing countries. *European Journal of Political Economy* [interaktyvus]. vol. 15, no. 3 [žiūrėta 2009 m. rugsėjo 28 d.], p. 569-580. Prieiga per internetą: <<http://www.sciencedirect.com/science/article/B6V97-3XNK3S0-9/2/ac61197b015f76421af8a7c256bae718>>.

46. SCIPES, Kim. (1998) *All is not well in the world economy* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.hartford-hwp.com/archives/25/027.html>>.
47. SHANE, Mathew, LIEFERT, William, MOREHART, Mitch, PETERS, May, DILLARD, John, TORGERSON, David, EDMONDSON, Williams. (2009) *The 2008/2009 World Economic Crisis: What It Means for U.S. Agriculture* *Economic Research Service/USDA/*. [interaktyvus]. vol. 09, no. 02 [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.], p. 3-7. Prieiga per internetą: <<http://www.ers.usda.gov/Publications/WRS0902/WRS0902.pdf>>.
48. SILBER, Williams, L. (2008) *The Great Financial Crisis of 1914: What Can We Learn from Aldrich-Vreeland Emergency Currency?* [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. sausio 02 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.aeaweb.org/annual_mtg_papers/2007/0105_1015_1002.pdf>.
49. STATISTIKOS DEPARTAMENTAS PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS. (2011) *Statistika (duomenų bazės)* [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. balandžio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1126&PHPSESSID=41e0598547d75c7c34d6e152987803b5>>.
50. TRUMBORE, Brian. (2006) *The Arab Oil Embargo of 1973-74* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.buyandhold.com/bh/en/education/history/2002/arab.html>>.
51. VERZOLA, Roberto. (1998) *Our Economic System: Badly Designed?* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.hartford-hwp.com/archives/25/026.html>>.
52. WHITT, Joseph, A. Jr. (1996) *The Mexican peso crisis* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.frbatlanta.org/filelegacydocs/J_whi811.pdf>.

PRIEDAI

1 PRIEDAS. BVP (mln. litų) ir jo pokytis (%) 1993-2010 metais.....	59
2 PRIEDAS. Metinė infliacija 1993-2011 metais	61
3 PRIEDAS. Metinė bazinė palūkanų norma 1995-2011 metais	67
4 PRIEDAS. Konferencijos pranešimo „Finansinės krizės ir jų pasekmės ekonomikai“ kopija	72
5 PRIEDAS. Konferencijos „Ūkio plėtra: teorija ir praktika“ medžiagos titulinio lapo kopija	82
6 PRIEDAS. Konferencijos „Ūkio plėtra: teorija ir praktika“ medžiagos, kurioje spausdintas straipsnis, turinio kopija	83
7 PRIEDAS. Konferencijos „Ūkio plėtra: teorija ir praktika“ programos kopija	84
8 PRIEDAS. Konferencijos dalyvio pažymėjimo kopija.....	85

1 PRIEDAS. BVP (mln. litų) ir jo pokytis (%) 1993-2010 metais

Metai/ketvirčiai	BVP to meto kainomis, mln. litų	Pokytis, %
1993K1	1854,4	
1993K2	2410,7	29,9989
1993K3	3249,9	34,8115
1993K4	3560,3	9,5511
1994K1	3859	8,3897
1994K2	4032,8	4,5038
1994K3	4489,9	11,3346
1994K4	4599	2,4299
1995K1	5381,441	17,0133
1995K2	6327,752	17,5847
1995K3	7712,433	21,8827
1995K4	7502,831	-2,7177
1996K1	6970,891	-7,0899
1996K2	7971,293	14,3511
1996K3	9612,278	20,5862
1996K4	9151,89	-4,7896
1997K1	8477,428	-7,3696
1997K2	9877,652	16,5171
1997K3	11063,944	12,0099
1997K4	11095,846	0,2883
1998K1	9814,592	-11,5472
1998K2	11375,384	15,9028
1998K3	12044,815	5,8849
1998K4	11781,431	-2,1867
1999K1	9769,15	-17,0801
1999K2	11416,728	16,8651
1999K3	11390,351	-0,2310
1999K4	11309,21	-0,7124
2000K1	10398,785	-8,0503
2000K2	11567,797	11,2418
2000K3	11711,582	1,2430
2000K4	12058,603	2,9631
2001K1	10977,262	-8,9674
2001K2	12260,321	11,6883
2001K3	12503,899	1,9867
2001K4	12895,446	3,1314
2002K1	11407,288	-11,5402
2002K2	13126,055	15,0673
2002K3	13678,774	4,2109
2002K4	13857,915	1,3096
2003K1	12679,932	-8,5004
2003K2	14129,201	11,4296
2003K3	14815,562	4,8577
2003K4	15334,73	3,5042
2004K1	13524,311	-11,8060
2004K2	15478,355	14,4484
2004K3	16365,04	5,7285
2004K4	17330,143	5,8973

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos Departamento duomenimis

2 PRIEDO TĘSINYS. BVP (mln. litų) ir jo pokytis (%) 1993-2010 metais

Metai/ketvirčiai	BVP to meto kainomis, mln. litų	Pokytis, %
2005K1	15057,675	-13,1128
2005K2	17736,007	17,7872
2005K3	19145,614	7,9477
2005K4	20121,067	5,0949
2006K1	17335,285	-13,8451
2006K2	20250,705	16,8178
2006K3	22205,947	9,6552
2006K4	23000,864	3,5797
2007K1	20468,802	-11,0086
2007K2	24338,619	18,9059
2007K3	26625,564	9,3964
2007K4	27236,132	2,2932
2008K1	24430,324	-10,3018
2008K2	28833,602	18,0238
2008K3	29859,666	3,5586
2008K4	28359,056	-5,0255
2009K1	21221,075	-25,1700
2009K2	23992,018	13,0575
2009K3	23416,644	-2,3982
2009K4	22896,183	-2,2226
2010K1	20380,768	-10,9862
2010K2	23899,437	17,2647
2010K3	25120,54	5,1093
2010K4	25224,583	0,4142

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos Departamento duomenimis

2 PRIEDAS. Metinė infliacija 1993-2011 metais

Mėnesiai	Metinė mėnesio infliacija	Metinė ketvirčio infliacija
1993M07	553,3	
1993M08	477,1	
1993M09	364,7	
1993M10	319,5	
1993M11	247,6	
1993M12	188,9	
1994M01	176,5	
1994M02	158,4	
1994M03	119,7	
1994M04	78,7	
1994M05	68,5	
1994M06	62	234,5750
1994M07	60,8	
1994M08	62,8	
1994M09	59,8	133,6000
1994M10	53,1	
1994M11	48,4	
1994M12	45,1	82,8167
1995M01	46,4	
1995M02	47,8	
1995M03	45,1	56,5417
1995M04	44,9	
1995M05	39,3	
1995M06	37,7	49,2667
1995M07	38,4	
1995M08	36,1	
1995M09	35,7	43,1667
1995M10	36,3	
1995M11	37,2	
1995M12	35,7	40,0500
1996M01	32,4	
1996M02	30,4	
1996M03	31,6	36,3083
1996M04	31,4	
1996M05	28,8	
1996M06	28,1	33,5083

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos Departamento duomenimis

2 PRIEDO TĘSINYS. Metinė infliacija 1993-2011 metais

Mėnesiai	Metinė mėnesio infliacija	Metinė ketvirčio infliacija
1996M07	24,9	
1996M08	24,3	
1996M09	22,3	30,2833
1996M10	18,6	
1996M11	15	
1996M12	13,1	25,0750
1997M01	12,7	
1997M02	10,7	
1997M03	8,3	19,8500
1997M04	7,3	
1997M05	7,9	
1997M06	7,6	14,3917
1997M07	8,7	
1997M08	8,7	
1997M09	8,7	10,6083
1997M10	9	
1997M11	8,9	
1997M12	8,4	8,9083
1998M01	6,5	
1998M02	6,4	
1998M03	6,7	7,9000
1998M04	6,9	
1998M05	6,7	
1998M06	6	7,6333
1998M07	5,1	
1998M08	4,4	
1998M09	3,7	6,5583
1998M10	3,7	
1998M11	2,7	
1998M12	2,4	5,1000
1999M01	2,4	
1999M02	1,9	
1999M03	1,2	3,9250
1999M04	0,7	
1999M05	0,1	
1999M06	0,5	2,4000

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos Departamento duomenimis

2 PRIEDO TĘSINYS. Metinė infliacija 1993-2011 metais

Mėnesiai	Metinė mėnesio infliacija	Metinė ketvirčio infliacija
1999M07	-0,2	
1999M08	0,2	
1999M09	1,3	1,4083
1999M10	0,2	
1999M11	0,1	
1999M12	0,3	0,7250
2000M01	0,9	
2000M02	0,8	
2000M03	0,8	0,4750
2000M04	0,8	
2000M05	0,5	
2000M06	1,3	0,5833
2000M07	1,4	
2000M08	1	
2000M09	0,3	0,7000
2000M10	1,2	
2000M11	1,5	
2000M12	1,4	0,9917
2001M01	-0,3	
2001M02	-0,1	
2001M03	0,6	0,8000
2001M04	0,8	
2001M05	1,8	
2001M06	1,6	0,9333
2001M07	1,2	
2001M08	2,4	
2001M09	2,2	1,1917
2001M10	2,3	
2001M11	1,9	
2001M12	2	1,3667
2002M01	3,3	
2002M02	2,9	
2002M03	1,6	2,0000
2002M04	1,4	
2002M05	0,4	
2002M06	-0,4	1,7667

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos Departamento duomenimis

2 PRIEDO TĘSINYS. Metinė infliacija 1993-2011 metais

Mėnesiai	Metinė mėnesio infliacija	Metinė ketvirčio infliacija
2002M07	0,1	
2002M08	-1,1	
2002M09	-1,5	1,0750
2002M10	-1,1	
2002M11	-1	
2002M12	-1	0,3000
2003M01	-2	
2003M02	-2	
2003M03	-1,1	-0,7750
2003M04	-1	
2003M05	-0,8	
2003M06	-0,4	-1,0750
2003M07	-0,9	
2003M08	-1	
2003M09	-0,8	-1,0917
2003M10	-1,3	
2003M11	-1	
2003M12	-1,3	-1,1333
2004M01	-1,3	
2004M02	-1,3	
2004M03	-1	-1,0083
2004M04	-0,6	
2004M05	1	
2004M06	1,1	-0,7000
2004M07	1,9	
2004M08	2,2	
2004M09	3,2	0,1333
2004M10	3,2	
2004M11	3	
2004M12	2,9	1,1917
2005M01	2,9	
2005M02	3,3	
2005M03	3,3	2,2833
2005M04	3,2	
2005M05	1,9	
2005M06	2	2,7500

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos Departamento duomenimis

2 PRIEDO TĘSINYS. Metinė infliacija 1993-2011 metais

Mėnesiai	Metinė mėnesio infliacija	Metinė ketvirčio infliacija
2005M07	1,8	
2005M08	2,3	
2005M09	2,5	2,6917
2005M10	3,1	
2005M11	2,8	
2005M12	3	2,6750
2006M01	3,5	
2006M02	3,3	
2006M03	3,1	2,7083
2006M04	3,5	
2006M05	3,6	
2006M06	3,7	3,0167
2006M07	4,4	
2006M08	4,2	
2006M09	3,2	3,4500
2006M10	3,6	
2006M11	4,4	
2006M12	4,5	3,7500
2007M01	4	
2007M02	4,3	
2007M03	4,6	4,0000
2007M04	4,8	
2007M05	4,8	
2007M06	4,8	4,3000
2007M07	5,1	
2007M08	5,5	
2007M09	7,1	4,7917
2007M10	7,6	
2007M11	7,8	
2007M12	8,1	5,7083
2008M01	9,9	
2008M02	10,8	
2008M03	11,3	7,3000
2008M04	11,7	
2008M05	12	
2008M06	12,5	9,1167

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos Departamento duomenimis

2 PRIEDO TĘSINYS. Metinė infliacija 1993-2011 metais

Mėnesiai	Metinė mėnesio infliacija	Metinė ketvirčio infliacija
2008M07	12,2	
2008M08	12	
2008M09	11	10,5750
2008M10	10,5	
2008M11	9,1	
2008M12	8,5	10,9583
2009M01	9,6	
2009M02	8,7	
2009M03	7,7	10,4583
2009M04	6,3	
2009M05	5,2	
2009M06	4,2	8,7500
2009M07	3	
2009M08	2,6	
2009M09	2,7	6,5083
2009M10	1,3	
2009M11	1,5	
2009M12	1,3	4,5083
2010M01	-0,1	
2010M02	-0,5	
2010M03	-0,2	2,2750
2010M04	0,3	
2010M05	0,7	
2010M06	1	1,1333
2010M07	1,9	
2010M08	1,8	
2010M09	1,8	0,9000
2010M10	2,7	
2010M11	2,7	
2010M12	3,8	1,3250
2011M01	2,9	
2011M02	3,1	
2011M03	3,8	2,2083

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos Departamento duomenimis

3 PRIEDAS. Metinė bazinė palūkanų norma 1995-2011 metais

Mėnesiai	Metinė mėnesio bazinė palūkanų norma	Metinė ketvirčio bazinė palūkanų norma
1995 m. sausis	19.32	
1995 m. vasaris	19.46	
1995 m. kovas	20.42	19.7333
1995 m. balandis	19.98	
1995 m. gegužė	20.52	
1995 m. birželis	21.21	20.5700
1995 m. liepa	20.94	
1995 m. rugpjūtis	20.78	
1995 m. rugsėjis	21.92	21.2133
1995 m. spalio	18.78	
1995 m. lapkritis	19.98	
1995 m. gruodis	17.56	18.7733
1996 m. sausis	15.37	
1996 m. vasaris	17.29	
1996 m. kovas	15.36	16.0067
1996 m. balandis	14.55	
1996 m. gegužė	14.62	
1996 m. birželis	13.96	14.3767
1996 m. liepa	13.79	
1996 m. rugpjūtis	13.16	
1996 m. rugsėjis	12.58	13.1767
1996 m. spalio	11.52	
1996 m. lapkritis	10.29	
1996 m. gruodis	10.62	10.8100
1997 m. sausis	10.34	
1997 m. vasaris	8.84	
1997 m. kovas	8.95	9.3767
1997 m. balandis	9.01	
1997 m. gegužė	9.11	
1997 m. birželis	8.77	8.9633
1997 m. liepa	8.03	
1997 m. rugpjūtis	7.54	
1997 m. rugsėjis	6.85	7.4733
1997 m. spalio	6.33	
1997 m. lapkritis	7.16	
1997 m. gruodis	6.18	6.5567
1998 m. sausis	6.82	
1998 m. vasaris	6.05	
1998 m. kovas	6.12	6.3300
1998 m. balandis	6.63	
1998 m. gegužė	6.05	
1998 m. birželis	6.25	6.3100
1998 m. liepa	6.81	
1998 m. rugpjūtis	6.08	
1998 m. rugsėjis	6.28	6.3900

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos Banko ir Europos Komisijos duomenimis

3 PRIEDO TĘSINYS. Metinė infliacija 1993-2011 metais

Mėnesiai	Metinė mėnesio bazinė palūkanų norma	Metinė ketvirčio bazinė palūkanų norma
1998 m. spalio	7	
1998 m. lapkritis	7,1	
1998 m. gruodis	7,05	7,0500
1999 m. sausis	7,45	
1999 m. vasaris	7,08	
1999 m. kovas	6,89	7,1400
1999 m. balandis	7,26	
1999 m. gegužė	7,41	
1999 m. birželis	7,33	7,3333
1999 m. liepa	7,21	
1999 m. rugpjūtis	7,48	
1999 m. rugsėjis	7,41	7,3667
1999 m. spalio	7,65	
1999 m. lapkritis	7,65	
1999 m. gruodis	8,09	7,7967
2000 m. sausis	7,82	
2000 m. vasaris	7,83	
2000 m. kovas	7,54	7,7300
2000 m. balandis	7,2	
2000 m. gegužė	6,66	
2000 m. birželis	6,61	6,8233
2000 m. liepa	6,56	
2000 m. rugpjūtis	6,27	
2000 m. rugsėjis	6,07	6,3000
2000 m. spalio	5,9	
2000 m. lapkritis	5,77	
2000 m. gruodis	5,73	5,8000
2001 m. sausis	5,85	
2001 m. vasaris	5,61	
2001 m. kovas	5,02	5,4933
2001 m. balandis	5,1	
2001 m. gegužė	4,68	
2001 m. birželis	4,5	4,7600
2001 m. liepa	4,41	
2001 m. rugpjūtis	4,33	
2001 m. rugsėjis	4,19	4,3100
2001 m. spalio	4,03	
2001 m. lapkritis	3,54	
2001 m. gruodis	3,68	3,7500
2002 m. sausis	3,65	
2002 m. vasaris	3,47	
2002 m. kovas	3,35	3,4900
2002 m. balandis	3,25	
2002 m. gegužė	2,91	
2002 m. birželis	2,54	2,9000

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos Banko ir Europos Komisijos duomenimis

3 PRIEDO TĘSINYS. Metinė infliacija 1993-2011 metais

Mėnesiai	Metinė mėnesio bazinė palūkanų norma	Metinė ketvirčio bazinė palūkanų norma
2002 m. liepa	2,36	
2002 m. rugpjūtis	2,2	
2002 m. rugsėjis	2,17	2,2433
2002 m. spalio	2,08	
2002 m. lapkritis	2,14	
2002 m. gruodis	2,08	2,1000
2003 m. sausis	2,12	
2003 m. vasaris	2,16	
2003 m. kovas	2,1	2,1267
2003 m. balandis	2,09	
2003 m. gegužė	2,14	
2003 m. birželis	2,17	2,1333
2003 m. liepa	2,09	
2003 m. rugpjūtis	1,97	
2003 m. rugsėjis	1,97	2,0100
2003 m. spalio	2,01	
2003 m. lapkritis	1,82	
2003 m. gruodis	1,93	1,9200
2004 m. sausis	1,92	
2004 m. vasaris	1,79	
2004 m. kovas	1,81	1,8400
2004 m. balandis	1,81	
2004 m. gegužė	6,49	
2004 m. birželis	6,49	4,9300
2004 m. liepa	6,49	
2004 m. rugpjūtis	6,49	
2004 m. rugsėjis	6,49	6,4900
2004 m. spalio	6,49	
2004 m. lapkritis	6,49	
2004 m. gruodis	6,49	6,4900
2005 m. sausis	6,49	
2005 m. vasaris	6,49	
2005 m. kovas	6,49	6,4900
2005 m. balandis	6,49	
2005 m. gegužė	6,49	
2005 m. birželis	6,49	6,4900
2005 m. liepa	6,49	
2005 m. rugpjūtis	6,49	
2005 m. rugsėjis	6,49	6,4900
2005 m. spalio	6,49	
2005 m. lapkritis	6,49	
2005 m. gruodis	6,49	6,4900
2006 m. sausis	6,49	
2006 m. vasaris	6,49	
2006 m. kovas	6,49	6,4900

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos Banko ir Europos Komisijos duomenimis

3 PRIEDO TĘSINYS. Metinė infliacija 1993-2011 metais

Mėnesiai	Metinė mėnesio bazinė palūkanų norma	Metinė ketvirčio bazinė palūkanų norma
2006 m. balandis	6,49	
2006 m. gegužė	6,49	
2006 m. birželis	6,49	6,4900
2006 m. liepa	6,49	
2006 m. rugpjūtis	6,49	
2006 m. rugsėjis	6,49	6,4900
2006 m. spalio	6,49	
2006 m. lapkritis	6,49	
2006 m. gruodis	6,49	6,4900
2007 m. sausis	6,49	
2007 m. vasaris	6,49	
2007 m. kovas	6,49	6,4900
2007 m. balandis	6,49	
2007 m. gegužė	6,49	
2007 m. birželis	6,49	6,4900
2007 m. liepa	6,49	
2007 m. rugpjūtis	6,49	
2007 m. rugsėjis	6,49	6,4900
2007 m. spalio	6,49	
2007 m. lapkritis	6,49	
2007 m. gruodis	6,49	6,4900
2008 m. sausis	6,49	
2008 m. vasaris	6,49	
2008 m. kovas	6,49	6,4900
2008 m. balandis	6,49	
2008 m. gegužė	6,49	
2008 m. birželis	6,49	6,4900
2008 m. liepa	6,1	
2008 m. rugpjūtis	6,1	
2008 m. rugsėjis	6,1	6,1000
2008 m. spalio	6,1	
2008 m. lapkritis	6,1	
2008 m. gruodis	7,1	6,4333
2009 m. sausis	7,81	
2009 m. vasaris	7,81	
2009 m. kovas	9,53	8,3833
2009 m. balandis	9,53	
2009 m. gegužė	9,53	
2009 m. birželis	9,53	9,5300
2009 m. liepa	9,53	
2009 m. rugpjūtis	9,53	
2009 m. rugsėjis	9,53	9,5300
2009 m. spalio	9,53	
2009 m. lapkritis	9,53	
2009 m. gruodis	9,53	9,5300

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos Banko ir Europos Komisijos duomenimis

3 PRIEDO TĘSINYS. Metinė infliacija 1993-2011 metais

Mėnesiai	Metinė mėnesio bazinė palūkanų norma	Metinė ketvirčio bazinė palūkanų norma
2010 m. sausis	8,7	
2010 m. vasaris	8,7	
2010 m. kovas	7,17	8,1900
2010 m. balandis	5,9	
2010 m. gegužė	4,46	
2010 m. birželis	3,45	4,6033
2010 m. liepa	2,85	
2010 m. rugpjūtis	2,85	
2010 m. rugsėjis	2,85	2,8500
2010 m. spalio	2,85	
2010 m. lapkritis	2,85	
2010 m. gruodis	2,85	2,8500
2011 m. sausis	2,56	
2011 m. vasaris	2,56	
2011 m. kovas	2,56	2,5600

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos Banko ir Europos Komisijos duomenimis

4 PRIEDAS. Konferencijos pranešimo „Finansinės krizės ir jų pasekmės ekonomikai“ kopija

FINANSINĖS KRIZĖS IR JŲ PASEKMĖS EKONOMIKAI

Vesta Gelažiūtė

*Apskaita, finansai ir bankininkystė, 2 kursas
Finansų ir apskaitos katedra, Kauno Humanitarinis fakultetas
Vilniaus universitetas, Muitinės g. 8, LT-44280 Kaunas
El.paštas: gevesta@gmail.com*

Santrauka. Pasaulio ekonomika vyksta ekonomikos ciklais, po kiekvieno pakilimo seka nuosmukis, o po nuosmukio – pakilimas. Keičiantis ekonominio ciklo fazėms, skiriasi šalių priimami sprendimai, vyriausybių vykdomos politikos, priemonės, tikslai. Šiame darbe pateikiamos finansinės ekonominės krizės nuo 1636 metų. Darbe jos skirstomos pagal savo pradinę ar pagrindinę priežastį. Pateikiamos finansinių krizių pasekmės ekonomikai bei priemonės, kurių imasi skirtingos valdžios, kad padėtų šalims greičiau atsigauti po patirtų nuosmukių. Nors teoriškai yra nesunku suvokti atitinkamas priemones, kurių reikėtų imtis užklupus ekonominiam nuosmukiui, tačiau tos pačios priemonės skirtingai reaguoja atitinkamomis aplinkybėmis ir atskirais laikotarpiais, todėl gali neduoti laukiamų ar tikėtinų rezultatų.

Reikšminiai žodžiai: finansinė krizė, ekonomika, makroekonominiai rodikliai pateikiami.

Įvadas

Temos aktualumas. Pasaulio ekonomika vyksta ekonomikos ciklais, po kiekvieno pakilimo seka nuosmukis, o po nuosmukio – pakilimas. Keičiantis ekonominio ciklo fazėms, skiriasi šalių priimami sprendimai, vyriausybių vykdomos politikos, priemonės, tikslai. Tačiau dažniausiai prasidėjus ekonominiam nuosmukiui, komerciniai bankai mažina kreditavimą ir pakelia palūkanų normą. Kai prarandamas skolinimosi šaltinis, tada nemažai įmonių susiduria su finansinėmis problemomis, o tai sukelia įmonių bankrotų virtinę. Bet kai kurios įmonės, norėdamos išlikti rinkoje stengiasi kuo efektyviau vykdyti savo veiklą. Imamasi peržiūrėti turimų filialų veiklą, jų nauda įmonei, perskirstomi darbai, atsisakant kai kurių darbo vietų. Susiklosčiusi situacija neigiamai paveikia darbo rinką, tačiau skatina kurtis tvaresnius, ekonomiškai galingesnius, konkurencingus verslus. Nors daug žmonių lieka be darbo, bet stipri valstybė turėtų būti pasiruošus tokiai ekonominio ciklo fazei ir aprūpinti savo gyventojus bedarbio pašalpomis. Daug sunkiau nuosmukį išgyventi žmonėms, turintiems finansinių išipareigojimų, kuriuos turi vykdyti nepriklausomai nuo susiklosčiusios ekonominės situacijos šalyje. Negalėdami išmokėti skolų, žmonės yra priversti parduoti savo turtą ir atsiskaityti su kreditoriais.

Nors įvairių pasaulyje vykususių krizių priežastys skyrėsi, bet pasekmės beveik tokios pat, skiriasi tik jų paplitimo bei sudėtingumo lygiai. Nors ir anksčiau buvo kuriami įvairūs modeliai, kurie padėtų išvengti ekonominių nuosmukių, tačiau natūralus ekonomikos vystymasis su pakilimais ir kritimais yra neišvengiamas. Gali skirtis tik išėjimo iš krizės kelias, priemonės ir laikas, kuris reikalingas šaliai atsigauti. Nors teoriškai yra nesunku suvokti atitinkamas priemones, kurių reikėtų imtis užklupus ekonominiam nuosmukiui, tačiau tos pačios priemonės skirtingai reaguoja atitinkamomis aplinkybėmis ir atskirais laikotarpiais, todėl gali neduoti laukiamų ar tikėtinų rezultatų.

Problemos ištyrimo lygis. Daug įvairių straipsnių finansinių krizių tema yra parašę mokslininkai. Juose yra nagrinėjamos krizių priežastys, pasekmės.

M. Ramesh tyrinėjo socialines pasekmes ir stengėsi sukurti strategiją, ateityje padėsiančią išvengti tokių rezultatų. Roy E. Allen, Donald Snyder nagrinėjo besitęsiančią krizę jau buvusiųjų atžvilgiu. Manuel B. Aalbers tyrė finansinių krizių prielaidas, kurios yra klaidingos, nes neteisingai suprantama jų reikšmė ekonomikoje. Schich Sebastian savo darbe nagrinėja valstybės daromą įtaką bankams ir jų vykdomų politikų poveikį šalių ekonomikoms. James Crotty analizuoja struktūrinius trūkumus finansinėje sistemoje, Ray Barrell ir Philip E. Davis diskutuoja apie tai, kaip reikėtų rengtis krizėms. Ilene Grabel nagrinėjo Azijos krizės priežastis ir diskutavo apie neoliberalią finansinę strategiją. Gabriel X. Martinez straipsnyje imasi neįprastų ekonominių hipotezių tyrimo žingsnių interviu būdu su pagrindiniais ekonominiais atstovais. Tai kryptingai juda prie 1999 Ekvadoro bankininkystės griūties priežasčių, neperžengiant eklektinių pagrindų su

4 PRIEDO TĘSINYS. Konferencijos pranešimo „Finansinės krizės ir jų pasekmės ekonomikai“ kopija

paskirties elementais. Neabejotina parama yra išsprendžiama vidiniais finansinės krizės paaiškinimais ir nedidele parama paaiškinimams, tokiems kaip nelaimingi atsitikimai ar politikos klaidos.

Problemos esmė – kaip finansinės krizės gali paveikti ekonomiką.

Straipsnio objektas – finansinės krizės ir jų metu taikomos ekonominės strategijos.

Straipsnio tikslas – nustatyti, kaip galima suvaldyti finansines krizes.

Straipsnio uždaviniai: nustatyti priežastis, dėl kurių kilo pasaulinės krizės, išanalizuoti priemones, kurių buvo imtasi, norint sumažinti ekonominių nuosmukių pasekmes šalies viduje, aptarti kelių autorių aylyktų tyrimų rezultatus.

Straipsnio metodai – naudoti mokslinės literatūros analizės, sintezės, abstrahavimo, indukcijos, dedukcijos, klasifikavimo bei sisteminimo metodai.

1. Finansinių krizių ir jų pasekmių ekonomikai aprašymas

Ekonominio augimo laikotarpiu lengvesnis kredito prieinamumas sąlygojo augantį namų ūkių įsiskolinimo lygį. Ekonominio nuosmukio laikotarpiu susiklosčiusi neigiama situacija darbo rinkoje bei auganti skolinimosi palūkanų norma išaugusį namų ūkių įsiskolinimo lygį pavertė namų ūkių nemokumo šaltiniu. Dabartinė situacija Lietuvoje priverčia atrasti naujus būdus namų ūkių įsiskolinimo lygio mažinimui. Vienas iš tokių būdų yra fizinių asmenų bankrotas, kuris galėtų veikti kaip socialinio draudimo forma.

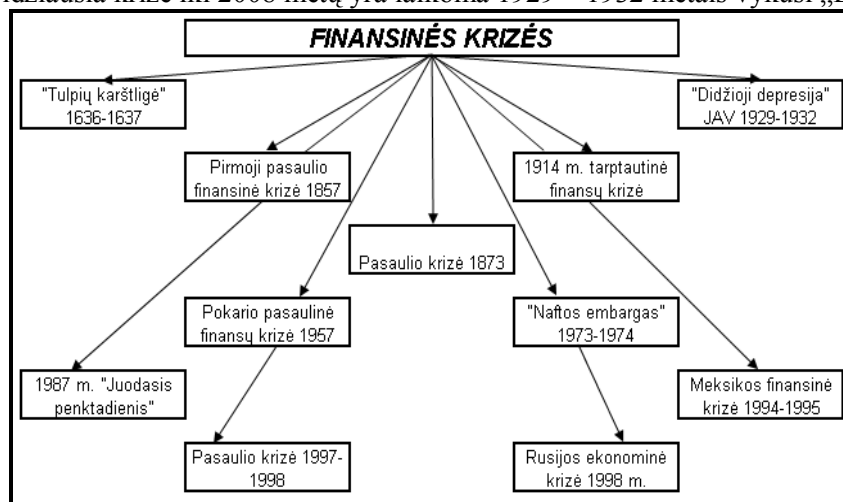
1.1. Ankstesnių finansinių krizių priežastys ir įtaka ekonomikai

Finansinių krizių pasaulyje būta tikrai daugiau nei keletas. Kiekviena šalis savo egzistavimo istorijoje išgyveno stipresnę ar silpnesnę ekonominę krizę. Visada labiausiai gąsdina tai, kas yra neaišku, nežinoma. Norint išspręsti kilusius sunkumus, reikia žinoti viso to priežastis. Todėl mokslininkai kuria įvairius modelius, kurie padėtų greičiau išbristi iš susiklosčiusios situacijos.

1.1.1. Finansinių krizių seka nuo 1636 metų

Pasaulio praktika parodė, kad krizių priežasčių būta įvairių, tačiau dažniausiai jos prasidėdavo akcijų rinkų nuopuoliais, perteklinės gamybos, pokario padariniais, specialiai sukurtais prekybos apribojimais, netinkamu komercinių bankų reguliavimu bei jų nusavinimu ir šalies prasiskolinimu.

Krzysztof Piech savo straipsnyje aprašė krizes nuo 1636 metų. Schemoje pateikiamos didžiausios krizės nuo 1636 metų, kurios bus suskirstomos pagal pasireiškusius požymius. Kai kurios šalys iš karto išgyvendavo dvi krizes, nes metų skirtumas tarp jų būdavo toks mažas, jog šalys nespėdavo atsigausti iki kitos krizės pradžios. Didžiausia krize iki 2008 metų yra laikoma 1929 – 1932 metais vykusį „Didžioji depresija“.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Piech, 2004, 28 - 42 p.

1 pav. Finansinės krizės nuo 1636 metų

4 PRIEDO TĘSINYS. Konferencijos pranešimo „Finansinės krizės ir jų pasekmės ekonomikai“ kopija

Visos paveikslėlyje pateiktos krizės bus apžvelgtos chronologine tvarka. „Tulpių karštligė“ pasireiškė XVII amžiaus viduryje, kai itin išpopuliarėjo tulpės ir viskas, kas su jomis susiję. Kaip teigia Krzysztof Piech, buvo sukurta „tulpių birža“, daugelis žmonių, norėdami pralobti, ėmėsi šio verslo, stoji visa kita pramonė. Tulpių kainos ėmė kristi ir daug gyventojų, kurie buvo užstatę savo turtus, labai nukentėjo, prarado viską.

Pagal Krzysztof Piech pirmoji finansų krizė 1857 metais prasidėjo JAV, bet taip pat palietė ir Europos šalis – Vokietiją, Angliją, Prancūziją. Krizė įvyko, nes prasidėjo nuolatiniai geležinkelio bendrovių bankrutavimai ir griūtis akcijų rinkoje.

1873 metų pasaulio krizė užsimezgė Vokietijoje ir Austrijoje. Jų spekuliacinis pakilimas tašką padėjo žlugimu Vienos fondų rinkoje. prasidėjo panika bankuose, krito akcijos biržose, bankrutavo didžiausi pagrindiniai finansininkai, ekonomika pakliuvo į recesijos fazę, mažino valstybių pajamas į biudžetus ir tai truko gana ilgai, net iki 1878 metų. (Piech, 2004)

Tarptautinės finansų krizės po Pirmojo pasaulinio karo priežastimi tapo visuotinis vyriausybių užsienio emitentų vertybinių popierių išpardavimas tam, kad finansuotų karo veiksmus. Ši finansinė krizė keliose šalyse prasidėjo tuo pačiu metu tiek prekių, tiek pinigų rinkose. JAV ir Didžiojoje Britanijoje dėl centrinių bankų vykdomos veiklos panika bankuose buvo sumažinta. (Piech, 2004)

Didžioji depresija prasidėjo akcijų ir obligacijų rinkų kritimu, tai lėmė beveik trečdalis bankų bankrotą, išaugo bedarbystė, gyventojų pajamos sumažėjo, padidėjo nusikalstamumas ir nepasitenkinimas. Vyrauja keletas Didžiosios depresijos priežasčių variantų. Vieni teigia, kad depresiją lėmė pinigų masės trūkumas, kiti mano, kad vyriausybės ir perprodukcijos pinigų politika. (Piech, 2004)

Pagal Krzysztof Piech straipsnyje pateiktus duomenis 1957 metų pokario pasaulinė finansų krizė apėmė tiek Šiaurės Amerikos, tiek kai kurias Europos šalis. Šios krizės metu produkcijos gamybos apimtys labai sumažėjo, o bedarbių skaičius artėjo prie 10 milijonų žmonių.

1973-1974 metai vykusį „Naftos embargą“ Krzysztof Piech nuomone dalinai sukėlė naftos gavybos mažinimas arabų šalyse, taip pat Izraelio karas su Sirija ir Egiptu. Sumažindamos gavimo apimtį šalys siekė daryti įtaką pasaulinėms kainoms, svarbiausias tikslas buvo taip paveikti pasaulinę visuomenę, kad ši kuo mažiau palaikytų Izraelį.

Kaip ir Didžiosios depresijos taip ir „Juodojo penktadienio“ kaltininku tapo Dow Jones indeksas, šįkart jis krito 22%. Spalio 19-osios rinkų staigus smukimas palietė ne tik JAV, bet ir kitų šalių rinkas. Šios krizės priežastimi specialistai įvardija investuotojų pabėgimą iš keleto stambiausių įmonių, programinę prekybą, nelikvidumą, rinkos psichologiją bei rinkos pervertinimą. (Piech, 2004)

Meksikos finansinės krizės priežastimi laikoma dar 80-ųjų metų vyriausybės vykdomoji politika, kuri siekė pritraukti užsienio kapitalą į šalį. 1989-1994 metais prasidėjo kapitalo „bėgimas“ iš Meksikos, nes investuotojai iš užsienio baiminosi finansinių sukrėtimų, taip prasidėjo krizė bankinėje sistemoje. (Piech, 2004)

Krzysztof Piech duomenimis 1997-1998 metų pasaulinė krizė svečiavosi daugelyje šalių, pasireiškė išsivysčiusių šalių nacionalinės valiutos nuvertėjimu, fondų indeksų kritimu. Daugiausiai ši krizė palietė Malaiziją, Čekiją, Tailandą, Indoneziją, Rusiją, Pietų Korėją, Argentina bei Braziliją.

1998 metų Rusijos krizę lėmė Azijos šalių ekonomikų griūtis, Rusijos skola užsieniui, likvidumo stoka, pagrindinių eksportuojamų žaliavų kainų kritimas. Tai buvo pirmas kartas, kai valstybė atskleidžia savo vidaus skolas, išreikštas nacionaline valiuta, ir paskelbia isipareigojimų nevykdymą. Taip pat šalyje pasireiškė daug liaudies neramumų, išaugo nedarbingumas, nepasitenkinimai. (Piech, 2004)

Apibendrinant galima teigti, kad nuo 1636 metų pasaulyje įvyko 11 didelių krizių, kurios atnešė nemažai neigiamų padarinių, tačiau taip pat suteikė prasmingų pamokų. Šalys, kurios moka pasinaudoti suteiktomis pamokomis, gali išvengti tam tikrų neigiamų aplinkybių.

1.1.2. Krizės, prasidėjusios akcijų rinkų nuopuoliais

Daugelis finansinių krizių prasideda arba tam tikrame etape patiria akcijų rinkų smukimą. Pirmoji nagrinėjama krizė yra „Tulpių karštligė“.

Suprantama, kad tulpių svogūnėlių kainos neatspindėjo tikrosios jų vertės. 1636-ųjų pabaigoje ir 1637-ųjų pradžioje Nyderlanduose buvo visiškai „Tulpių karštligė“. Kai kurios tulpių rūšys kainuodavo daugiau nei namas Amsterdame. Žmonės matė kiek daug pinigų uždirba aukštesnioji klasė be jokios rizikos,

4 PRIEDO TĘSINYS. Konferencijos pranešimo „Finansinės krizės ir jų pasekmės ekonomikai“ kopija

todėl dauguma gyventojų pradėjo verstis tulpių verslu, jos buvo pardavinėjamos dar beesančios žemėje. Tokia prekyba buvo vadinama „vėjo prekyba“. (Neal, Weidenmier, 2002)

Prekybininkai uždirbdavo didžiulius pinigų kiekius kiekvieną mėnesį, todėl gyventojai pradėjo užstatyti, pardavinėti savo verslus, namus, vilas, baldus, kraičius, kad tik dalyvautų toje prekyboje. Vyriausybė niekaip negalėjo sustabdyti „Tulpių karštligės“. Vėliau norėdami parduoti tulpes prekybininkai pradėjo mažinti jų kainas, jos vis mažėjo ir mažėjo, tai sukėlė prekybininkų bankrotų virtinę, o tai reiškė savo turtų praradimą verslininkams. (Kindleberger, 2000)

1857 metų nuosmukio periodu akcijų rinka nukrito 20% - 50%, daugelio geležinkelio įmonių akcijos nusmuko daugiau nei 80%. (Yongxiang, 2009) Toks rinkų smukimas sudavė didelį smūgį besiverčiantiems akcijų prekyba verslininkams, o taip pat ir bankams. Labai daug bankų bankrutavo taip priversdami parklupti ir ne vieną stambią organizaciją.

Scott Reynolds Nelson atskleidė panašumą tarp šiandieninės krizės ir 1873 metų panikos situacijos, kuri sukėlė nekilnojamojo turto burbulo Europoje suirimą, Vienos akcijų rinkos griūtį, Britanijos bankų nenorą rizikingai skolinti ir finansinių instrumentų komplekso, sukurto geležinkelio statyboms JAV finansuoti, nesėkmę bei daugelį kitų faktorių.

Tarp 1873 ir 1877 metų daug mažų gamyklų ir parduotuvių užvėrė savo duris, dešimtys tūkstančių darbuotojų tapo bedarbiais, vien tik Niujorko mieste bedarbių skaičius siekė 100 000 gyventojų, nedarbo procentas buvo 25%. (Baker, 2008)

1914 finansinės globalizacijos laikotarpiu užsieniečiai valdė daugiau nei 4 bilijonų dolerių vertės JAV geležinkelių akcijų ir obligacijų karo pradžioje. 3 bilijonų dolerių vertės akcijos priklausė britams. Šie vertybiniai popieriai buvo likvidus turtas ir galėjo būti greitai parduodamas. Pagal aukso standartą užsienio investuotojai gali naudoti vertybinius popierius, kai jie išigyja brangiųjų metalų iš Amerikos bankinės sistemos. Baimė, kad Jungtinės Amerikos Valstijos gali atsisakyti aukso standarto, pastūmėjo dolerio vertę į beprecedentines pasaulio rinkų gelmes. (Silber, 2008)

1929-1933 metų ekonominė krizė buvo pati rimčiausia pasaulinio masto ekonominė krizė XX amžiuje. Ji vadinama „1930 metų Didžiąja Depresija“. Ši depresija buvo sukelta staigaus Amerikos akcijų kritimo 1929 metų spalį. (Yongxiang, 2009)

Krizė prasidėjo 1914 metų birželio 27 dieną. Dolerio pardavinėjimas už svarą sterlingų užsienio valiutos rinkoje išaugo iki 4,92 dolerio už svarą sterlingų, provokuojant aukso išgabenimą (Silber, 2008)

Problemos svarba privertė Ameriką pačią gintis: karo pradžioje Niujorko bankų rezervai turėjo būti sumažinti perpus, jei Britanija parduotų bent penkis procentus savo turimų akcijų. Žmonės žinojo, kad bankai bandė išsaugoti rezervus 1907 metais, pristabdant depozitų konvertavimą į valiutą. 1914 metais bankininkai nerimavo, kad auksas nutekės į Europą, tai įskeltų baimę ir sukeltų papildomą skubą grynaisiais prieš ėmimo efekto sustabdymą. (Silber, 2008)

1933 metais JAV prezidentu tapo Roosevelt, jis prižadėjo sumažinti nedarbą. Žemdirbystė ir pramonė buvo remiama strategijomis, pagal kurias buvo varžoma gamyba ir didinamos kainos. Tarptautinė ekonomika suskilo į prekybos blokus, prekyba tarp blokų buvo ribojama. Nors pasaulinė ekonomika galiausiai atsigavo po Depresijos, bet tai buvo didžiulė kaina tarptautiniams ekonominiams santykiams ir politiniam stabilumui. (Nelson, 2000)

1987 metų spalio 19 diena prisimenama kaip didžiausias vienos dienos Niujorko vertybinių popierių biržos staigus kritimas. JAV akcijų vertė krito net 22,6% per pirmąją prekybos valandą. Kritimas Amerikoje buvo kaip šaltas prakaitas perskrodęs visą finansinę sistemą ir nuvilnijęs į Europos bei Azijos akcijų rinkas. (Chossudovsky, 1997)

Visos aptartos krizės, prasidėjusios akcijų rinkų griuvimais, pirmiausia palietė tuos rinkos dalyvius, kurie buvo tiesiogiai susiję su akcijomis. Didžiausius nuostolius patyrė brokerių įmonės ir bankai, nes jie didžiąją dalį investuoja būtent į vertybinius popierius, todėl šios krizės tiesiogiai palietė bankus, kurių bankrotai sužlugdė ne vieną įmonę, o tai pakėlė nedarbo lygį šalyje, lėmė sumažėjusią bendrąją paklausą ir pasiūlą, ekonomikos apimtis.

1.1.3. Perteklinės gamybos ir pokarinių padarinių sąlygotos pasaulio finansinės krizės

„Tulpių karštligės“ metu tulpių svogūnėliai buvo parduodami aukštomis kainomis. Parduodami kiekiai nuolat didėjo, tai skatino ir paklausos augimą. (Rowen, 1972) Toks tulpių populiarumas skatino

4 PRIEDO TĘSINYS. Konferencijos pranešimo „Finansinės krizės ir jų pasekmės ekonomikai“ kopija

didinti gėlių svogūnėlių kiekį prekyboje, o tai sukėlė perteklių rinkoje ir kainos ėmė mažėti. Per didelę tulpių pasiūlą per šalį nuvilnijo bankrotų ir didžiulių nuostolių banga.

1857 metų ekonominė krizė buvo pirmoji pasaulinė perteklinės gamybos krizė kapitalistinėje istorijoje. Prieš krizės proveržį pasaulinė ekonomika augo labai greitu tempu. Jungtinė Karalystė panaikino „Javų įstatymą“, kuris skelbė laisvos prekybos ideologijos kryptį. Pasaulio rinka greitai plėtėsi ir pasaulinės prekybos kiekis labai išaugo. Jungtinė Karalystė įtraukė septynių metų klestėjimo po 1850 metų periodą, kuris privertė klestėti ir kitų šalių ekonomikas. 1850-1857 metais kapitalas Amerikos pramonėje ir transportavime staigiai išaugo, pusė šio augimo buvo priskirtinas Britanijos obligacijoms ir akcijoms. (Yongxiang, 2009)

Scott Mixon atrado, kad Europos žemyno investuotojai prarado potraukį JAV geležinkelio investicijoms dar ankstyvaisiais 1870-aisiais metais dėl dviejų pagrindinių priežasčių. Pirmiausia tai, jog buvo atskleista, kad keletas JAV geležinkelių buvo apgaulingi ar turėjo vargingas verslo perspektyvas. Europiečiai susidūrė su informacinėmis kliūtim, išmanant JAV investicijas ir galiausiai keletą iš jų finansuojant, kai JAV ekonomika pradėjo prarasti savo jėgą. Antra, kad Vokietijos akcinių bendrovių įstatymo liberalizavimas bei Vokietijos ekonomikos pakilimas atidarė naujas vietines galimybes, kurios konkuravo su JAV geležinkeliais europiečių investavimo procesuose.

Kaip atsakas į energijos krizę, sukeltą 1956 metais Sueco krizės, bendruomenės susirinkimas pasiūlė išplėsti Europos plieno gamybos ir anglių bendrijos galias į kitus energijos šaltinius, tokius kaip dujos, elektra ir atominė energija. Jean Monnet pirmenybę teikė atskiros atominės energijos bendruomenės įkūrimui todėl, kad jis buvo įsitikinęs, jog atominė energija buvo šaltinis, kuris turėjo didžiulį potencialą pramonės vystymuisi ir tai buvo būtina prisidėti taikant tyrimus civiliniam naudojimui. Europos ekonominės paramos organizacija išrinko Louis Armand, inžinierių, būti atsakingu už studijas su atominės energijos Europoje perspektyva. Savo pranešime jis parodė Europos šalių bendros energijos pramonės kūrimo poreikį. (Boughton, 2001)

1956 metų Sueco karas buvo bendrai laikomas pagrindine apmaudžia klaida moderniuose tarptautiniuose santykiuose ir persilaužimas vedė į Britanijos ir Prancūzijos kolonializmo mirtį. Per kelerius metus tiek Didžioji Britanija, tiek Prancūzija prarado savo pozicijas Vidurio Rytuose ir Šiaurės Afrikoje, o jų aukščiausios klasės valdžios statusas silpnėjo, kai priklausomybė nuo JAV galios augo. (Boughton, 2001)

Apibendrinant galima teigti, kad su perteklinės gamybos problema kovojama, mažinant, ribojant gamybą, o pokariniai padariniai priverčia nukentėjusias šalis kurti ekonomiką iš naujo, todėl kare nedalyvavusios šalys visada išlošia laiko savo valstybės galios didinimui, ekonomikos kūrimui. Šalys, kurios nukentėjo nuo karo, jau ir taip neturi daug išteklių, o visą ekonomiką reikia kurti iš naujo, tai reikalauja labai didelių piniginių, darbo jėgos, gamtinių išteklių bei laiko. Taip pat svarbus veiksnys yra vietoje nestovinti, tobulėjanti pasaulinė ekonomika, prie kurios reikia taikytis, bei naujų tarptautinių ryšių kūrimas.

1.1.4. Finansinės krizės kaip komercinių bankų netinkamo valdymo ir nusavinimo padarinys

Faktas, kad Marx pagaliau pradėjo savo ilgai planuotą ekonominių darbų formavimą 1857 – 1858 metų žiemą, buvo pagrindinė ekonominės krizės priežastis, kuri prasidėjo 1857 metų rudenį ir buvo lydima tikimybės, kad kapitalizmas daugiau neatsigaus. 1857 – 1858 metų krizė buvo pirmoji modernaus kapitalizmo, kuris įtraukė visas tuo metu pagrindines kapitalistines šalis (Angliją, JAV, Prancūziją ir Vokietiją), pasaulinė ekonominė krizė. Krizė buvo įveikta ankstyvą 1858 metų vasarą, o kapitalistinė sistema pasirodė ypač sustiprėjusi. Marx mokė: kapitalizme krizės funkcija kaip negailestingas apsivalymo veiksmas. Krizės paveiktas naikinimas pašalina ankstesnius defektus kaupimui ir išlaisvina galimybes kapitalistiniam vystymuisi. (Heinrich, 2009)

1873 metų panikos rezultatas – daugelio mažų verslų bankrotai ir didelių firmų dominavimas, atotrūkio tarp turtingųjų ir vargšų augimas bei atstumo tarp darbdavių ir darbuotojų didėjimas. Kai šis sunkmetis praėjo, anksčiau buvęs pasidalijimas niekur nedingo. (Baker, 2008)

Laimėtojais net ir po finansinės paramos gavimo buvo tos firmos, kurios turėjo tvirtus piniginius rezervus. Plačiai paplitęs pramonių sujungimas turi būti akiratyje kartu su nacionalistiniu reaguavimu į tarifų barjerus, tarptautinės prekybos mažėjimą. (Nelson, 2008)

Krizės kyla vis dažniau, bet jos nėra vis sunkesnės. 1914 finansinės globalizacijos laikotarpiu atžvilgiu dabartinės krizės yra dukart labiau paplitę. Šis augimo pasikartojimas gali būti kaip dabartinės

4 PRIEDO TĘSINYS. Konferencijos pranešimo „Finansinės krizės ir jų pasekmės ekonomikai“ kopija

krizės, kuri savo ruožtu byloja monetarinio režimo funkciją, augimo paplitimo ženklas. (Eichengreen, Bordo, 2002)

1929-1933 metais tokių didelių Vokietijos bankų kaip Darmstadt ir Dresden bankrutavimas sukėlė kredito rizikas, o tai sukėlė Pietų Amerikos ir Rytų Europos bankų paralyžių. Banko kredito rizika staiga prasidėjo ir JAV 1933 metais, kas nuvedė prie vėlesnio pasaulinės aukso standarto sistemos žlugimo. 1929-1933 metais JAV bankrutavo 10 706 bankai, tai sudarė net 42,3% visų šalies bankų. (Yongxiang, 2009)

Brokeriai investuodavo savo klientų portfelius į įvairias akcijas, tuo tarpu bankai buvo priversti užsidaryti, kai juos sukrėtė akcijų rinkos žlugimai. Matydami tokius įvykius visi žmonės skubėjo atsiimti iš bankų savo indėlius ir krizė nuvilnijo per visą šalį, o taip pat išplito ir po pasaulį, nes bankų tinklai yra išsidėstę keliose šalyse. Tokie įvykiai negalėjo nepaveikti ir visos pramonės, nes dauguma įmonių yra susijusios su bankine sistema. Kadangi bankai pradėjo bankrutuoti, tai pasiekė ir verslus. (Rosenberg, 2009)

Kai Amerikos ekonomika paniro į depresiją, JAV bankai atšaukė savo paskolas, o tai buvo Vokietijos bankinės sistemos žlugimo priežastis. Ypač kentėjo tos šalys, kurios buvo priklausomos nuo pirminių produktų eksporto. Per „Didžiąją Depresiją“ vyriausybės buvo priverstos laikyti aukštus valiutų kursus, kad įtikintų bankus pirkti ir laikyti jų valiutą. (Nelson, 2000)

Meksikos krizės pagrindinės priežasties reikėtų ieškoti komercinių bankų nusavinimo procese, kuris silpnino juos. Be to, kiti faktoriai atskleidė Meksikos tipiškos priemonės finansines spragas: pusiau fiksuotas valiutų kursas; dideli valiutos skaičiavimo deficito rezultatai didelėms apimtims nuo didžiulio kredito plėtimo, bet ne nuo valiutos kurso pervertinimų, kaip dažnai yra manoma; stiprus JAV palūkanų normos augimas; privalomosios sąlygos, susidedančios iš politinės įtampos, sukauptos per 1994 metus, faktas, retai minimas analitikų. (Gil-Diaz, 1998)

Ankstyvaisiais 1990-aisiais Meksikos ekonomika atrodė „sveika“. Ji vėl augo po 1982 metų skolų krizės ir 1986 naftos kainų subliuškimo. Be to, infliacija buvo smarkiai sumažinta, užsienio investuotojai paliko savus pinigus šalyje, o centrinis bankas kaupė bilijonus dolerių rezervuose. (Whitt, 1996)

1997 metų krizė reikalavo laikinų priemonių (tokių kaip kapitalo kontrolės paskyrimas) ir kai kurių fundamentalių pokyčių (bankinės ir finansinės sistemos restruktūrizavimo). Vienas iš tiesioginių faktorių, sukėlusius 1997 metų krizę buvo negatyvus Malaizijos ekonomikos suvokimas, vedęs į Tailando ekonomikos žlugimą. Užsienio investuotojai ir tarptautinio vertinimo agentūros suklydo vertinant esančias rizikas Tailando ekonomikoje. (Nambiar, 2009)

Krizė prasidėjo Tailando valiutos devalvavimu. Vėliau savo valiutą devalvavo Filipinai, Malaizija, Indonezija, Singapūras. Antrasis krizės etapas prasidėjo, kai neramumai pasklido ne tik Azijos akcijų rinkose, bet ir Lotynų Amerikoje. (Garay, 2003)

Krizės strategijos reakcijas galima padalinti į dvi fazes: pirmoji fazė – pakelti palūkanų normas. Per tris mėnesius tarpbankinė palūkanų norma buvo pakelta nuo 7,6% 1997 metų rugsėjį iki 8,7% 1997 metų pabaigoje. Dar per tris mėnesius tarpbankinė palūkanų norma pasiekė jau 11%. Tai truputį padėjo valdyti valiutą šalies viduje. Kai kurios kitos monetarinės politikos priemonės (paskolų limitai, komercinių bankų ir finansinių kompanijų akcijų ir obligacijų pirkimas). (Nambiar, 2009)

Roberto Verzola teigė, kad kuo labiau visas pasaulis veikia kaip viena sistema, yra susieta bendromis rinkomis, įmonėmis, prekybos sandoriais, tuo greičiau krizė taps globali ir pasieks kiekvieną pasaulio šalį. Tuo tarpu Kim Scipes tvirtino, jog 1997 metais pasaulis jau buvo daug labiau susietas tarpusavy nei XX amžiaus pradžioje, todėl ir 1997-1998 metų krizė greičiau paplito po visus žemynus, taip skatindama atskiras valstybes spręsti užklupusias problemas, priimti joms tinkamus sprendimus ir juos įgyvendinti.

Komerciniai bankai turi tenkinti įstatymų nustatytus apribojimus, tačiau visa kita yra paties banko vidinių sprendimų galioje. Rizikos prisiėmimas, investavimas į rizikingus ir mažiau rizikingus vertybinius popierius, filialų steigimas, tinkamų partnerių pasirinkimas, racionalus paskolų išdavimas ir kiti kriterijai lemia tiek mažų, tiek didelių bankų veiklos rezultatus. Kai bankai nesugeba susidoroti, visko tinkamai apskaičiuoti, įvertinti ir pasverti, tada anksčiau ar vėliau bankams gresia bankrotas. Taip pat banko politikai įtakos turi banko savininkai ir valdytojai. Skirtingais kriterijais remiasi valstybės valdomi bankai ar bankai, priklausantys privačiam sektoriui.

4 PRIEDO TĘSINYS. Konferencijos pranešimo „Finansinės krizės ir jų pasekmės ekonomikai“ kopija

1.1.5. *Specialiai sukurtų prekybos apribojimų ir šalies prasiskolinimų sąlygotos finansinės krizės*

„Tulpių krizė“ privertė vyriausybę sukurti tam tikrus prekybos gėlėmis apribojimus. (Kindleberger, 2000) Konkretios prekybos ribos leido paskirstyti išteklius įvairioms pramonės šakoms, o nelaikyti juos sukauptus viename sektoriuje, kuriame būtų rizikuojama prarasti visą kapitalą, išteklius. Nustatytos normos padeda išvengti perteklinės gamybos bei suteikia galimybę valdyti rinką susiklosčiusiomis ekonominėmis aplinkybėmis.

Prieš OPEC didžiosios Vakarų naftos kompanijos valdė padėtį. Prieš OPEC atsiradimą, naftos kompanijos išlaikydavo 65% ir daugiau iš naftos produktų grįžtančių pajamų. O 1960 metais daugelis naftą gaminančių šalių iš Vidurio Rytų ir kitur, norėdamos apsaugoti savo interesus, suformavo kartelį. OPEC sudaro: Algerija, Indonezija, Iranas, Irakas, Kuveitas, Libija, Nigerija, Saudo Arabija, Kataras, Jungtiniai Arabų Emyratai, Venesuela. Tačiau šios organizacijos įtaka buvo labai silpna nuo 1960 metų, kai ji atsirado, iki 1973 metų. (Trumbore, 2006)

1973 metų spalio mėnesį naftą gaminančios arabų šalys nustatė naftos embargą Jungtinėms Amerikos Valstijoms ir jos sąjungininkėms Vakarų Europoje todėl, kad jos padėjo Izraeliui po netikėtų Egipto ir Sirijos puolimų. Šis embargas sustiprino Irako priklausomybę nuo JAV ir parodė kitų išsivysčiusių šalių priklausomybę nuo naftos kainų, nors buvo siekiama ne tik pakelti naftos kainas, bet ir politinių aspektų – siekiant kuo mažesnio Vakarų šalių palaikymo Izraeliui. (Hakes, 2008)

Vienintelė prekė kartais gali tapti daugelio valstybių valdymo įrankiu, kadangi ne visos šalys dėl savo geografinės padėties, gali apsirūpinti gamtos teikiamais ištekliais, kurie yra būtini vystant pramonę, skatinant gamybą, plečiant gamybos apimtis.

Meksikos krizės metu ribotai besivystant, buvo siūlymas mažinti prekybos barjerus su didžiausiu Meksikos prekybos partneriu – Jungtinėmis Amerikos Valstijomis su Šiaurės Amerikos Laisvos Prekybos Sutartimi. Sutarties efektas pasireiškė jau 1994 metais. Sunkieji 1980-ieji atrodė kaip istorija. Mažiau nei po metų, kai įsigaliojo sutartis, Meksika susidūrė su ekonomine nesėkme. 1994 metų gruodžio 20 dieną Meksikos vyriausybė devalvavo pesą. Finansinė krizė sumažino peso vertę perpus, plintant infliacijai toliau ir skatinant sunkią recesiją Meksikoje. (Whitt, 1996)

Vyriausybė valdė ir skatino fiskalinius vykdymus ir vengė hiperinfliacijos. Finansinio turto vertė smuko, o bankinė sistema buvo sunaikinta. Fiskalinis nesubalansuotumas buvo pagrindinė vidinio likvidumo krizės priežastis, kas nuvedė prie nesugebėjimo įvykdyti vidinių išsipareigojimų. Biudžeto pajamos buvo labai mažos, o vartojimo išlaidų kontrolė silpna. Rezultatas – paklausa biudžeto deficito finansavimui didelė ir nuolat auganti. (Poole, Tsepliaeva, 2003)

Sekant Rusijos išsipareigojimų nevykdymą ir devalvaciją 1998 metų rugpjūtį, finansinės rinkos, apibūdinamos likvidumo įgaliojimų atšaukimu, saugiausio turto „bėgimu“, dideliu turto vertės sumažėjimu. Krizė buvo potencialaus suderinimo nesėkmė. (Marshall, 2001)

Prezidentas Putinas sumažino politinę įtaką verslo grupėms taip skatindamas verslumą šalyje. Taip pat jis valdžią paskirstė į regionus, o ne sukauptė ją viename centre. Taip ekonomika po truputį pradėjo atsigaivinti. (Poole, Tsepliaeva, 2003)

Abigail J. Chiodo ir Michael T. Owyang savo straipsnyje 2002 metais teigė, kad Rusijos krizė taip stipriai nepaveikė kitų šalių, nes Rusija turi mažai užsienio kapitalo, ji patyrė nuosmukį dėl savo nesugebėjimo įvykdyti vidinių išsipareigojimų, kurie turi žymiai mažesnę įtaką kaimyninėms šalims nei turėtų išorinių išsipareigojimų nevykdymas.

Ricky Schmidt 2009 metais savo straipsnyje rašė, kad Rusijos krizę pasunkino Azijos krizė. Šalys stipriai priklausė nuo žaliavų, tokių kaip nafta, dujos, metalai, mediena, eksporto. Apie 80% Rusijos eksporto sudaro mediena, todėl krizės laikotarpiu sumažėjus šio produkto eksportui Rusija gavo žymiai mažiau įplaukų į savo biudžetą. Taip pat daug pajamų negavo iš mokesčių už naftą.

Apibendrinant galima sakyti, kad vidinė krizė taip stipriai nekenkia kitoms šalims, tačiau jai išspręsti taip pat reikia taikyti kitokias priemones, atsižvelgiant į šalies padėtį tarptautinėje rinkoje bei vidinių išteklių reguliavimą. Tarptautinis bendradarbiavimas gali būti privalumu, siekiant įgyvendinti vidinius šalies sunkumus, tačiau taip gali tapti trūkumu, norint išplėsti prekybos ir gamybos apimtis, bet esant priklausomiems nuo užsienio tiekiamų žaliavų, gamtinių išteklių ar nustatytų prekybos apribojimų.

4 PRIEDO TĘSINYS. Konferencijos pranešimo „Finansinės krizės ir jų pasekmės ekonomikai“ kopija

1.2. 2008-2009 metų krizė

Šiandien besitęsianti finansinė krizė, lydima didelių skolų ir deficito, susieta su vartotojų didesniu taupymu ir vartojimo sumažėjimu, pasireiškė didesniu nedarbu, finansinėmis paramomis, pakilusiomis palūkanų normomis, kenksminga infliacija. Šios krizės metu nukentėjo paprasti žmonės, perspektyvūs verslininkai, stambios korporacijos ir bankai, veikiantys tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu mastu.

1.2.1. Dabartinės krizės priežastys

2008-2009 metų krizė buvo sukelta pasaulinių makroekonominių derinių nesubalansavimo ir stiprių JAV ir Vakarų finansinių sistemų silpnųjų. Griūtis įvyko dėl vienos pagrindinės priežasties – dolerio perprodukcijos. (Shane, Liefert, Morehart, Peters, Dillard, Torgerson, Edmondson, 2009) Dolerių išleista per daug, tai galima sakyti, kad už virtualius pinigus galima įsigyti likvidaus turto. Kad neįvyktų dolerio nuvertėjimas, tai doleris patalpintas virtualiose prekėse. (Grinius, 2008)

Skelbiama, kad finansinė krizė prasidėjo JAV. Pagal Randall Reinwasser yra keturios pagrindinės priežastys, nulėmusios JAV susidūrimą su krize (vartotojų sustabdymas, komercinis nekilnojamas turtas, kylančios palūkanų normos, pagreitinotoji infliacija).

Galima teigti, kad 2008-2009 metų pasaulinė finansinė krizė kilo dėl dolerio perprodukcijos, tai turėjo didelę įtaką akcijų rinkų griūčiai. Viskas prasidėjo JAV, bet greitai išplito po visą pasaulį, nes JAV yra viena įtakingiausių stipriausių valstybių, palaikančių ryšius su daugeliu valstybių bei išplėtusi savo ekonominius tinklus visuose žemynuose. Prasidėjusi bankų griūtis dėl nesugebėjimo įvykdyti prisiimtų įsipareigojimų nuvilnijo per visą pasaulį, nes bankinė sistema yra vientisa dėl spartaus globalizacijos proceso.

Išvados

1. Dauguma krizių prasidėjo akcijų rinkų griūtimis, kas darė įtaką bankų bankrotams, tai sąlygojo verslų žlugimus. Pagrindinės priežastys, lėmusios krizes arba pasireiškusias krizių laikotarpiais yra: finansinių išvestinių priemonių perteklinė gamyba, tų priemonių rinkų nuosmukiai ar žlugimai, po karo likę nuostoliai ir sugriauta ekonomika, vyriausybių vykdomų politikų įtaka (prekybos apribojimai, įstatymų pataisos, normų pakeitimai).
2. Siekiant išvesti šalis iš susiklosčiusių situacijų, vykdomosios valdžios dažniausiai priima sprendimus: devaluoti valiutą, mažinti palūkanų normas, skatinti prekybą, priimant palankius mokesčių įstatymus, mažinant privalomųjų rezervų normas, kuriant papildomas darbo vietas, efektyviai išnaudojant turimus išteklius, liberalizuojant įstatymus bei pasirenkant decentralizuotą valdymo būdą.
3. Remiantis daugumos užsienio autorių straipsniais galima daryti išvadą, kad nemažai krizių priežasčių yra išnagrinėtos, jų pasekmės taip pat, tačiau nors priežastys ir žinomos, bet ekonomikai besivystant ir vykstant globalizacijai, atsiranda įvairių naujovių, kurios skatina tobulėjimą, bet tuo pačiu gali sudaryti sąlygas naujoms krizių priežastims atsirasti. Neišvengiamai kartojasi nuosmukio ir pakilimo ciklai, nors jau daug stabilizavimo politikų surašyta, bet kiekviena krizė atsineša savas priežastis, kurios sukelia tiek neigiamų, tiek ir teigiamų padarinių.

Literatūra

1. RAMESH, M. (2009) Economic Crisis and its Social Impacts: Lessons from the 1997 Asian Economic Crisis. Global Social Policy [interaktyvus]. vol. 9, no. 1 [žiūrėta 2009 m. rugsėjo 28 d.], p. 79-99. Prieiga per internetą: <http://gsp.sagepub.com/cgi/content/abstract/9/1_suppl/79>. ISSN 1741-2803.
2. ALLEN, Roy, E., SNYDER, Donald. (2009) New thinking on the financial crisis. Critical perspectives on international business [interaktyvus]. vol. 5, no. 1/2 [žiūrėta 2009 m. rugsėjo 29 d.], p. 36-55. Prieiga per internetą: <<http://www.emeraldinsight.com/Insight/viewContentItem.do;jsessionid=1A004E783A6A1E5E7B6237F9C530FEF4?contentId=1786498>>. ISSN 1742-2043.
3. AALBERS, Manuel, B. (2009) Wrong assumptions in the financial crisis. Critical perspectives on international business [interaktyvus]. vol. 5, no. 1/2 [žiūrėta 2009 m. rugsėjo 29 d.], p. 94-97. Prieiga per internetą: <<http://www.emeraldinsight.com/Insight/viewContentItem.do;jsessionid=1A004E783A6A1E5E7B6237F9C530FEF4?contentId=1786502>>. ISSN 1742-2043.

4 PRIEDO TĘSINYS. Konferencijos pranešimo „Finansinės krizės ir jų pasekmės ekonomikai“ kopija

- 4.SCHICH, Sebastian. (2009) Financial Crisis: Deposit Insurance and Related Financial Safety Net Aspects. OECD Journal: Financial Market Trends [interaktyvus]. vol. 2008, no. 12 [žiūrėta 2009 m. rugėjo 29 d.], p. 1-39. Prieiga per internetą: <<http://www.oecdilibrary.org/oecd/content/article/fmt-v2008-art12-en>>. ISSN 1995-2872.
- 5.CROTTY, James (2009) Structural causes of the global financial crisis: a critical assessment of the ‘new financial architecture’. Cambridge Journal of Economics [interaktyvus]. vol. 33, no. 4 [žiūrėta 2009 m. rugėjo 29 d.], p. 563-580. Prieiga per internetą: <<http://cje.oxfordjournals.org/cgi/content/full/33/4/563?maxtoshow=&HITS=10&hits=10&RESULTFORMAT=&fulltext=financial+crisis&searchid=1&FIRSTINDEX=0&resourcetype=HWCIT>>. ISSN 1464-3545.
- 6.BARRELL, Ray, DAVIS, Philip E. (2008) The Evolution of the Financial Crisis of 2007—8. National Institute Economic Review [interaktyvus]. vol. 206, no. 1 [žiūrėta 2009 m. rugėjo 28 d.], p. 5-14. Prieiga per internetą: <<http://ner.sagepub.com/cgi/content/abstract/206/1/5>>. ISSN 1741-3036.
- 7.GRABEL, Ilene. (2003) Averting crisis? Assessing measures to manage financial integration in emerging economies. Cambridge Journal of Economics [interaktyvus]. vol. 27, no. 3 [žiūrėta 2009 m. lapkričio 12 d.], p. 317-336. Prieiga per internetą: <<http://cje.oxfordjournals.org/cgi/content/abstract/27/3/317?maxtoshow=&HITS=10&hits=10&RESULTFORMAT=&fulltext=financial+crisis&searchid=1&FIRSTINDEX=0&resourcetype=HWCIT>>. ISSN 1464-3545.
- 8.MARTINEZ, X.Gabriel. (2005) The political economy of the Ecuadorian financial crisis. Cambridge Journal of Economics [interaktyvus]. vol. 30, no. 4 [žiūrėta 2009 m. lapkričio 12 d.], p. 567-585. Prieiga per internetą: <<http://cje.oxfordjournals.org/cgi/content/abstract/30/4/567?maxtoshow=&HITS=10&hits=10&RESULTFORMAT=&fulltext=financial+crisis&searchid=1&FIRSTINDEX=0&resourcetype=HWCIT>>. ISSN 1464-3545.
- 9.PIECH, Krzysztof. (2004) The Evolution of World Economic Recessions – Their Regularities and Consequences for Central and East European Countries’ Development. [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. sausio 09 d.]. Prieiga per internetą: <<http://akson.sgh.waw.pl/~kpiech/text/2003-ssees-world.pdf>>.
- 10.ROWEN, Herbert, H. (1972) The Low Countries in early modern times. London: Macmillan. 291 p. ISBN 0333091884.
- 11.NEAL, Larry, WEIDENMIER, Marc. (2002) Crises in the global economy from tulips to today: contagions and consequences. National bureau of economic research [interaktyvus]. no. 9147 [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.], p. 7-41. Prieiga per internetą: <<http://papers.nber.org/papers/w9147.pdf>>.
- 12.KINDLEBERGER, Charles P. (2000) Manias, Panics, and Crashes. 4th ed. New York: John, Wiley & Sons. 290 p. ISBN 0-471-38945-5.
- 13.HEINRICH, Michael. (2009) The Current Financial Crisis and the Future of Global Capitalism. [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.], p. 7-41. Prieiga per internetą: <<http://www.monthlyreview.org/mrzine/heinrich090608.html>>.
- 14.LU, Yongxiang. (2009) Science & Technology in China: A Roadmap to 2050. Springer Berlin Heidelberg [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.], p. 1-16. Prieiga per internetą: <<http://www.springerlink.com/content/h644645132380120/fulltext.pdf>>. ISBN 978-3-642-04823-4.
- 15.MIXON, Scott. (2008) The Crisis of 1873: Perspectives from Multiple Asset Classes The Journal of Economic History. Cambridge University Press [interaktyvus]. vol. 68, no. 03 [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.], p. 722-757. Prieiga per internetą: <<http://journals.cambridge.org/action/displayIssue?jid=JEH&volumeId=68&issueId=03&iid=2131464#>>. DOI:10.1017/S0022050708000624.
- 16.BAKER, Charles. (2008) Veterans, Tramps, and the Economic Crisis of 1873 [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.voiceseducation.org/node/208>>.
- 17.NELSON, Reynolds, Scott (2008) 1873: America's Mortgage and Banking Meltdown [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.fool.com/investing/general/2008/10/20/1873-americas-mortgage-and-banking-meltdown.aspx>>.
- 18.EICHENGREEN, Barry, BORDO, Michael, D. (2002) Crises now and then: what lessons from the last era of financial globalization? National Bureau of economic research. Cambridge: 1050 Massachusetts Avenue [interaktyvus]. vol. 33, no. 20 [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.], p. 1-31. Prieiga per internetą: <http://www.nber.org/papers/w8716.pdf?new_window=1>.
- 19.SILBER, Williams, L. (2008) The Great Financial Crisis of 1914: What Can We Learn from Aldrich-Vreeland Emergency Currency? [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. sausio 02 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.aeaweb.org/annual_mtg_papers/2007/0105_1015_1002.pdf>.
- 20.NELSON, Cary. (2000) The Great Depression: About the Great Depression [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.english.illinois.edu/maps/depression/about.htm>>.
- 21.ROSENBERG, Jennifer. (2009) The Great Depression [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://history1900s.about.com/od/1930s/p/greatdepression.htm>>.

4 PRIEDO TĘSINYS. Konferencijos pranešimo „Finansinės krizės ir jų pasekmės ekonomikai“ kopija

22. BOUGHTON, James, M. (2001) Northwest of Suez: The 1956 Crisis and the IMF [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. sausio 03 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.jstor.org/pss/4621678>>.
23. TRUMBORE, Brian. (2006) The Arab Oil Embargo of 1973-74 [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.buyandhold.com/bh/en/education/history/2002/arab.html>>.
24. HAKES, Jay. (2008) 35 Years After the Arab Oil Embargo [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ensec.org/index.php?option=com_content&view=article&id=155:35yearsafterthearaboilembargo&catid=83:middle-east&Itemid=324>.
25. CHOSSUDOVSKY, Michel. (1997) The global financial crisis Economics at the University of Ottawa [interaktyvus]. no. 86 [žiūrėta 2010 m. sausio 03 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.twinside.org.sg/title/mic-cn.htm>>.
26. GIL-DIAZ, Francisco. (1998) The origin of Mexico's 1994 financial crisis. The Cato Journal. Cato Institute, 1000 Massachusetts Ave. [interaktyvus]. vol. 17, no. 3 [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.], p. 303-313. Prieiga per internetą: <<http://www.cato.org/pubs/journal/cj17n3/cj17n3-7a.pdf>>.
27. WHITT, Joseph, A. Jr. (1996) The Mexican peso crisis [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.frbatlanta.org/filelegacydocs/J_whi811.pdf>.
28. NAMBIAR, Shankaran. (2009) Malaysia and the Global Crisis: Impact, Response, and Rebalancing Strategies Tokyo: Asian Development Bank Institute [interaktyvus]. no. 148 [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.], p. 2-4. Prieiga per internetą: <<http://www.adbi.org/files/2009.08.26.wp148.malaysia.gfc.impact.response.rebalancing.pdf>>.
29. GARAY, Urbi. (2003) The Asian Financial Crisis of 1997 - 1998 and the Behavior of Asian Stock Markets A Web Journal of Applied Topics in Business and Economics [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.westga.edu/~bquest/2003/asian.htm>>.
30. POOLE, Philip, TSEPLIAEVA, Julia. (2003) The 1998 crisis in retrospect [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://data.cbonds.info/publication/1998%20crisis%20in%20retrospect.pdf>>.
31. MARSHALL, David, A. (2001) The crisis of 1998 and the role of the central bank Economic Perspectives. [interaktyvus]. vol. 25, no. 1 [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.], p. 2-23. Prieiga per internetą: <<http://ideas.repec.org/a/fip/fedhep/y2001qip2-23nv.25no.1.html>>.
32. CHIODO, Abigail J., OWYANG, Michael T. (2002) A Case Study of a Currency Crisis: The Russian Default of 1998 [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://research.stlouisfed.org/publications/review/02/11/ChiodoOwyang.pdf>>.
33. SCHMIDT, Ricky. (2009) The 1998 Russian Financial Crisis. Part 1: Course of Events [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://stockbreakthroughs.com/2009/03/08/the-1998-russian-financial-crisis/>>.
34. VERZOLA, Roberto. (1998) Our Economic System: Badly Designed? [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.hartford-hwp.com/archives/25/026.html>>.
35. SCIPES, Kim. (1998) All is not well in the world economy [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.hartford-hwp.com/archives/25/027.html>>.
36. SHANE, Mathew, LIEFERT, William, MOREHART, Mitch, PETERS, May, DILLARD, John, TORGERSON, David, EDMONDSON, Williams. (2009) The 2008/2009 World Economic Crisis: What It Means for U.S. Agriculture Economic Research Service/USDA/. [interaktyvus]. vol. 09, no. 02 [žiūrėta 2009 m. gruodžio 29 d.], p. 3-7. Prieiga per internetą: <<http://www.ers.usda.gov/Publications/WRS0902/WRS0902.pdf>>.
37. GRINIUS, Kęstutis. (2008) Tikrosios pasaulinės finansų krizės priežastys [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. sausio 04 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.atvirai.lt/straipsniai/pasaulis/globalizacija/tikrosios-pasaulines-finansu-krizes-priezastys/>>.
38. REINWASSER, Randall. (2009) 4 Reasons the Economic Crisis Isn't Over [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. sausio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ezinearticles.com/?4-Reasons-the-Economic-Crisis-Isnt-Over&id=2531591>>.

Vesta Gelaziūtė

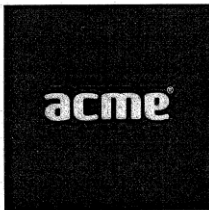
Summary. Financial crises and their consequences for economics

The global economics goes cycle after cycle. After every boom follow recession, after every recession follow boom. Governments made different solutions of their politics for every cycle of economics. In this paper are presented financial crises from 1636. These financial crises are allocated related to their main reason. There are written consequences of financial crises and tools, which were made by governments to help for countries and people. In theory, it is simple to know all the best tools for economics, but it is difficult to practise them in specific country and situation. All tools can affect economics not like it is necessary.

5 PRIEDAS. Konferencijos „Ūkio plėtra: teorija ir praktika“ medžiagos titulinio lapo kopija

Konferencijos rėmėjai

Rėmėjas:

Konferencijos globėja:

**KAUNO MIESTO
SAVIVALDYBĖ**

 Vilniaus universitetas LIETUVA www.vu.lt	 Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakultetas (VU KHF) LIETUVA www.vukhf.lt	 International Network of Young Researchers in Social Sciences, IN YRSS www.inyrsa.vukhf.lt
--	---	--

7-oji tarptautinė mokslinė konferencija
ŪKIO PLĖTRA: TEORIJA IR PRAKTIKA

KONFERENCIJOS STRAIPSNIŲ SANTRAUKOS

2010 m. gruodžio 9 d.
Kaunas, Lietuva

6 PRIEDAS. Konferencijos „Ūkio plėtra: teorija ir praktika“ medžiagos, kurioje spausdintas straipsnis, turinio kopija

Vilniaus universiteto
Kauno humanitarinis fakultetas
Muitinės g. 8, LT-44280
Kaunas, Lietuva

Tel. (+370 37) 42 23 44
Faks. (+370 37) 42 32 22
El. paštas verslas@vukhf.lt
Adresas <http://vukhf.lt>

© Vilniaus universiteto leidykla, 2010
© Kauno humanitarinis fakultetas, Vilniaus universitetas, 2010

ISBN 978-9955-33-618-1

7° Tarptautinė mokslinė konferencija
„Ūkio plėtra: teorija ir praktika“
Gruodžio 9 d., 2010, VU Kauno humanitarinis fakultetas,
Kaunas, Lietuva

Rita Martinkutė	
Pripažinimo kriterijų svarba ilgalaikio turto atskleidimui finansiniame apkaime	30
Edita Manikienė	
Reikšmingumo jėga verslo aplinkos finansiniam stabilumui	31
Alma Maskalaitė	
Rizikos draudimo fondai ir jų įtaka finansų rinkoms	32
Giedrė Liberytė	
Apkaišos duomenų pritaikymų reikšmė ekonominės pridėtinės vertės EVA rodikliui	33
Saulė Dyraitė	
Įmonių kapitalo struktūros formavimą lemiantys veiksniai	34
Lina Murauskaitė	
Egocitinių opcional ir jų klasifikacija	35
Evelina Milišaitė	
Comparative study of traditional and Islamic banking	36
Mindaugas Vijūnas	
Matematiniai vertinimo balais modeliai – kredito rizikos įvertinimo instrumentas	37
Alma Janušaitė	
Bankinės krizės ir jų prognozavimo modeliai	38
Erika Krakauskaitė	
Įvertinimas ilgųjų vėre	39
Lina Volkienė	
Užsakyminis savikainos kalkuliavimas mados parduotuvėse	40
Inga Vasilauskaitė	
Atididinių formavimas komerciniuose bankuose	41
Vyta Rimaitė	
Kredito rizikos valdymo kredito unijoje ypatybės	42
Ignas Kulišauskas	
Vertybinių popierių portfelio valdymas pagal ekonominius ciklus	43
Egidijus Darbasas	
Techninė analizė paremta prekyba vertybiniais popieriais Baltijos vertybinių popierių biržoje	44
SEKCIJA C VADYBA	
Vilhelmas Šemelis	
Logistikos vystymosi perspektyvos Lietuvoje	49
Agnė Šimulytė	
Tarptautinė konkurencija dėl tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo	49
Austra Vaisvalavičiūtė, Sandra Karakevičiūtė	
Valstybės tamsaustoj moavyvimo sistema: Kauno rajono savivaldybės atvejis	48
Robertas Štikaitis, Lina Žalpytė	
Darbuotojų pritraukimo į organizacijas Lietuvoje ypatumai	49
Jūratė Liošinskaitė, Marius Gurskas	
Spontaneous internet country branding through the mass media	50
Simona Ereminaitė	
E. valdžios ir e. verslo santykis viešojoje pirkimo: teorinis ir teisinis ES kontekstas	51
Irma Lukoševičiūtė	
Organizacijos kultūros santykis su jos orientacija į klientą	52

4

7° Tarptautinė mokslinė konferencija
„Ūkio plėtra: teorija ir praktika“
Gruodžio 9 d., 2010, VU Kauno humanitarinis fakultetas,
Kaunas, Lietuva

TURINYS

SEKCIJA A EKONOMIKA	
Neringa Barakauskaitė-Jakubauskienė	
Logistic capital management theories and theoretical aspects of economic growth	9
Neringa Zalytė, Stasys Girdzijauskas	
Pasaulio ekonomikos plėtros tendencijos (Logistinis aspektas)	10
Vilija Jančiūtė, Rima Kostauskienė	
Tarptautinių kompanijų organizacinių struktūrų plėtra	11
Indrė Štikaitė	
Lietuvos elektros rinkos atvėrimo laipsnio jėga elektros energijos kainoms	12
Vilma Vetepeškaitė	
Lietuvos ūkiai daroma korupcijos jėga tiesioginėms užsienio investicijoms	13
Monika Žitkaitė	
Verslo ciklų jėga įmonių veiklai	14
Vytautas Navickas, Eglė Dragūnaitė	
Kompetencijos poveikis tarptautinės kompanijos konkurencingumui	15
Kristina Dubulevičiūtė	
Klimato kaitos įveikimo politika ir ekonominė svarba Lietuvai	16
Rima Kostauskienė, Vilija Jančiūtė	
Globalizacijos ir šalies ekonomikos išsivystymo lygio sąveika	17
Eglė Dragūnaitė, Vytautas Navickas	
Tiesioginės užsienio investicijos – šalies konkurencingumą didinantis veiksnys	18
Milda Bartusevičiūtė	
Skrydžio į saugumą reikšmės Baltijos šalų finansų rinkose	19
Vaida Bulkevičiūtė, Stasys Girdzijauskas	
Inovacijų ciklų logistinis aspektas	20
Neringa Barakauskaitė-Jakubauskienė	
Lietuvos ekonominio augimo ciklas 1991–2009 metų laikotarpyje. Palyginamoji Baltijos šalų ekonominių rodiklių ir jų darinių veiksmų analizė	21
Rasa Stasiulaitė, Dalia Streimikienė	
Klimato kaitos politikos vystymas ir įgyvendinimas Lietuvoje	22
Indrė Štikaitė	
Lietuvos elektros energijos rinkos atvėrimo įgyvendinimas	23
Donas Klaušienė	
Motės ir vyrų užimtumo skirtumai Europos Sąjungoje	24
Antanas Geranavičius	
Health care finance in EU: the main system and problems	25
Agnė Valiūnaitė, Laima Girdauskienė	
Atliekų, kaip energijos šaltinio panaudojimas visuomenės darnios plėtros kontekste	26
Indrė Dekanytė	
Valiūnų krizės: prognozavimo galimybės	27
SEKCIJA B FINANSAI	
Vesta Gelaišytė	
Finansinės krizės ir jų pasekmės ekonomikai	29

3

7° Tarptautinė mokslinė konferencija
„Ūkio plėtra: teorija ir praktika“
Gruodžio 9 d., 2010, VU Kauno humanitarinis fakultetas,
Kaunas, Lietuva

Odeta Kazakauskaitė	
Įmonių susijungimų ir įsigijimų valdymas: kultūros veiksnys	53
Gabrielė Būvalytė, Gertrūda Gližaitė, Mantas Dilys	
Kultūros renginių kaip mokymo priemonės organizavimas mokyklose	54
Ernesta Štaliūnaitė	
Motives of human resources management outsourcing Case study	55
Ernesta Masytė	
Intelektualus kapitalas jėga įmonių konkurencingumui	56
Rasa Bertkutė	
Damaus valdymo paradigma: teoriniai aspektai	57
Agnė Navikaitė	
Įmonių socialinės atsakomybės teikiama nauda organizacijoms	58
Sandra Šliupienė, Raminta Pučkaitė	
Įmonių socialinės atsakomybės (ISA) jėga organizaciniams pastikėjimui	59
SEKCIJA D KOMERCIJA	
Ingrida Oršienė	
Verslo partnerystė kaip strateginio įrankis	61
Simona Vaitiekaitė, Marius Labys, Deividas Baitrauskaitis, Aurimas Čepulis, Jūlius Nerkešas, Edita Rabizaitė	
Mokslinėje literatūroje vartojamas naujos teorijos šakos praktikos	62
Edita Riakškaitė, Dainora Grundey	
Asmeninių paslaugų tendencijos JAV mokomosios medžiagos paslaugų rinkoje	63
Martynas Gruošis, Dainora Grundey	
Rinkos segmentavimo ypatumai: nacionaliniai, tarptautiniai ir virtualūs lygmenys	64
Akvilė Našajūtė	
Žaidžiamosios aprendimai: globalių prekybos ženklų atvejis	65
Mindaugas Brazaitis, Valdas Urbanavičius, Dainora Grundey	
Kavinės prekybos ženklo kūrimo procesas: Coffice Ins Lietuva atvejis	66
Lina Verbauškienė	
Sveikatingumo paslaugų tokiybės valdymas ir vertinimas	67
Gabrielė Vilutytė, Dainora Grundey	
Senjorų turizmo rinkos vystymo galimybės Lietuvoje	68
Daina Dubulevičiūtė, Dainora Grundey	
Elektroninių mokytojų viena pirkojo mokytojų sistemoje	69
Bernardas Tolubas	
Valstybės įtaka šalies aukštųjų mokslui teorinis pagrindimas	70
Simona Bakutytė, Dainora Grundey	
Vertės kūrimas vartotojų universitetinėse studijose	71
Erika Gibšaitė	
Marketingo strategijos spūvalga stovybos įmonėse	72
Danas Vilčekas, Dainora Grundey	
Integruotas marketingo komunikacijos strategijos: „Tarptautinio Kauno meno biennialis“ ir „Tarptautinio modernaus šokio festivalio“ atvejis	73
Dovilė Markštaitė, Dainora Grundey	
A Multi-facet image of woman in advertising: the case of Lithuania	74

5

7 PRIEDAS. Konferencijos „Ūkio plėtra: teorija ir praktika“ programos kopija

17:14–17:24 **Lionikaitė Jūratė, Gurskas Marius**
SPONTANEOUS INTERNAL COUNTRY BRANDING THROUGH THE MASS MEDIA.
17:25–17:35 **Ereminaitė Simona**
E. valdžios ir e. verslo santykis viešuosiuose pirkimuose: teorinis ir teisinis ES kontekstas.
17:36–17:46 **Lukoševičiūtė Irma**
Organizacijos kultūros santykis su jos orientacija į klientą.

17:45–18:15 **KAVOS PERTRAUKA (prie J. Jablonskio a.)**

18:15–18:26 **Kazakauskaitė Odeta**
Imonių susijungimų ir įsigijimų valdymas: kultūros veiksnys.
18:27–18:38 **Bilvaitytė Gabrielė, Gložaitytė Gertrūda, Mantas Dily**
Kultūros renginių kaip mokymo priemonės organizavimas mokyklose.
18:39–18:50 **Stasiulytė Ernesta**
MOTIVES OF HUMAN RESOURCE MANAGEMENT OUTSOURCING. CASE STUDY.
18:51–19:02 **Bartkutė Rasa**
Darnaus valdymo paradigma: teoriniai aspektai.
19:03–19:14 **Navikaitė Agnė**
Imonių socialinės atsakomybės teikiama nauda organizacijoms.
19:15–19:26 **Šliupienė Sandra**
Imonių socialinės atsakomybės (ISA) įtaka organizaciniams pasiekėjimui.

D SEKCIJA. Komercijos plėtra globalizacijos sąlygomis
Pirminkauja: Ingrida Grišienė, Bernardas Toluba, Lina Verbauskienė
16:30–19:30, 10 a.

16:30–16:40 **Grišienė Ingrida**
Verslo partnerystė kaip strateginio valdymo įrankis.
16:41–16:51 **Rinkūnaitė Edita, Grundey Dainora**
Asmeninių pardavimų tendencijos JAV mokomosios medžiagos pardavimų rinkoje.
16:52–17:02 **Gruodis Martynas, Grundey Dainora**
Rinkos segmentavimo ypatumai: nacionalinis, tarptautinis ir virtualus lygmenys.
17:03–17:13 **Načajūtė Alvilė**
Ženkliodaros sprendimai: globalių prekės ženklų atvejai.
17:14–17:24 **Brazaitis Mindaugas, Urbanavičius Vaidas, Grundey Dainora**
Kavinės prekės ženklo kūrimo procesas: Coffee Inn, Lietuva atvejais.
17:25–17:35 **Verbauskienė Lina**
Sveitingumo paslaugų kokybės valdymas ir vertinimas.
17:36–17:46 **Vilutytė Gabrielė, Grundey Dainora**
Senjorų turizmo rinkos vystymo galimybės Lietuvoje.

17:45–18:15 **KAVOS PERTRAUKA (prie J. Jablonskio a.)**

18:15–18:25 **Daniulevičiūtė Daiva, Grundey Dainora**
Ekologinių motyvatorių vieta perkejo motyvatorių sistemoje.
18:26–18:36 **Toluba Bernardas**
Valstybės įvaidžio įtakos šalies aukštajam mokslui teorinis pagrindimas.
18:37–18:47 **Lubys Marius, Vaitkus Simonas, Čepulis Aurimas, Morkūnas Julius, Baltrušaitis Deividas**
Moksleivių integruotas verslumas. Nuo teorijos iki praktikos.
18:48–18:58 **Bakutytė Simona, Grundey Dainora**
Vertės kūrimas vartotojui universitetinėse studijose.
18:59–19:09 **Gibėžaitė Erika**
Marketingo strategijos apžvalga statybos įmonėse.
19:10–19:20 **Viluckas Danas, Grundey Dainora**
Integruotos marketingo komunikacijos strategijos: „Tarptautinės Kauno meno bienalės“ ir „Tarptautinio modernaus šokių festivalio“ atvejai.
19:21–19:31 **Morkūnaitė Dovilė, Grundey Dainora**
A MULTI-FACET IMAGE OF WOMAN IN ADVERTISING: THE CASE OF LITHUANIA.

VILNIAUS UNIVERSITETO
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS

PROGRAMA

7-oji TARPTAUTINĖ MOKSLINĖ KONFERENCIJA

„ŪKIO PLĖTRA: TEORIJA IR PRAKTIKA“

2010 m. gruodžio 9 d.
KAUNAS, LIETUVA

15:00–15:30 **REGISTRACIJA (prie J. Jablonskio a.)**
15:30–16:10 **PLENARINIS POSĖDIS (11 a.)**

Pranešėjai:

Konferencijos pirmininkas VU KHF Dekanas prof. dr. Saulius Gudas
Sveikinimo kalba

Konferencijos mokslinio komiteto pirmininkė prof. dr. Dalia Štreimikienė (VU KHF, Lietuva)
Vartotojiška visuomenė ir ekonomikos augimas
Mantas Jaruševičius (O11 – Real estate management)

Nuo idėjos iki grynujų
16:30–19:30 Darbas sekcijose.

19:30–20:00 Uždarymo ceremonija. Geriausių pranešimų apdovanojimas. (11 a.)

A SEKCIJA. Ekonomikos aktualios ir perspektyvos

Pirminkauja: Irena Kiaušienė, Neringa Barakauskaitė-Jakubauskienė, Indrė Šikšnytė
16:30–19:30, 11 a.

16:30–16:37 **Barakauskaitė-Jakubauskienė Neringa**
LOGISTIC CAPITAL MANAGEMENT THEORIES AND THEORETICAL ASPECTS OF ECONOMIC GROWTH CYCLE.

16:38–16:45 **Jocitė Erika, Zalytė Neringa, Girdzijauskas Stasys**
Pasaulio ekonomikos plėtros tendencijos (logistinis aspektas).

16:46–16:53 **Jančiūtė Vilija, Kontautienė Rima**
Tarptautinių kompanijų organizacinių struktūrų plėtra.

16:54–17:01 **Šikšnytė Indrė**
Lietuvos elektros rinkos atvėrimo laipsnio įtaka elektros energijos kainoms.

17:02–17:09 **Velepolskaitė Vilma**
Lietuvos ūkui daroma korupcijos įtaka tiesioginėms užsienio investicijoms.

17:10–17:17 **Žinkaitė Monika**
Verslo ciklų įtaka įmonių veiklai.

17:18–17:25 **Navickas Vytenis, Dragūnaitė Eglė**
Kompetencijos poveikis tarptautinės kompanijos konkurencingumui.

17:26–17:33 **Dabulevičiūtė Kristina**
Klimato kaitos švelninimo politika ir ekonominė svarba Lietuvai.

17:34–17:41 **Kontautienė Rima, Jančiūtė Vilija**
Globalizacijos ir šalies ekonomikos išsivystymo lygio sąveika.

17:42–17:49 **Dragūnaitė Eglė, Navickas Vytenis**
Tiesioginės užsienio investicijos – šalies konkurencingumą didinančios veiksnys.

17:45–18:15 **KAVOS PERTRAUKA (prie J. Jablonskio a.)**

18:15–18:22 **Bartusevičiūtė Milda**
Skrydžio į sąaugumą reikšmės Baltijos šalių finansų rinkose.

18:23–18:30 **Bulkevičiūtė Vaida, Girdzijauskas Stasys**
Inovacijos ciklų logistinė analizė.

18:31–18:38 **Barakauskaitė-Jakubauskienė Neringa**
Lietuvos ekonominio augimo ciklas 1991–2009 metų laikotarpyje. Palyginamoji Baltijos šalių ekonominių rodiklių ir įtaką darusių veiksmų analizė.

18:39–18:46 **Stasiulytė Ernesta**
Klimato kaitos politikos vystymas ir įgyvendinimas Lietuvoje.

18:47–18:54 **Šikšnytė Indrė**
Lietuvos elektros energijos rinkos atvėrimo įgyvendinimas.

18:55–19:02 **Kiaušienė Irena**
Moterių ir vyrų užimtumo skirtumai Europos Sąjungoje.

19:03–19:10 **Garanašvili Antanina**
HEALTH CARE FINANCE IN EU: THE MAIN SYSTEMS AND PROBLEMS.

19:11–19:18 **Vaičiulaitytė Agnė**

Atlieku, kaip energijos šaltinio panaudojimas visuomenės darnios plėtros kontekste.

19:19–19:26 **Deksnytė Indrė**

Valiutų krizės: prognozavimo galimybės.

B SEKCIJA. Finansiniai sprendimai verslo aplinkoje
Pirminkauja: Darius Glišaibicas, Ramūnas Mackevičius, Algirdas Pukis
16:30–19:30, J. Jablonskio a.

16:30–16:38 **Gelažiūtė Vesta**
Finansinės krizės ir jų pasekmės ekonomikai.

16:39–16:47 **Martinkutė Rūta**
Pripažinimo kriterijų svarba ilgalaikio turto atskleidimui finansinėje apskaitoje.

16:48–16:56 **Malūkienė Edita**
Reikšmingumo įtaka verslo aplinkos finansiniam stabilumui.

16:57–17:05 **Maskaliūnaitė Alma**
Rizikos draudimo fondai ir jų įtaka finansų rinkoms.

17:06–17:14 **Liberytė Giedrė**
Apskaitos duomenų pritaikymų reikšmė ekonominės pridėtinės vertės EVA rodikliui.

17:15–17:23 **Dyrazaitė Saulė**
Imonių kapitalo struktūros formavimą lemiantys veiksniai.

17:24–17:32 **Murauskaitė Lina**
Egzotiniai opcionai ir jų klasifikacija.

17:33–17:41 **Mitašitė Evelina**
COMPARATIVE STUDY OF TRADITIONAL AND ISLAMIC BANKING.

17:45–18:15 **KAVOS PERTRAUKA (prie J. Jablonskio a.)**

18:15–18:23 **Vijūnas Mindaugas**
Matematiniai vertinimo balais modeliai – kredito rizikos įvertinimo instrumentas.

18:24–18:32 **Janušaitė Alma**
Bankinės krizės ir jų prognozavimo modeliai.

18:33–18:41 **Krakauskaitė Erika**
Ivertinimas ūkijai verte.

18:42–18:50 **Vetėkienė Lina**
Užsakyminis savikainos kalkuliavimas mažose paslaugų įmonėse.

18:51–18:59 **Vasilianskaitė Inga**
Atidėjinių formavimas komerciniuose bankuose.

19:00–19:08 **Rimšienė Vita**
Kredito rizikos valdymo kredito umijos ypatybės.

19:09–19:17 **Kučinskas Ignas**
Vertybinių popierių portfelio valdymas pagal ekonominis ciklus.

19:18–19:26 **Darbutas Egidijus**
Techninė analizė paremta prekyba vertybiniais popieriais Baltijos vertybinių popierių biržoje.

C SEKCIJA. Vadovos aktualios ir perspektyvos

Pirminkauja: Rasa Bartkutė, Renaldas Tatoris, Rokas Grunda
16:30–19:30, 12 a, 15 a.

16:30–16:40 **Semeško Viacslav**
Logistikos vystymo perspektyvos Lietuvoje.

16:41–16:51 **Šimelytė Agnė**
Tarpvalstybinė konkurencija dėl tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo.

16:52–17:02 **Vaisvalavičiūtė Antra, Kazakevičiūtė Sandra**
Valstybės tarpatojų motyvavimo sistema: Kauno rajono savivaldybės atvejais.

17:03–17:13 **Šlekaitytė Roberta, Žalpytė Lina**
Darbuotojų pritraukimo į organizacijas Lietuvoje ypatumai.

8 PRIEDAS. Konferencijos dalyvio pažymėjimo kopija

